

Krajinou zmizelých sídel

***Obce a osady zaniklé na území
Moravy a Slezska po roce 1945***

David Kovařík, Hana Vavrouchová, Veronika Peřínková, Antonín Vaishar

Krajinou zmizelých sídel

*Obce a osady zaniklé
na území Moravy a Slezska
po roce 1945*

David Kovařík, Hana Vavrouchová,
Veronika Peřinková, Antonín Vaishar

Tato publikace je výsledkem řešení projektu DG18P020VV070 podpořeného Ministerstvem kultury České republiky v Programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity na léta 2018–2022 (NAKI II).

Krajinou zmizelých sídel

Obce a osady zaniklé na území Moravy a Slezska po roce 1945

David Kovařík, Hana Vavrouchová, Veronika Peřínková, Antonín Vaishar

Recenzovali: Mgr. Tomáš Dvořák, Ph.D., Ing. Johana Jackovičová, Ph.D.

© Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i., Vlašská 355/9, 118 00 Praha; 2022

Autorský kolektiv Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR:

David Kovařík

© Mendelova univerzita v Brně, Zemědělská 1, 613 00 Brno; 2022

Autorský kolektiv Mendelovy univerzity v Brně:

Hana Vavrouchová, Veronika Peřínková, Antonín Vaishar

ISBN 978-80-7285-275-8 (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i.; online; pdf)

ISBN 978-80-7509-895-5 (Mendelova univerzita v Brně; online; pdf)

Obsah

Úvod	5
Zaniklá sídla v dosavadním bádání, pramenech a literatuře	7
Metodologické vymezení zaniklých sídel	15
Soupis zaniklých obcí a osad Moravy a Slezska	19
<i>Sídla zaniklá po vysídlení německého obyvatelstva</i>	<i>21</i>
<i>Sídla zaniklá ve vojenském újezdu Libavá</i>	<i>87</i>
<i>Sídla zaniklá v zakázaném hraničním pásmu</i>	<i>129</i>
<i>Sídla zaniklá průmyslovou těžbou, budováním infrastruktury a výstavbou rozvojových projektů</i>	<i>137</i>
Závěr	169
Seznam pramenů a literatury	171
Summary	186

Úvod

V současné krajině se nachází mnoho zaniklých sídel různého stáří, velikosti, významu i zachovalosti. Některá upadla do zapomnění, jiná jsou naopak obecně známá a uchovávaná v historické paměti. Platí to také pro oblast Moravy a „českého“ Slezska,¹ kde k zanikání sídel docházelo v celém jejich historickém vývoji, pouze se v průběhu času měnily důvody, intenzita a následky tohoto procesu. Jednu z největších vln zanikání a bourání sídel, která zanechala destruktivní stopu, která je patrná až do dnešních dnů, a výrazně ovlivnila současnou podobu sídelní a kulturní krajiny, přinesla druhá polovina 20. století, kdy na moravském a slezském území nenávratně zmizely stovky míst, kde předtím žili a hospodařili lidé.

Osudy „novodobých“ zaniklých sídel se staly stěžejním předmětem výzkumu mezioborového projektu *Identifikace a trvalá dokumentace kulturní, krajinné a sídelní paměti obce – na příkladu zaniklých sídel Moravy a Slezska* realizovaného v letech 2018 až 2022. V tomto projektu se spojily řešitelské týmy krajinných ekoložek/ekologů z Ústavu aplikované a krajinné ekologie Agronomické fakulty Mendelovy univerzity v Brně, historiček/historiků z Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky a informatiček/informatiků z katedry vizuální informatiky Masarykovy univerzity. Jedním z výstupů tohoto mezioborového projektu je publikace, která mapuje, dokumentuje a přibližuje vývoj krajiny zaniklých sídel a seznamuje čtenáře s osudy více než stovky obcí a osad, které na území Moravy a Slezska zmizely z map i krajiny po roce 1945.²

Kniha je rozdělena do tematicky členěných kapitol, které čtenáře postupně seznámí s dosavadním výzkumem, literaturou a další pramennou základnou k tematice zaniklých sídel, použitou terminologií i metodologickým vymezením provedeného výzkumu. Stěžejní částí knihy je pak kapitola se soupisem zaniklých obcí a osad,

1 Za historické území Moravy a „českého“ Slezska je považováno území v hranicích bývalé Země moravskoslezské z 31. 12. 1948. V této publikaci jsou tak zahrnuty i oblasti, které se různými správními a administrativními reformami staly v pozdějších letech součástí „českých“ krajů a okresů (např. část okresu Svitavy v Pardubickém kraji nebo jihovýchodní část okresu Jindřichův Hradec v Jihočeském kraji).

2 K tomuto projektu a jeho dalším výstupům blíže na webových stránkách, které jsou dostupné z <https://zanikla-sidla.cz/projekt/>.

příčemž tento oddíl je rozvržen do čtyř podkapitol rozdělených podle příčin jejich zanikání (vysídlení Němců; vznik vojenského újezdu Libavá; zakázané pohraniční pásmo; hospodářské důvody spojené s těžbou surovin nebo budováním rozvojových projektů). Každou tematickou podkapitolu otevírá přehledová studie objasňující okolnosti a příčiny vedoucí k zániku postižených sídel a uvádí tuto problematiku do obecnějších souvislostí a širšího vývojového kontextu. Na tento text pak navazuje abecedně seřazený soupis vybraných obcí a osad postižených fyzickým zánikem se stručnou charakteristikou obsahující krátké seznámení s historickým vývojem, popisem současného stavu a informací o vývoji krajiny a zachovaných reliktech původního osídlení.³

Posláním této knihy je přiblížit čtenářům prostředí zaniklých sídel na Moravě a ve Slezsku a seznámit je s jednotlivými lokalitami bývalého osídlení na tomto území, a to na základě mezioborového přístupu propojujícího historický a krajinářský výzkum a kombinujícího různé metodologické postupy a prameny. Předložený text se přitom neobrací pouze do minulosti a neomezuje se jen na putování po „ztraceném světě“ dnes již neexistujících měst a vesnic, jak je to obvyklé u většiny publikací s podobnou tematikou, ale připomíná rovněž události a dokumentuje aktivity, které se v tomto prostředí odehrávaly poté, co odtud odešli poslední obyvatelé a byla rozbořena zdejší zástavba, stejně jako se zabývá otázkou současného využití krajiny zaniklých sídel.

Tato kniha by nevznikla bez pomoci pracovníků muzeí, archivů a knihoven, občanských sdružení, jednotlivců a pamětníků, kteří jejím autorům nejen při psaní této publikace, ale i během celého výzkumu pomáhali a spolupracovali poskytováním potřebných pramenů i cenných informací, provázením krajinou zaniklých sídel, seznamováním s různými, často jinak nedostupnými historickými dokumenty a unikátními fotografiemi z osobních a rodinných archivů, jejichž prostřednictvím byl také objevenován nebo přibližován svět zaniklých sídel na moravském a slezském území. Těmto lidem patří naše uznání a velké poděkování.

3 Tento soupis představuje upravenou a rozšířenou verzi digitální mapy s databází zaniklých sídel na Moravě a ve Slezsku publikované rovněž na stránkách projektu, dostupné z <https://zanikla-sidla.cz/>.

Zaniklá sídla v dosavadním bádání, pramenech a literatuře

Zaniklá sídla představují fenomén, který se zvláště v posledních desítkách let stal v mnoha zemích světa předmětem sofistikovaného výzkumu různých vědeckých oborů. Zájem o zaniklá sídla a možnosti jejich studia jsou ovšem často závislé na místních podmínkách výzkumu a bývají ovlivněny vztahem společnosti nebo i vládnoucí politické moci a místních autorit k této problematice. V různých částech světa jsou proto některá zaniklá sídla již téměř zapomenutá a zůstávají také stranou zájmu vědců i veřejnosti, přičemž ani jejich existence se nepřipomíná, nebo dokonce bývá tabuizována. Jiná zaniklá sídla jsou ovšem uchována v širším veřejném povědomí a vstoupila do historické paměti, přičemž jsou místem různých komemoračních a společenských aktivit a mají potenciál dalšího uplatnění nebo rozvoje.⁴

Výsledkem badatelských aktivit spojených s problematikou zaniklých sídel je také rostoucí počet různých projektů a vydané literatury, které přibližují tento fenomén z různých pohledů a perspektiv. Někteří badatelé se soustředí na výzkum sídel již zcela zmizelých a odstraněných ze zemského povrchu nebo nacházejících se v rozpadlých ruinách, jiní se naopak zabývají městy a vesnicemi s dosud stojící zástavbou, ale postiženými výrazným úbytkem obyvatel i místy zcela vylidněnými, což přivádí tato sídla také na pokraj potenciálního zániku. V domácí i zahraniční produkci věnované zaniklým nebo zanikajícím (opuštěným) sídlům převažují doposud práce archeologů (spojených především s výzkumem zaniklých sídel ve starším období, zejména ve středověku)⁵ a geografů, avšak tato tematika si získává stále větší pozornost i historiků, sociologů nebo antropologů, ale i vědců dalších disciplín. Velká část

4 K roli zaniklých sídel v současném světě blíže: DE SILVEY, C.: *Curated Decay: Heritage Beyond Saving*. Minnesota 2017; PÉTURSDÓTTIR, Þ., OLSEN, B.: *Ruin memories. Materialities, Aesthetics and the Archaeology of the Recent Past*. London 2014. K tomuto tématu na příkladu zaniklých sídel v českém pohraničí také KOVAŘÍK, D.: Zaniklá sídla jako místo paměti českého pohraničí. *Kulturní studia* 7, 2019, č. 1, s. 43–65.

5 Viz DYER, Ch. – JONES, R.: *Deserted Villages Revisited (Explorations in Local and Regional History 3)*, Hertford 2010; MAY, D. E.: The Risk of Losing Deserted Medieval Rural Settlements: Opportunities for Agrotourism and Rural Development. *European Countryside*, 12(2020), s. 636–648.

dosud vydaných prací se ovšem tématem zaniklých sídel zabývá z pozice svého oboru s vymezeným polem zájmu, přesně stanovenými metodologickými pravidly i na specializaci odvislém výběru pramenů.⁶

Vedle zkoumání příčin zanikání postižených sídel a pátrání po dochovaných reliktech mnoho vědců zajímá také jejich současný stav, případně se zabývají možnostmi a perspektivou jejich budoucího využití. V evropském prostředí se setkáváme s výzkumem nejen sídel již zcela zaniklých, ale také těch, která dosud existují, ale jsou výrazně postižena odchodem obyvatel a vyliďňováním. Tento stav je aktuální především v některých jihoevropských a východoevropských zemích, kde se jedná hlavně o důsledek depopulace v rámci postindustriálních změn na venkově související s opouštěním venkova a půdy.⁷ Vedle odchodů venkovských obyvatel do měst je tento problém v některých zemích ještě zvýrazněn celkovou masovou emigrací obyvatel do zahraničí, jako je tomu například v Bulharsku.⁸ Někteří zahraniční autoři zase upozorňují na širší prostorové a socioekonomické souvislosti zanikání sídel,⁹ další práce připomínají jako významný aspekt změny samotné okolní krajiny.¹⁰ Mnoho autorů se věnuje také otázce dalšího využití zaniklých nebo zanikajících sídel a jeho možných následků, například v otázce zachování jejich kulturního dědictví.¹¹ K opětovnému využití opuštěných sídel se v akademické debatě vedou diskuse,

6 Srov. ARMSTRONG, J.: In the presence of the absence: meditations on the cultural significance of abandoned places. In ENDERSON, T. – KALANDIDES, A. – KOTHARI, U. (eds.), *The Routledge Handbook of Place*, London 2020, s. 518–527; CAMERON, C. M. – TOMKA, S. A.: *The Abandonment of Settlements and Regions. Ethnoarchaeological and Archaeological Approaches*, Cambridge 1993; DOBRASCZYK, P.: *Dead City, The: Urban Ruins and the Spectacle of Decay*, London 2017; SORGE, A. – PADWE, J.: The abandoned village? Introduction to the special issue. *Critique of Anthropology* 35, 2015, č. 3, 235–247 aj.

7 MILOŠEVIĆ, M. – MILIVOJENVIĆ, M. – ČALIĆ, J.: Spontaneously abandoned settlements in Serbia – Part I. *Journal of Geographical Institute of Jovan Cojić SASA* 60, 2010, č. 2, s. 39–57.

8 ZAPLETALOVÁ, J. – STEFANOVA, D. – VAISHAR, A. – STEFANOV, P. – DVOŘÁK, P. – TCHERKEZOVA, E.: Social development of ecologically sensitive rural areas: case studies of the Moravian karts (Czech Republic) and the Devetashko plato (Bulgaria). *Проблеми на Географията* 2016, č. 3–4, s. 68–86.

9 BAŃSKI, J. – WESEŁOWSKA, M.: Disappearing Villages in Poland – Selected Socioeconomic Processes and Spatial Phenomena. *European Countryside* 12, 2020, č. 2, s. 221–241.

10 JASZCZAK, A. – KRISTIANOVA, K. – VAZMANIENĖ, G. – ŽUKOVSKIS, J.: Phenomenon of abandoned villages and its impact on transformation of rural landscapes. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development* 40, 2018, č. 4, s. 467–480; LATOCHA, A. – RECYŃSKA, K. – GRADOWSKI, T. – ŚWIERKOSZ, K.: Landscape memory in abandoned areas—physical and ecological perspectives (Central European mountains case study), *Landscape Research* 44, 2019, č. 5, s. 600–613.

11 Viz FELIPE, M. – MASCARENHAS, J. M.: Abandoned villages and related geographic and landscape context: guidelines to natural and cultural heritage conservation and multifunctional valorisation. *European Countryside* 3, 2011, č. 1, s. 21–45; DI FIGLIA, L.: Turnaround: abandoned villages, from discarded elements of modern Italian society to positive resources. *International Planning Studies* 21, 2016, č. 3, s. 278–297.

a to jak v souvislosti s eventuální funkcí cestovního ruchu, tak pro účely sociálního zemědělství nebo pro vytvoření ekologických vesnic.¹² Někteří odborníci navrhují osídlit opuštěná sídla například imigranty ze zahraničí¹³

Podobně jako v českých zemích, kde probíhalo vysídlení německých obyvatel po roce 1945,¹⁴ měly poválečné nucené migrace německých obyvatel významný vliv také na zánik sídel v dalších zemích, jako v Polsku¹⁵ nebo ve Slovinsku.¹⁶ Na území bývalého Sovětského svazu bylo „vymírání“ vesnic ve 20. století spojeno často zase s násilnou kolektivizací,¹⁷ nicméně vylidňování zde v odlehklých polohách probíhá i v současnosti.¹⁸ Dochází rovněž k přesídlování obyvatel a opouštění vesnic v důsledku válek, politických a náboženských konfliktů. Na mnoha místech po celém světě přispěly k zániku sídel války a náboženské konflikty, jako například v Izraeli, kde následkem arabsko-izraelské války v roce 1947 zůstaly opuštěné arabské vesnice, které pak byly v 60. letech 20. století zbořeny.¹⁹

-
- 12 Srov. GARCÍA, A. I. – AYUGA, F.: Reuse of abandoned buildings and the rural landscape: the situation in Spain. *Transactions of the American Society of Agricultural and Biological Engineers* 50, 2007, č. 4, s. 1383–1394; SILVA DOS SANTOS, P. C. S. – LUCAS, S. M. M. F. A.: Sustainable rehabilitation of abandoned villages through tourism. Proposal for the village of Colmeal. *Tourism and Hospitality International Journal* 9, 2018, č. 1, s. 88–106.; CARDACI, A. – VERSACI, A.: Adaptive reuse for social agriculture: a sustainable approach for the recovery of abandoned villages in Sicily. In AMOÉDA, R. – LIRA, S. – PINHEIRO, C., (eds.), *REHAB 2017: Proceedings of the 3rd International Conference on Preservation, Maintenance and Rehabilitation of Historical Buildings and Structures* 2017, s. 169–179; GÜLER, K. – KÂHYA, Y.: Developing an approach for conservation of abandoned rural settlements in Turkey. *A/Z ITU Journal of the Faculty of Architecture* 16, 2019, č. 1, s. 97–115; ILCSIKNÉ MAKRA, Z. – BAJMÓCY, P. – BALOGH, A.: Villages on the edge of extinction – the Hungarian situation. *Journal of Settlements and Spatial Planning* 9, 2018, č. 1, s. 35–45.
- 13 GONZALES-TORRES, R.: Alternative outlines of immigration. A case of repopulation of existing abandoned Spanish towns. *Journal of Architecture and Urbanism* 40, 2016, č. 1, s. 29–34.
- 14 K tomuto tématu a literatuře blíže v kapitole 4.1 a 5.1.
- 15 WOLSKI, J.: The landscape of abandoned villages in the Western Bieszczady: the problem of definition and classification. *Geographia Polonica* 89, 2016, č. 3, s. 371–387; HEFFNER, K. – LATOCHA, A.: Desolated Villages as Examples of Spatial, Economic and Social Marginalization in the Polish-Czech Borderland and Their Current Transformation. *Responses to Geographical Marginality and Marginalization. Perspectives on Geographical Marginality*, 2020, č. 5, s. 123–142.
- 16 MAREŠ, P. – RAŠÍN, R. – PIPAN, P.: Abandoned Landscapes of Former German Settlement in the Czech Republic and in Slovenia. In ROTHERHAM I.D. (ed.), *Cultural Severance and the Environment. Environmental History*, 2013, s. 289–309.
- 17 KALUGINA, Z. – FEDEEVA, O.: „Hard luck story“ of abandoned villages (sociological study). *Journal Region: Economics and Sociology* 3, 2006, s. 79–96.
- 18 RUMYANTSEV, I. N. – SMIRNOVA, A. A. – TKACHENKO, A. A.: Rural settlements „without population“ as a geographical and statistical phenomenon. *Вестник Московского Университета. Серия 5. География*, 1, 2019, s. 29–37.
- 19 SHAI, A.: The Fate of Abandoned Arab Villages in Israel, 1965–1969. *History and Memory* 18, 2006, č. 2, s. 86–106.

Velkou skupinu zaniklých sídel ve světě představují místa, která musela ustoupit rozsáhlým technickým dílům souvisejícím s exploatací krajiny nebo výstavbou různých rozvojových projektů. K těm patřila především celosvětově rozšířená důlní činnost spojená s těžbou surovin²⁰ nebo výstavba vodních nádrží, která například v Číně vedla k masovým přesunům tisíců obyvatel a významně změnila tvář velké plochy tamní krajiny.²¹ Mnoho sídel přestalo existovat také v důsledku ekologických katastrof či kvůli extrémnímu zhoršování životního prostředí. Například po havárii v jaderné elektrárně v Černobylu v roce 1986 bylo evakuováno na 350 tisíc obyvatel z postižených oblastí Ukrajiny, Běloruska a Ruska, přičemž část těchto území zůstává opuštěná i desítky let poté.²²

Vedle důsledků válek, ekologických katastrof, náboženských a válečných konfliktů nebo plánovaných likvidací sídel, která musela ustoupit investičnímu záměru, dochází v mnoha zemích také k pozvolnému a pomalému zanikání sídel. V zahraniční literatuře se tento proces někdy nazývá „smršťování“ (shrinking)²³ a jeho rysem jsou vedle snížení počtu trvale bydlících osob obvykle také uzavření místních služeb (pošta, škola, obchod, restaurace, knihovna). V některých případech dochází k přeměně části bytového fondu ve vylidňujících se obcích a osadách na „druhé bydlení“ nebo rekreační zařízení.²⁴

Mnoho zaniklých sídel pohnuté minulosti i nejasné budoucnosti se nachází také v českých zemích, kde jsou tato místa rovněž dokumentována a podrobována výzkumu. Badatelé využívají ve svém zkoumání a publikovaných výstupech celé řady teoretických konceptů a metodických postupů, od přímého terénního pozorování a zkoumání nalezených artefaktů v samotné krajině zaniklých sídel přes hledání svědků a pamětníků až po studium rozličných pramenů: písemných, obrazových

20 COOK, D.: *Lake of coal: the disappearance of a mining township*. Nelson 2006.

21 HEMING, L. – WALEY, P. – REES, P.: Reservoir resettlement in China: past experience and the Three Gorges Dam. *Geographical Journal* 167, 2001, s. 195–212.

22 KONOPLEV, A. – KATO, K. – KALMYKOV, S. N. (eds.): *Behaviour of Radionuclides in the Environment II. Chernobyl*. Singapore 2020.

23 PUŽELIS, A. – KŪLE, L.: Shrinking of rural territories in Latvia. *European Integration Studies* 10, 2016, č. 1, s. 90–105.

24 Srov. REICHERT-SCHICK, A.: The village as a hotel. Tourism-oriented revitalization of rural settlement: a good practice concept for European peripheries? In GRABSKI-KIERON, U. – MOSE, I. – REICHERT-SCHICK, A. – STEINFÜHRER, A. (eds.), *European Rural Peripheries revalued: Governance, Actors, Impacts*, Münster 2016, s. 198–228; BORGIO, A. D. – GAMBAZZA, G.: From abandoned village to ecovillage: a sustainable tourism experience by the community of Torri Superiore. *Bulletin de la Société Géographique de Liège* 69, 2018, s. 63–79.

nebo kartografických materiálů.²⁵ Významným zdrojem pramenů jsou archivy celo-státní i regionální působnosti, další, zejména obrazový materiál k zaniklým sídlům, uchovávají také muzea nebo soukromí sběratelé. K výzkumu sídel zaniklých v novější době je možné využít také svědectví pamětníků, formou osobního rozhovoru nebo prostřednictvím již publikovaných a zveřejněných záznamů jejich vzpomínek.²⁶

Vedle pramenů archivní povahy, výpovědí pamětníků nebo terénního výzkumu se mohou badatelé zkoumající zaniklá sídla v českém prostředí částečně opřít také o vydanou literaturu. K určení lokalizace a získání přehledu o zaniklých sídlech zůstávají cenným studijním materiálem místopisy a topografické příručky, jejichž vydávání má také ve sledované oblasti Moravy a Slezska dlouhou a zavedenou tradici.²⁷ Významný posun pak přinesl další rozvoj vlastivědného bádání a nástup kritické historiografie, geografie a dalších vědeckých oborů. Badatelé se začali zaměřovat na podrobnější průzkum menších územních celků na úrovních dobových panství nebo politických okresů, přičemž vedle studia písemných pramenů a starých map začali vyrazet za zaniklými sídly také do krajiny v rámci terénních výzkumů.²⁸ Vedoucí postavení ve výzkumu převzal obor archeologie, který se soustředil především na zkoumání a odkrývání zaniklých středověkých a ranně novověkých vesnic a osad.²⁹

25 K metodickým postupům uplatňovaným při studiu zaniklých sídel a různým možnostem využití pramenů základny v mezioborové perspektivě ve vztahu k českému prostředí srov. CAJTHAML, J.: *Rekonstrukce historické krajiny a zaniklých obcí*. Praha 2013 (= Habilitační přednášky 26, 2013); FUNK, T.: Vesnice zaniklé po roce 1945. In VAREKA, P. (ed.), *Archeologie 19. a 20. století. Přístupy, metody, témata*, Plzeň 2013, s. 23–28; KUČERA, Z.: Zanikání sídel v pohraničí Čech po roce 1945. Základní analýza. *Historická geografie* 34, 2007, s. 317–334.

26 Takovou platformou je například sbírka vzpomínek pamětníků v projektu Paměti národa, jejíž součástí je i téma a kategorie Paměť zaniklých sídel. Internetová databáze těchto vzpomínek je dostupná z <https://www.pamet-naroda.cz/cs/pamet-zaniklych-sidel>.

27 Ze starších prací v chronologickém přehledu srov. SCHWOY, F. J.: *Topographische Schilderung des Markgraft-hum Mähren*. Prag – Leipzig 1786; WOLNY, G.: *Die Markgraffschaft Mähren, topographisch, statistisch und historisch geschildert* II/1–2. *Brünner Kreis*. Brünn 1836–1837; HOSÁK, L.: *Historický místopis země Moravsko-slezské*. Praha 2004 (reprint). Se zaměřením přímo na zaniklá sídla viz HOSÁK, L.: Zaniklé osady na Moravě. *Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci* 44, 1931, s. 33–55.

28 První terénní výzkumy byly publikovány především ve formě časopiseckých článků a studií, viz SLAVÍK, F. A.: Zaniklé osady na panství Brtnickém. *Časopis Matice moravské* 17, 1893, s. 24–32; TENORA, J.: Zaniklé osady v okrese Kunštátském a Bystřickém nad Pernštejnem. *Časopis Matice moravské* 19, 1895, s. 328–334 aj.

29 Srov. NEKUDA, V.: Středověké vesnice na Moravě ve světle archeologického výzkumu zaniklých osad. *Archaeologia historica* 7, 1982, s. 33–66; MĚŘÍNSKÝ, Z.: Poznámky k možnostem rekonstrukce území zaniklých středověkých vesnic na jižní a jihovýchodní Moravě. *Historická geografie* 21, 1983, s. 177–204; ČERNÝ, E.: *Výsledky výzkumů zaniklých středověkých osad a jejich pluzžin. Historicko-geografická studie v regionu Dražanská vrchovina*. Brno 1992. K vývoji archeologického bádání zaměřeného na zaniklé středověké vesnice a osady také MĚŘÍNSKÝ, Z.: První archeologické výzkumy zaniklých středověkých osad na Moravě. (Příspěvek k dějinám moravské archeologie). *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity* E 22–23, 1977–1978, s. 177–192; MAZÁČOVÁ, J. – DOLEŽALOVÁ, K. – TĚSNOHLÍDEK, J.: Zaniklé středověké vesnice na Moravě. Dějiny bádání a stav výzkumu. In NOCUŇ, P. – PRZYBYŁA-DUMIN, A. – FOKT, K. (eds.), *Wieś zaginiona. Stan i perspektywy badań*, Chorzów 2016, s. 59–92.

Zásluhou archeologů a jejich výzkumů bylo zvláště v průběhu 20. století objeveno, odkryto a zpřístupněno množství areálů zaniklých sídel ze staršího a preindustriálního období. Brněnský archeolog Vladimír Nekuda v soupisu zaniklých sídel na Moravě (vydaném v roce 1961) zdokumentoval celkem 1 395 těchto míst.³⁰ Některé zvláště významné archeologické areály se pak staly kulturní památkou. K nejznámějším takovým místům na moravském území patří odkryté základy a pozůstatky zaniklých středověkých osad, jako například Bystřec v okrese Blansko, Konůvky v okrese Vyškov, Mstěnice v okrese Třebíč nebo Pfaffenschlag u Slavonic v okrese Jindřichův Hradec.³¹

Naproti tomu výzkum „novodobých“ zaniklých sídel zůstával dlouhou dobu na okraji zájmu badatelů. K tomuto „nezájmu“ přispívala skutečnost, že tato sídla zanikala, vedle důsledků průmyslového a civilizačního rozvoje, stále častěji také kvůli politickým událostem a vojenským nebo bezpečnostním opatřením k zajištění území, v nichž další existence měst, vesnic a samot byla nežádoucí. Platí to zejména pro sídla zaniklá v českých zemích po druhé světové válce a v období socialismu, jejichž konec byl doprovázen příčinami a událostmi, které měly zůstat širší veřejnosti spíše zamlčené. Při faktické absenci vědeckého bádání k této problematice se alespoň v některých vybraných lokalitách prováděly „záchranné výzkumy“ měst a vesnic určených k zániku, které spočívaly především ve fotografické dokumentaci, čímž se zachoval další cenný pramen k poznání stavu těchto míst před jejich úplným „zmizením“.³²

K opravdovému „boomu“ v bádání o zaniklých sídlech na českém území dochází po roce 1989, kdy politické a společenské změny spojené s pádem komunistického systému v Československu otevřely prostor pro studium dříve tabuizovaných témat a přinesly nové možnosti výzkumu včetně zpřístupnění potřebných pramenů a v mnoha

30 NEKUDA, V.: *Zaniklé vsi na Moravě v období feudalismu*. Brno 1961.

31 BELCREDI, L.: *Bystřec. O založení, životě a zániku středověké vsi*. Archeologický výzkum zaniklé středověké vsi na Dražanské vrchovině 1975–2005. Brno 2006; NEKUDA, R.: *Mstěnice. Zaniklá středověká ves u Hrotovic II. Dům a dvůr ve středověké vesnici*. Brno 1997; MĚCHÝŘOVÁ – Z., ŠMERDA, J.: *Konůvky. Zaniklá středověká ves ve Ždánickém lese. Srovnávací analýza nálezového fondu v zaniklé středověké vsi Konůvky, kat. Heršpice, okres Vyškov*. Brno 1997; NEKUDA, V.: *Pfaffenschlag. Zaniklá středověká ves u Slavonic. Příspěvek k dějinám středověké vesnice*. Brno 1975.

32 Takovým případem byl „záchranný výzkum“ tří vesnic (Heřmanice, Lipňany, Skryje) v okolí budované Jaderné elektrárny Dukovany, který je v současnosti uložen ve Státním okresním archivu v Třebíči jako neevidovaný a nepřístupný soubor (Západomoravské muzeum v Třebíči – Dokumentace a výzkum zájmové oblasti stavby jaderné elektrárny V2 Dukovany: fotografická dokumentace). K provádění této fotodokumentace a dalších „záchranných projektů“ blíže: CÍCVÁREK, J.: *Záchranný výzkum tradičního stavitelství na Moravskokrumlovsku. Národopisné aktuality* 14, 1977, č. 2, s. 159–162.

případech také samotné krajiny.³³ Významnou roli na tomto poli sehrává regionální historiografie ve vydávání spíše popularizačních prací se soupisy zaniklých obcí a osad v konkrétních regionech, které jsou založeny především na bohaté obrazové dokumentaci dobových fotografií a pohlednic. Velká část této dosud vydané produkce se věnuje zaniklým sídlům v nejmíce postižených pohraničních regionech, a to především na území Čech, zatímco pro území Moravy a Slezska byly takto systematicky zpracovány pouze oblasti ve vojenském újezdu Libavá a zaniklé osady jesenického okresu.³⁴

Většina dosud publikovaných soupisů zaniklých sídel je postavena především na sběru pramenů a dokumentaci místních událostí, které jsou spojené s dobou před zánikem postižených lokalit. Jen zřídka nebo pouze v omezené míře se tyto práce zabývají samotným procesem zanikání a příliš se nevěnují ani dokumentaci dalšího vývoje sídel po fyzickém zániku nebo sledováním současného stavu. Nostalgické vzpomínání na staré časy a hledání „zmizelého světa“ představuje ústřední motiv nejen v dosavadní literatuře, ale také u většiny dalších výstupů a aktivit spojených s touto tematikou: výstav, internetových stránek i různých audiovizuálních pořadů. Někde na pomezí výprav do minulosti a dokumentace současnosti se nachází projekt Zmizelé Sudety, který formou výstavy a katalogu srovnává prostřednictvím dobových a pozdějších fotografií pořízených na stejných místech proměnu sídelní a kulturní krajiny českého pohraničí, a to včetně míst, kde dříve stávala zaniklá sídla.³⁵

V odborném bádání se tematikou sídel zaniklých po roce 1945 na českém území v současnosti nejmíce zabývají vědecké týmy a jednotlivci především z okruhu geografů z přírodovědeckých fakult Univerzity Karlovy nebo Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem,³⁶ soudobých archeologů ze Západočeské univer-

33 Popularitu zaniklých sídel i mezi laickou veřejností dokumentuje také značná uživatelská obliba internetové stránky www.zanikleobce.cz (která je v provozu od roku 2005), v jejíž databázi se nachází přes sedm tisíc záznamů od různých dodavatelů. Tato v mnohém přínosná a poučná dokumentace ovšem trpí neujasněnou klasifikací a problematickou kategorizací, častými faktografickými chybami nebo špatnou lokalizací uváděných sídel, a představuje tak problematický a spíše jen podpůrný pramen pro další seriózní výzkum.

34 GLONEK, J.: *Zaniklé obce vojenského újezdu Libavá*, Ostrava 2007; MACHALA, Jindřich: *Kronika Libavska*, Město Libavá 2018; MACHÁČEK, P.: *Zmizelé Jesenicko. 1. díl. Zcela zaniklé osady*, Jeseník 2019.

35 ANTIKOMPLEX a kol.: *Zmizelé Sudety* (6. upravené vydání). Praha 2015.

36 Srov. ANDĚL, J. – POŠTOLKA, V.: Zaniklá sídla, vývoji a specifika. In ANDĚL, J. – JEŘÁBEK, M. – ORŠULÁK, T. (eds.), *Vývoj sídelní struktury a obyvatelstva pohraničních okresů Ústeckého kraje*, Ústí nad Labem 2004 (Acta Universitatis Purkynianae 88, Studia Geografica IV), s. 85–108; POŠTOLKA, V.: *Disappeared and disappearing settlements: environmental and historical links, consequences and impacts in the Chomutov region of the North-West Bohemia*. Chemnitz 2004; KUČERA, Z. – KUČEROVÁ, S.: Historical Geography of Persistence, Destruction and Creation: The Case of Rural Landscape Transformations in Czechia's Resettled Borderland. *Historická geografie* 38, 2012, č. 1, s. 165–184.

zity v Plzni,³⁷ ale i historiků a krajinných ekologů z autorského týmu této publikace.³⁸ V rámci novějších výzkumů se začínají vedle tradičních postupů ve výstupech a prezentacích stále více uplatňovat různé moderní technologie a programy se specializovanými softwary vytvářející počítačové rekonstrukce nebo 3D vizualizace zaniklých vesnic, které také přispívají k další popularizaci této tematiky.³⁹

37 Srov. BUREŠ, M.: *Vesnice zaniklé po roce 1945 a kulturní krajina Novohradských hor*. Plzeň 2015; VAŘEKA, P. – BALÝ, R. – FUNK, L. – GALUSOVÁ, L.: Archeologický výzkum vesnic středověkého původu na Tachovsku zaniklých po roce 1945. In MĚŘÍNSKÝ Z. – KOUŘIL, P. (eds.), *Sborník příspěvků přednesených na 39. konferenci archeologie středověku s hlavním zameraním Sídlišká v stredovekom rurálnom prostredí. Teplý Vrch, okres Rimauská Sobota, 24.–27. septembra 2007*, Brno 2008 (*Archeologia historica* 33, 2008), s. 101–118; FUNK, T.: Vesnice zaniklé po roce 1945. In VAŘEKA, P. (ed.), *Archeologie 19. a 20. století. Přístupy, metody, témata*, Plzeň 2013, s. 23–28.

38 Srov. KOVAŘÍK, D.: Zanikání sídel na Moravě po roce 1945: přehled stavu bádání, typologie a perspektivy výzkumu. *Časopis Matice moravské* 137, 2018, č. 2, s. 341–361; VAISHAR, A. – VAVROUCHOVÁ, H. – LEŠKOVÁ, A. – PEŘINKOVÁ, V.: Depopulation and Extinction of Villages in Moravia and the Czech Part of Silesia since World War II. *Land MDPJ* 10(4), 2021, s. 1–18.

39 Např. ŠTYCH, P. – JELÉNEK, J.: Počítačová rekonstrukce krajiny – objevujeme historii zaniklých sídel pomocí moderních geoinformačních technologií. *Geografické rozhledy* 20, 2010/2011, č. 4, s. 10–11.

Metodologické vymezení zaniklých sídel

Na území Moravy a Slezska se nachází velké množství zaniklých sídel, jež můžeme klasifikovat dle typu zániku jako administrativní, sídelní či fyzický. S administrativním zánikem se často pojí „pouze“ správní transformace, která znamená ztrátu statusu samostatné obce a sloučení s jinou obcí nebo změnu úředního názvu. Podobně ani sídelní zánik, tedy stav, kdy místo ztratí své stálé obyvatele, nemusí znamenat definitivní ztrátu, ale proměnu zdejších domů a dalších stavebních objektů například v rekreační chalupy a jejich další využívání pro sezonní pobyt. Naproti tomu fyzický zánik představuje již situaci, kdy postižené sídlo přichází nejen o úřední status a trvalé obyvatele, ale také o zástavbu a mizí ze zemského povrchu. Fyzicky zaniklými sídly mohou být jednotlivé domy, hospodářské usedlosti a samoty se svým zázemím (dvory, zahrady), ale i celé osady a obce, které zmizely celé, nebo s jen velmi malou dochovanou původní zástavbou, tvořící zpravidla jen několik málo staveb.

Sídla zaniklá „fyzicky“ po roce 1945 na historickém území Moravy a Slezska byla pro výzkum, z něhož vzešla i tato publikace, vyhledávána a lokalizována především na základě komparativní analýzy statistických údajů o počtu obyvatel a domů, které jsou zachyceny ve statistických lexikonech vydávaných pravidelně pro jednotlivá časová období. Základní východisko pro určení většiny sledovaných sídel (zejména v pohraničních oblastech) představovala data Statistického lexikonu obcí v Republice československé, obsahující výsledky sčítání lidu (s údaji o počtu obyvatel a domů) z 1. prosince 1930, jehož druhý díl pro zemi Moravskoslezskou obsahoval potřebné údaje pro území Moravy a Slezska⁴⁰. Pozdější data z „německého sčítání lidu“ z roku 1939 nebyla ve výzkumu zohledněna, neboť tento census nepokrýval celé území dnešní České republiky, ale omezoval se pouze na část území českých

⁴⁰ Pro Čechy *Statistický lexikon obcí v republice Československé I. Země Česká*. Vydán ministerstvem vnitra a Státním úřadem statistickým na základě výsledků sčítání lidu z 1. prosince 1930. Praha, Orbis 1934. Pro Moravu a Slezsko *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Vydán tamtéž. Praha, Orbis 1935.

zemí zabrané Německou říší, a lze je tak považovat jen za doplňkový zdroj.⁴¹ V některých vybraných případech byly ještě v textu použity údaje o počtu obyvatel z dílčích sčítání z let 1946 a 1948, které ovšem obsahují pouze souhrnná data za celé politické obce dohromady s osadami, což omezuje možnost jejich využití.⁴² Jako podpůrný zdroj pro kompletaci a ověření dat ze všech sledovaných obcí a osad byl následně využit Historický lexikon obcí České republiky 1869–2011 vydaný Českým statistickým úřadem⁴³.

Na podkladě publikovaných a veřejně známých statistických dat bylo určeno správné vymezení a velikost sídla pro zařazení do sledovaných kategorií a použité metodiky. Předmětem zkoumání se stala sídla převážně venkovského typu, jež měla v době před zánikem status obce nebo osady, ve vybraných případech také části osad (samot) důležitého významu. Velikost sídla byla determinována minimální hranicí tří obytných domů k poslednímu komplexnímu sčítání lidu před zánikem obce nebo osady. V rámci vyhledávání a zkoumání postižených sídel byly nejprve identifikovány demograficky pozitivní lokality, za něž byly považovány takové lokality, v nichž v pozorovaném období:

- nastal pokles trvale bydlících obyvatel o více než 95 % (u sídel zaniklých v 50. a 60. letech 20. století oproti stavu z posledního předválečného sčítání lidu z roku 1930, u sídel zaniklých v pozdějším období oproti stavu předešlého sčítání lidu),
- obec, osada nebo místní část (bez evidence nebo s výrazným poklesem trvalých obyvatel v současnosti) byla sloučena s jiným sídlem.

Vedle administrativního zániku byl potvrzen i fyzický zánik identifikovaných lokalit pomocí vizuální komparace změn urbanistické struktury sídla na historických mapových podkladech od druhé poloviny 19. století po současnost (graficky viz níže). Kritériem pro verifikaci fyzického zániku se stala nepřítomnost většiny stavebních objektů identifikovaných na mapových podkladech, které se objevují na příslušných mapách do konce 50. let 20. století, ve srovnání s mladšími podklady. Za tímto účelem bylo možné využít mapy stabilního katastru (originální, indikační

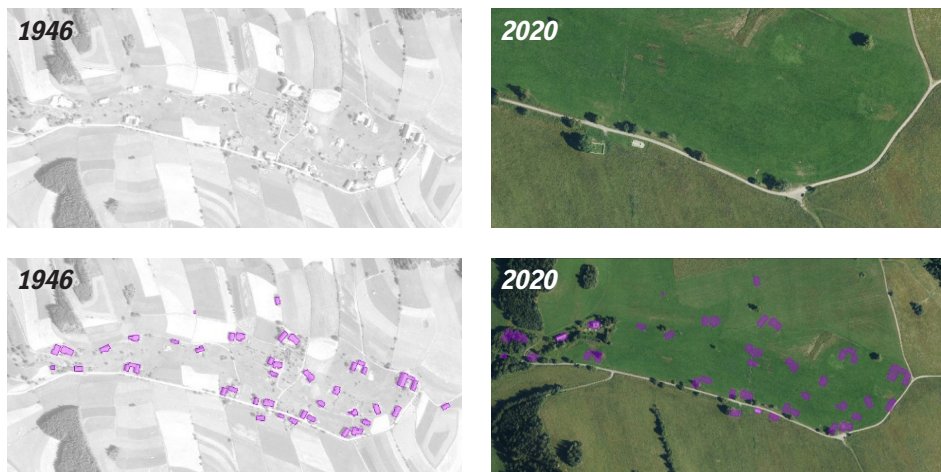
41 VAISHAR, A. – DVOŘÁK, P. – ZAPLETALOVÁ, J.: Zapomenuté sčítání lidu 1939 v českém pohraničí. In *Informace České geografické společnosti*, roč. 38 (2019), č. 2, s. 1–9.

42 *Seznam obcí v republice Československé, díl II. Seznam obcí v zemi Morauskoslezské podle stavu z konce roku 1946*. Praha 1947; *Seznam obcí v republice Československé, díl II. Seznam obcí v zemi Morauskoslezské podle stavu z počátku roku 1948*. Praha 1948.

43 RŮŽKOVÁ, J. – ŠKRABAL, J., *Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005. I. díl. Počet obyvatel a domů podle obcí a částí obcí v letech 1869–2001 podle správního rozdělení České republiky k 1. 1. 2005*. Praha 2006.

skici nebo povinné císařské otisky), katastrální mapy, katastrální mapy evidenční, vojenská mapování (3. vojenské mapování a vojenské topografické mapy v systému S-1952), mapy evidence nemovitostí, pozemkový katastr, letecké měřické snímky od roku 1936 a ortofotomapy.⁴⁴ Perspektivní lokality byly dále ověřovány přímým pozorováním v terénu.

Identifikace zaniklého osídlení na základě komparace leteckých měřických snímků (Štolnava / Prameny u Žárové, okr. Šumperk)

Zdroj: ags.cuzk.cz, vlastní úpravy

Na území zaniklých sídel ovšem byly kromě rozvalin domů a další zástavby identifikovány a dokumentovány také četné historické krajinné prvky definované jako přírodní nebo antropogenní útvary bodového, plošného či liniového charakteru tvořící přirozenou součást zemského povrchu. Tyto prvky představují ohraničené útvary, které byly v krajině prokazatelně založeny v souvislosti s předchozím osídlením, a lze je tak identifikovat na historických i současných mapových podkladech (případně na základě terénního průzkumu), stejně jako je možné tyto prvky považovat za dochované, pokud se v terénu či na základě současných mapových podkladů (zejména digitálního modelu reliéfu) objevuje jakýkoliv znak prokazatelně související s původní strukturou.

Na území Moravy a Slezska se nachází na lokalitách zaniklých sídel množství historických krajinných prvků, jejichž přehled obsahuje následující tabulka.

⁴⁴ Letecké měřické snímky a historické ortofotomapy z let 1937 až 1996 jsou přístupné na webových stránkách geoportálu Českého úřadu zeměměřického a katastrálního, dostupné z <https://ags.cuzk.cz/archiv/?start=lms>.

Typ	Specifikace	Charakter
bodové	povrchová lokalizace	agrární haldy, haldy stavebního kamene, ruiny stavení, mostky, drobné kamenné zídky; staré ovocné dřeviny, listnaté solitérní dřeviny
	podpovrchová lokalizace	sklepní prostory, studny
liniové	prvky spojené scestní sítí	historické cesty (např. původní kamenné dláždění, řada patníků), aleje
	prvky spojené shospodařením	agrární valy, terasové hospodaření; liniová zeleň (mimo aleje)
plošné	propojená síť prvků	zachovalá krajinná textura, zachovalá struktura plůžiny, cestní síť
	celistvé území	lomy stavebního kamene, půdorys budov, hřbitovy

Soupis zaniklých obcí a osad Moravy a Slezska

V této kapitole bude představeno celkem 67 míst, která zanikla po roce 1945 na historickém území Moravy a v „české“ části Slezska. Velkou skupinu těchto sídel tvoří bývalé obce a osady, které postihlo vysídlení jejich posledních obyvatel, rozboření zástavby a nakonec i úřední zánik v prvních dvaceti letech po skončení druhé světové války. Ke konci existence těchto převážně venkovských sídel přitom „přispěly“ jen okrajově samotné válečné události, byť zejména v oblasti severní Moravy a Slezska byly následky válečného konfliktu (nálety, osvobozovací boje Ostravsko-opavské operace na jaře 1945) velmi značné.⁴⁵ Mnohem větší vliv na zánik obcí a osad měly politické, společenské a hospodářské příčiny spojené s poválečným vývojem v tehdejší Československu.

V prvních poválečných letech a zejména pak v navazujícím období po nástupu a upevnování komunistického režimu v Československu se ve sledovaném moravském a slezském území odehrávaly závažné transformační procesy, které s sebou přinášely národnostní, sociální i demografickou proměnu postižených regionů s výrazným dopadem na další existenci zdejší kulturní a sídelní krajiny.⁴⁶ V rámci prováděných transformačních změn probíhaly také velké (a často nedobrovolné nebo vynucené) migrační pohyby a přesuny obyvatel, které se staly rovněž předzvěstí konce většiny sídel.⁴⁷ V pozdějším období (70. a 80. léta 20. století) spojeném s dobou reálného socialismu v Československu ještě také docházelo k případům hromadných zanikání sídel, avšak jejich počet oproti předcházející době již výrazně poklesl. V tomto čase již ubylo politických, vojenských a bezpečnostních motivů, místo nich do popředí vystoupily ekonomické důvody a budování nebo rozšiřování rozvojových projektů.

45 HORNIŠER, I.: Destrukční vývoj vesnických sídel na Bruntálsku po roce 1945. *Sborník bruntálského muzea* 8, 2005, s. 42–53.

46 HÁJEK, P.: *Jde pevně kupředu naše zem. Krajina českých zemí v době socialismu 1948–1989*. Praha 2008.

47 K poválečnému vysídlení Němců viz STANĚK, T.: *Odsun Němců z Československa 1945–1947*, Ostrava 1991. K dalším migracím v rámci československého státu blíže DVOŘÁK, T.: *Vnitřní odsun 1947–1953: závěrečná fáze očisty pohraničí v politických a společenských souvislostech poválečného Československa*. Brno 2013.

Největší část zaniklých sídel představují bývalé obce a osady v pohraničních oblastech, kde do roku 1945 většinou žilo německé obyvatelstvo, postižené poválečným vysídlením za hranice státu. V pohraničí a bývalém německém sídelním území se vykytuje i druhá největší skupina zaniklých sídel ve vojenském újezdu Libavá a několik sídel v nejbližším okolí státní hranice, která zmizela z důvodu zřízení zakázaného pohraničního pásma. Pestrou a po celém území Moravy a Slezska rozprostřenou skupinu „novodobých“ zaniklých sídel představují místa zmizelá z hospodářských důvodů. Tvoří je obce a osady, které musely ustoupit průmyslové těžbě nebo výstavbě různých rozvojových projektů, jako byly vodní nádrže, jaderná elektrárna, letiště nebo vodovod.⁴⁸ Mimo záběr výzkumu již zůstala zaniklá sídla v okolí některých velkých měst (Brno, Olomouc, Ostrava aj.), která byla „urbanizována“ a většinou pohlcena novou městskou zástavbou. Stejně tak nebyla do výzkumu zahrnuta větší na hornických koloniích na Ostravsku a Karvinsku, které představují specifický případ v sídelním systému.⁴⁹

48 Takové členění je ovšem pouze orientační, nemůže být definitivní a pevně určující, protože k zániku některých sídel mohlo přispět více navzájem se prolínajících faktorů. Tento stav se týká například zmizelých obcí ve vojenském újezdu Libavá, které byly postižené již poválečným vysídlením Němců, přičemž řada z nich se nacházela na pokraji zániku ještě před příchodem vojáků. Podobná charakteristika platí také pro mnohé vesnice v okolí státních hranic, kde zakázané pohraniční pásmo často jen urychlilo proces postupného zániku těchto míst, tak jako se tak odehrávalo jen o několik let později v některých okolních vesnicích nacházejících se více ve vnitrozemí.

49 KRAVČÍK, R. (ed.): *Karvinské hornické kolonie*. Karviná 2018; KUČTOVÁ, R.: Dělnické kolonie v Ostravě. *Urbanismus a územní rozvoj* 14, 2011, č. 6, s. 11–15.

Sídla zaniklá po vysídlení německého obyvatelstva

Období zániku: 50.–60. léta 20. století

K místům s největší koncentrací zaniklých sídel na moravském a slezském území patří pohraniční oblasti, které se nacházejí především v pohoří Jeseníků a Rychlebských hor. Tato místa, vyznačující se méně příznivými klimatickými podmínkami i značnou odlehlostí, byla kolonizována od 13. století,⁵⁰ přičemž místní obyvatelé se věnovali vedle tradičního zemědělství a práci v lese také dolování nerostných surovin (nejčastěji železné rudy) nebo práci v textilnictví. K typickým znakům zdejšího osídlení patřilo také značně disperzní rozmístění sídel s enklávami odlehlých osad a roztroušených samot. Do konce druhé světové války se drtivá většina zdejších obyvatel hlásila k německé národnosti, přičemž menšinou českou populaci zde tvořili především státní a veřejní zaměstnanci s rodinami, kteří se sem přistěhovali teprve po vzniku Československé republiky v roce 1918.⁵¹

Zásadní zvrát do vývoje pohraničních regionů přineslo vysídlení německého obyvatelstva z českých zemí po roce 1945, které významně postihlo také Jesenickou oblast. Zůstat zde mohli se svými rodinnými příslušníky jen specialisté, příslušníci smíšených manželství, menší část antifašistů a lidé „přestárlí“ a těžce nemocní, kteří byli ponecháni ve své vlasti „na dožití“.⁵² Vysídlené Němce měli nahradit noví obyvatelé přicházející do pohraničí v rámci poválečného osídlování. Noví osídlenci přitom představovali pestrou směsici lidí, od československých příslušníků z českého vnitrozemí a ze Slovenska až po zahraniční krajany českého a slovenského původu z různých zemí, kteří do vlasti svých předků přicházeli v rámci reemigrace. K nim pak přibýly ještě další skupiny obyvatel, jejichž příchod do pohraničí ovšem probíhal často nedobrovolně, jako tomu bylo v případě chorvatského obyvatelstva z jižní Moravy nebo Maďarů nuceně přesídlených z jižního Slovenska. Neslovanské

50 Ke kolonizaci zdejšího území blíže KOUŘIL, P.I: Středověká kolonizace na severovýchodní Moravě a ve Slezsku a její odraz v archeologických pramenech. *Archeologia historica* 18, 1993, s. 141–150.

51 Podle sčítání lidu v roce 1930 žilo v nejméně postiženém pohraničním území v okrese Bruntál 49 134 obyvatel, z toho 47 182 Němců (96 %), v okrese Frývaldov (Jeseník) 71 717 obyvatel, z toho 66 978 Němců (93 %), v okrese Krnov 61 995, z toho 56 744 Němců (92 %). *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*, Praha 1935, s. XVII, XVIII.

52 K problematice poválečného vysídlení německého obyvatelstva z českých zemí blíže STANĚK, T.: *Odsun Němců z Československa 1945–1947*. Praha 1991. Pro sledovanou oblast Moravy a Slezska srov. též HRABOVEC, E.: *Vertreibung und Abschub. Deutsche in Mähren 1945–1947*. Frankfurt am Main 1995.

obyvatelstvo v bývalých Sudetech vedle hrstky původních Němců doplnili ještě Romové původem z východního Slovenska a od konce čtyřicátých let se zde usadili také Řekové, příslušníci levicové politické emigrace hledající v Československu azyl před občanskou válkou.⁵³

Příchod nových osídlenců z různých částí československého státu i ze zahraničí ovšem, i přes značnou podporu státních úřadů v osidlovací politice i nedobrovolné usazování vybraných skupin obyvatel, nikdy nevyrovnal demografické ztráty způsobené odchodem Němců. Oproti předválečnému stavu poklesl počet obyvatel v pohraničí přibližně o jeden milion, přičemž mezi jednotlivými regiony se vyskytovaly značné rozdíly. Zatímco nížinné oblasti s dobrou zemědělskou půdou nebo větší obce s vybudovanou infrastrukturou a potřebnou nabídkou pracovních sil se dařilo uspokojivě osídlit novými obyvateli a hospodáři, odlehlejší a převážně horské nebo podhorské oblasti zůstaly často opuštěné. Často ovšem docházelo i k případům, kdy se pohraniční sídla podařilo po válce znovu obsadit, avšak jejich noví nájemníci a správci odtud po čase odešli, neboť nebyli schopni tento majetek spravovat a řádně na něm hospodařit.⁵⁴

S narůstajícím počtem opuštěných a nevyužitých sídel v českém pohraničí byly československé úřady postaveny před otázkou, jak s těmito objekty dále naložit. Rozhodování o jejich dalším osudu značně ovlivňovala skutečnost, že vysídlené osady s prázdnými domy bez údržby chátraly, pustly a postupně se proměnily v neobyvatelné ruiny. Mnoho takových bouraček ovšem mohlo ještě sloužit jako zdroj stavebního materiálu. Z těchto důvodů byla již na konci roku 1946 spuštěna demoliční akce, v jejíž rámci bylo prováděno systematické a státem řízené bourání opuštěných domů i celých vesnic, které se protáhlo až do přelomu 50. a 60. let 20. století. Vyvrcholením organizovaných demolic pohraničních sídel byla akce ministerstva vnitra

53 K výměně obyvatelstva v českém pohraničí po roce 1945 blíže: ČAPKA, F. – SLEZÁK, L. – VACULÍK, J.: *Nové osídlení českých zemí po druhé světové válce*. Brno 2005; WIEDEMANN, A.: *Pojď s námi budovat pohraničí! Osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945–1952*. Praha 2016. K osídlování Jesenické oblasti viz FILIP, Z. – SPURNÝ, F.: Počátky osídlování severní Moravy v roce 1945. *Severní Morava* 12, 1966, s. 21–32; KÁŇA, O.: *Historické proměny pohraničí: vývoj pohraničních okresů Jeseník, Rýmařov, Bruntál a Krnov po roce 1945*. Ostrava 1976; KREMPL, A. – JIRÁSEK, Z.: Osídlování okresu Krnov v letech 1945–1949. *Časopis Slezského zemského muzea, série B – vědy historické* 63, 2015, č. 3, s. 257–270; KREMPL, A. – JIRÁSEK, Z.: Průběh osídlování Bruntálska a Krnovska v letech 1948–1960. *Slezský sborník* 114, 2016, č. 2, s. 57–79.

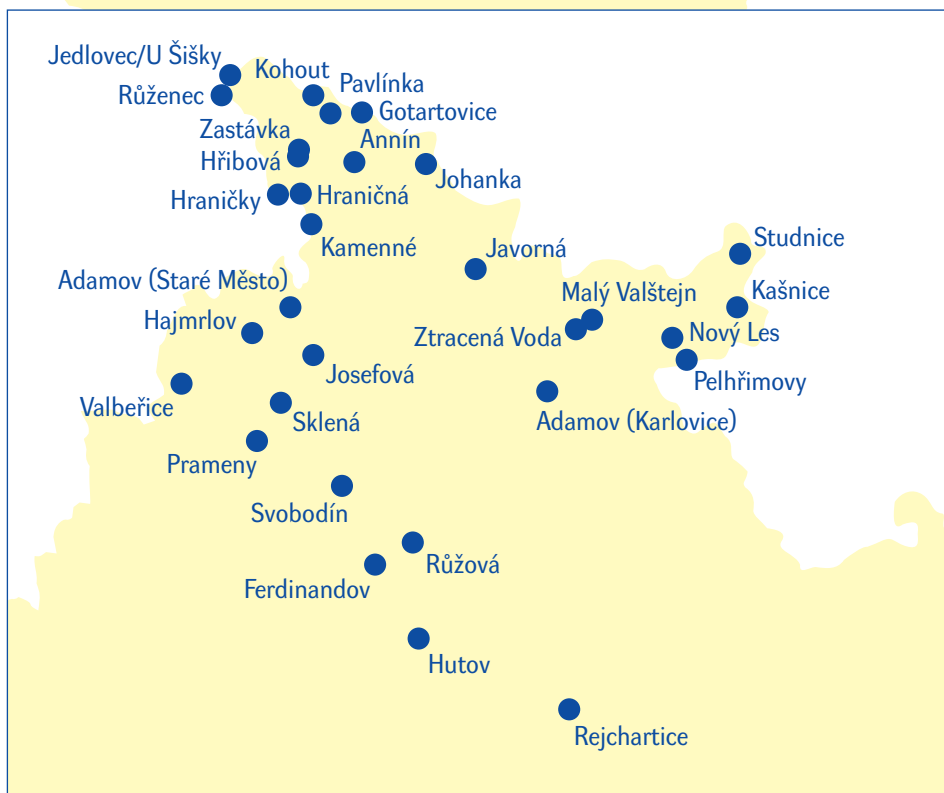
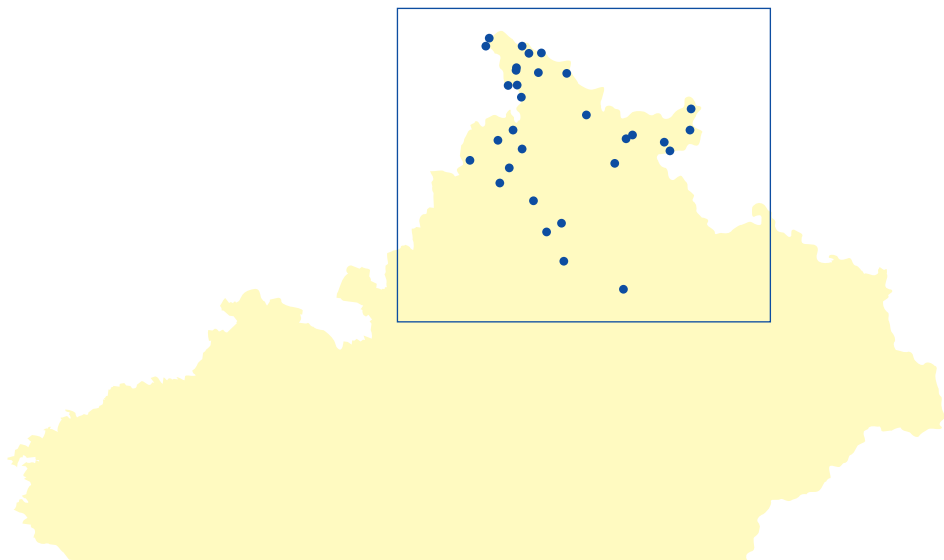
54 Na začátku roku 1948 žilo v okrese Bruntál 26 252 obyvatel, což bylo 53 % oproti předválečnému stavu, v okrese Jeseník 36 302 obyvatel (51 %), v okrese Krnov 34 522 obyvatel (56 %). Úbytek obyvatel byl zaznamenán především na venkově. Podle dobové zprávy se v květnu 1948 nacházelo jenom na území tehdejšího okresu Šumperk 589 prázdných zemědělských usedlostí. Viz SLEZÁK, L.: *Zemědělské osídlování pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno 1978, s. 184.

z let 1959 a 1960, kdy na pět tisíc vojáků a příslušníků bezpečnostních složek srovnalo se zemí desítky tisíc objektů. V nejvíce postižené Jesenické oblasti bylo takto zbouráno přes 10 000 objektů, přičemž tato demoliční akce učinila i zásadní krok k úplnému (nejen fyzickému, ale i úřednímu) zániku řady zdejších pohraničních osad.⁵⁵

Úplný zánik postihl několik desítek převážně menších osad v okresech Bruntál, Jeseník a Šumperk. V mnoha dalších pohraničních obcích a ostatních osadách v této oblasti byla následkem demoličních akcí redukována zástavba a spolu s poklesem zdejších obyvatel zde častěji docházelo ke slučování obcí. Některá místa se vyhnula úplnému zániku s nástupem chalupaření nebo proměnou některých vesnic v rekreační areály (např. Hynčice pod Sušinou). Odlišným vývojem procházely další pohraniční oblasti, které se nacházely na jižní Moravě, nebo tzv. jazykové ostrovy, kde také žilo před rokem 1945 většinově německé obyvatelstvo postižené poválečným vysídlením. Tato místa se, na rozdíl od Jesenické oblasti, ovšem podařilo znovu dostatečně dosídlit (mimo obce a osady v zakázaném pohraničním pásmu, o nichž bude pojednáno v následující kapitole), a proto zde docházelo pouze k demolicím jednotlivých objektů, nikoliv plošnému bourání celých obcí a osad.⁵⁶

55 V rámci této celoplošné demoliční akce bylo na území Moravy a Slezska zbouráno kolem 10 000 domů a hospodářských budov, přičemž nejvíce se jich zbouralo v tehdejších okresech Jeseník (2377), Šumperk (1555), Bruntál (1370), Krnov (1256), Mikulov (624) a Znojmo (491 objektů). Archiv bezpečnostních složek (ABS), f. A 2/2, k. 20, inv. č. 1170. Závěrečná zpráva o skončení demoličních prací v pohraničních okresech, 1960.

56 V rámci celoplošné demoliční akce v roce 1959 bylo jen v okrese Mikulov zbouráno 624 domů a v okrese Znojmo 491 domů, blíže KOVAŘÍK, D: *Demoliční akce v českém pohraničí v letech 1945–1960*. Disertační práce, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno 2009, s. 131.

Adamov

německý název: Adamsthal

současná obec: Staré Město (okres Šumperk)

800 m n. m. | orientační souřadnice: 50.1934069N, 17.0205361E

Současná podoba sídla

Původní stavení

Pozůstatky zaniklých staveb

Stručná charakteristika obce/osady

Místo je připomínáno od roku 1686 jako hamr a tavírna železné rudy, kolem nichž byla ještě před rokem 1700 vystavěna také osada. Pojmenování dostalo po svém zakladateli, knížeti Adamu z Lichtenštejna, majiteli zdejšího panství na Kolštejně. Po zrušení vrchnostenské správy spadala osada pod obec Velké Vrbno v šumperském okrese. V místě se nacházela kvalitní magnetitová ruda, jejíž těžba byla důvodem založení zdejšího hamru s tavírnou a následné výstavby osady. V místě se nacházela německá jednotřídní škola, mlýn, pila a myslivna. Nedaleko odtud se nacházel rovněž zaniklý Lesní Mlýn (Buschmühle), kde se dochoval původní kamenný kříž. V roce 1930 zde žilo v 35 domech 153 obyvatel.

Současný stav

Z původní zástavby nezůstalo nic kromě rozvalin (demolice proběhly v roce 1960). Místem prochází značená turistická trasa. Na název osady a jejího zakladatele odkazují názvy místních lokalit Adamovské údolí a Adamovský hřbet.

Vývoj krajiny a zachované reliktů původního osídlení

Zájmové území před rokem 1945 tvořila mozaika menších políček s velkým množstvím soliterních stromů rozesetých ve volné krajině. Od Velkého Vrbna odděloval Adamov les, který osadu ohraničoval ze všech stran. Většina ploch však byla využívána k zemědělství. Dnes tvoří okolí zaniklé osady plochy lesů, které byly založeny cíleně. Pouze kolem toku Telčavy a dvou staveb určených k rekreaci se nacházejí malé enklávy trvalých travních porostů. V území lze dohledat velké množství reliktů původního osídlení v podobě drobných ruin, kamenných zídek a vzrostlých stromů. V recentních lesních porostech lze dohledat reliéfní stopy původních půdorysů budov a historické plužiny. Na lokalitě se také nachází velké množství předmětů každodenní potřeby spojené s dobou před odsunem původního obyvatelstva.

Prameny a literatura

- BŘEZINA, J.: *Vlastivěda moravská II. Místopis. Šumperský okres, Staroměstský okres, Vížmborský okres*. Brno 1932, s. 349.
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 103.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 280.
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 1.
- LUCUK, V.: Po zaniklých osadách u Kralického Sněžníku – romantických míst tajuplné historie. *Paměť národa/Magazín*, 2020 (online), dostupné z <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/mista/po-zaniklych-osadach-u-kralickeho-snezniku-romanticky-mistech-tajuplne-historie>.

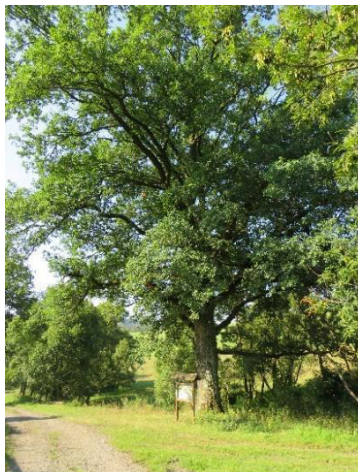
Adamov

německý název: Adamsthal

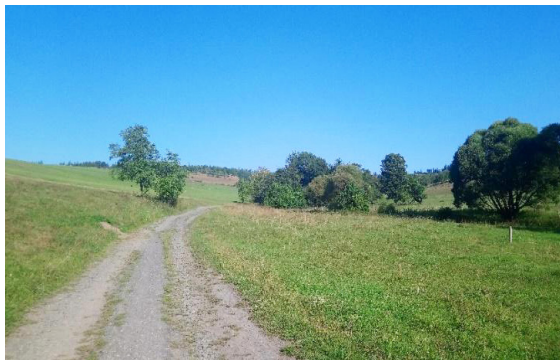
současná obec: Karlovice (okres Bruntál)

605 m n. m. | orientační souřadnice: 50.1319619N, 17.4433939E

Současná podoba sídla

Stav lokality

Celkový pohled do krajiny

Stručná charakteristika obce/osady

Vesnice je na tomto místě připomínána již v 16. století, později zpustla a v roce 1725 byla znovu obnovena knížetem Adamem z Lichtenštejna, podle něhož dostala název. Většina prvních zdejších obyvatel pracovala v železářských hutích a hamrech, v pozdějších letech se věnovala hlavně zemědělství. Po zániku vrchnostenské správy byl Adamov samostatnou obcí v politickém okrese Bruntál, církevně spadal pod farnost v Karlovicích. V obci se také nacházela škola, hostinec, dřevěná kaple a hřbitov. V roce 1930 žilo v obci 265 obyvatel a nacházelo se zde 64 domů. Po vysídlení původního německého obyvatelstva byla obec ještě částečně osídlena novými osadníky, většinou ze Slovenska (v roce 1948 zde žilo 104 obyvatel), ale již po několika letech zůstalo místo znovu opuštěné. Přispěla k tomu izolovaná poloha v kopcích, nedostatek pracovních příležitostí a skutečnost, že Adamov nebyl elektrifikován. Zpustlé domy pak byly v dalších letech zničeny, mimo jiné i v rámci vojenských cvi-

čení. Mezi nejslavnější rodáky této obce patřil generální opat a velmistr německého řádu Mons. Paul Alois Heider (1868–1936), jedna z nejvýznamnějších osobností katolického života na severní Moravě a ve Slezsku, mj. zakladatel chlapeckého kněžského semináře v Bruntálu.

Současný stav

V místě se dosud nacházejí dvě nepůvodní budovy a torzo zrušeného hřbitova s několika zachovalými náhrobky.

Vývoj krajiny a zachované reliktky původního osídlení

V současnosti je celé území využíváno jako trvalé travní porosty v režimu ekologického zemědělství pro pastvu dobytka a také jako louky. Území je obklopeno lesem s probíhající těžbou. Před rokem 1945 byla matricí území především zemědělská půda, ta byla ale rozdělena na malé samostatně obhospodařované plochy. Koridory stromových porostů, především na neplodné půdě, vytvářely síťovou krajinnou strukturu. Tato struktura je dodnes částečně dochována a odkazuje na historické rozdělení zemědělské půdy.

Prameny a literatura

- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Morauskoslezská*, Praha 1935, s. 19.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 378.
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 1.
- *Soupis památek bývalého politického okresu Bruntál, Adamov* (online), dostupné z http://www.soupispamatek.com/okres_bruntal/foto/adamov/adamov.htm.

Annín

německý název: Annaberg

současná obec: Kobylá nad Vidnaovkou (okres Jeseník)

350 m n. m. | orientační souřadnice: 50.3480083N, 17.0997564E

Současná podoba sídla

Alej vedoucí ke kapli sv. Josefa

Celkový pohled do krajiny

Stručná charakteristika obce

Osada Annín (také Annaberk) byla založena roku 1803 Marií Annou, svobodnou paní von Wimmersberg, provdanou von Skal und Groß-Ellguth, tehdejší majitelkou Kobylé. Anna Marie ze Skal dala rozparcelovat půdu tzv. horského dvora, na níž se usadili osadníci, kteří přišli z okolí Velkých Losin. K zemědělství si v novém prostředí museli přivydlávat i přadláctvím a nádenictvím. Své domy rozptýlili podél tehdejší cesty vedoucí z Žulové do Bernartic. V roce 1834 byla v osadě postavena kaple sv. Josefa. Kromě obytných a hospodářských domů zde stála i hospoda a pekárna. V roce 1836 v Anníně stálo 20 domů, v nichž žilo 108 obyvatel. V roce 1930 se zde nacházelo 26 domů a 93 obyvatel. Na konci 2. světové války měla ves okolo 110 obyvatel žijících v 26 domech. Po vysídlení německého obyvatelstva sem přišlo několik rolnických rodin převážně z Beskyd, ale tito pováleční osídlenci odtud postupně odešli.

Současný stav

V místě zaniklé osady jsou viditelné ruiny dosud stojících obvodových zdí několika stavení a sklepní prostory. Výraznější dochovanou stavbou je kostelík sv. Josefa, procházející postupnou rekonstrukcí (nikoliv však podle původní předlohy). V dobrém stavu se zde nachází kamenný kříž s datací z roku 1877.

Vývoj krajiny a zachované relikty původního osídlení

Krajina byla před rokem 1945 tvořena zejména zemědělskými plochami (ornou půdou) s drobnými enklávami rozptýlené zeleně. Nelesní dřevinná vegetace byla vázána ve větší míře na zahrady v okolí dnes již zaniklých stavení. V současné době je lokalita stále zemědělsky využívána – nejvýraznější změnou je scelení pozemků do větších půdních bloků a s tím související vznik hrubozrné krajinné struktury. Dále došlo k rozšíření ploch lesů a rozptýlené zeleně, a to zejména v okolí prameniště potoka (zejména ve východní části území). Kromě ruin stavení, které se zde nacházejí na několika místech, se jako pozůstatek původního osídlení dochovaly dřeviny (jasany v okolí kaple a ovocné stromy na pozemcích původních zahrad).

Prameny a literatura

- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Morauskoslezská*. Praha 1935, s. 35.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 399.
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 10.
- KOBZA, M.: Annín zmizel z Jesenicka. Zbyly jen základy domů a torzo kaple. *Český rozhlas*, 2015 (online), dostupné z <https://regiony.rozhlas.cz/annin-zmizel-z-jesenicka-zbyly-jen-zaklady-domu-a-torzo-kaple-7435253>.
- MACHÁČEK, P.: *Zmizelé Jesenicko, 1. díl: Zcela zaniklé osady*. Brontosaurus Jeseníky 2019, s. 106-110.

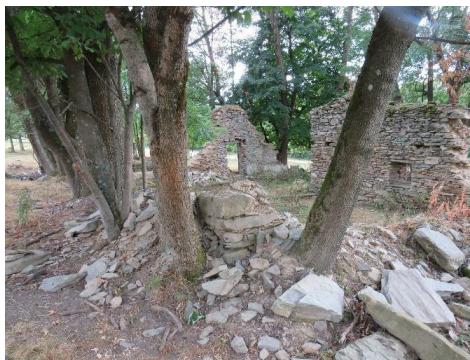
Ferdinandov

německý název: Ferdinandsthal

současná obec: Horní Město – Stříbrné Hory (okres Bruntál)

725 m n. m. | orientační souřadnice: 49.9345800N, 17.1916500E

Současná podoba sídla

Detail původní zpuštělé stavby

Současný stav lokality

Stručná charakteristika obce/osady

Ferdinandov se nachází asi šest kilometrů západně od Rýmařova, kde jej kolem roku 1755 založil majitel zdejšího panství Ferdinand z Harrachu, po němž osada také dostala jméno. V českých pramenech se někdy uváděla jako Ferdinandová. Většinu původních obyvatel a jejich prvních potomků tvořili tkalci z nedaleké jano-vické přádelny, rolníci a dráteníci. Po zrušení vrchnostenské správy je od roku 1849 osadou obce Stříbrné Hory (do roku 1948 Najnfunk) v politickém a soudním okrese Rýmařov, farní obvod se nacházel v Horním Městě. V roce 1930 zde žilo 55 obyvatel a nacházelo se zde 11 domů. V okolí Ferdinandova se nacházely stříbrné doly a železářské hamry, které měly velkou spotřebu dřeva ze zdejších lesů. Za tímto účelem byla v roce 1892 zřízena úzkokolejná lesní železnice ke svozu dřeva vedoucí podél Ferdinandovského potoka v délce 3,3 km.

Současný stav

Z bývalé zástavby se dochovaly dva domy a z dálky dobře viditelná kaple. Na návrší u jedné z polních cest je umístěn informační panel o historii lesnictví na zdejších

panství, kde je Ferdinandov okrajově zmíněn. V zarostlém porostu za odbočkou ze silnice na polní cestu do Dobřečova jsou dobře viditelné zbytky obvodových zdí jednoho z domů. V místě jsou též viditelné pozůstatky starých štol a suťových polí. Zdejší kostel Navštívení Panny Marie zachránila od zániku místní rodačka, řeholní sestra františkánka Assumpta z Opavy. Z její iniciativy a finančního přispění dalších rodáků z Německa a dobrovolníků byl objekt zrenovován a v roce 1992 znovu vysvěcen.

Vývoj krajiny a zachované reliktky původního osídlení

Před rokem 1945 se zde nacházely především zemědělské pozemky s menšími plochami lesů. V blízkosti domů se běžně pěstovaly ovocné stromy a několik jich bylo rozeseto jako solitérní zeleň v krajině. Od počátku 60. let 20. století je patrné scelení zemědělských ploch, zvýšení rozlohy lesů a vzrůstání stromových koridorů na původních hranicích mezi pozemky. V současnosti většinu území zaujímají trvalé travní porosty. Slouží především jako pastviny v režimu ekologického zemědělství. Dalším významným druhem pozemku jsou lesy. Na místě zaniklé osady se nachází několik původních stromových a keřových koridorů a malých enkláv vytvořených na místě původních hranic mezi pozemky a na místě zaniklých domů. Lze také dohledat historická stromořadí.

Prameny a literatura

- PINKAVA, V.: *Vlastivěda moravská. Místopis. Unčovský a rýmařovský okres*. Brno 1922 (reprint 2011), s. 290.
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 98.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 291.
- *Heimatkreis Rommerstadt/Altoater*. Giessen 1996, s. 307-308.
- TUREK, Adolf a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 155.
- KOBZA, M.: Ferdinandov vznikl pro textiláky pozvané Harrachem na janovické panství. *Český rozhlas Olomouc*, 2020 (online), dostupné z <https://olomouc.rozhlas.cz/ferdinandov-vznikl-pro-textilaky-pozvane-hrabetem-harrachem-na-janovicke-panstvi-8143702>.

Gotartovice

německý název: Gotthardsdorf

současná obec: Bernartice (okres Jeseník)

245 m n. m. orientační souřadnice: 50.3972133N, 17.1035600E

Současná podoba sídla

Původní cesta procházející osadou

Celkový pohled do krajiny

Stručná charakteristika obce/osady

Malá osada ležící podél stejnojmenného potoka byla založena parcelací panského dvora v roce 1780 vratislavským biskupem Gotthardem Filipem Schaffgotschem, po němž dostala i jméno. Po zrušení vrchnostenské správy v roce 1849 se Gotartovice staly osadou obce Bernartice v soudním okrese Javorník, kde zůstaly až do konce své existence. V roce 1930 zde žilo v devíti domech 35 obyvatel. Náboženským a společenským centrem této malé osady byla kaple Panny Marie Bolestné, v jednom ze zdejších domů se nacházel také hostinec a obchod. Přestože osada patřila k nejmenším v okolí a existovala jen nedlouho, pocházelo odtud několik významných rodáků. Nejznámějším z nich byl herec a režisér Amand Kolbe (1851–1892), působící na předních divadelních scénách v Evropě i v zámoří.

Současný stav

Veškerá původní zástavba je srovnána se zemí, zbytky rozvalin jsou ještě patrné v zarostlých křovinách podél polní cesty.

Vývoj krajiny a zachované relikty původního osídlení

Před druhou světovou válkou bylo území zaniklé osady tvořeno převážně ornou půdou, rozptýlená zeleň se zde nacházela ve velmi malé míře, nicméně ve srovnání se současným stavem byla zastoupena podstatně významněji. Pouze na místě původních domů se dnes nacházejí enklávy zeleně, jednu takovou můžeme nalézt západně od osady, stejně jako liniíovou doprovodnou zeleň kolem potoka. Vývoj krajiny v následujícím období byl předurčen postupnou intenzifikací zemědělství a scelováním pozemků – pro současnou krajinu jsou symptomatické velké bloky orné půdy s nižším podílem cest ve srovnání s původním stavem. V této lokalitě se nezachovaly významnější relikty původního osídlení.

Prameny a literatura

- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 33.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 394.
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 174.
- MACHÁČEK, P.: *Zmizelé Jesenicko, 1. díl: Zcela zaniklé osady*. Brontosaurus Jeseníky 2019, s. 103-105.

Hajmrlou

německý název: Haimerlstal

současná obec: Staré Město (okres Šumperk)

620 m n. m. | orientační souřadnice: 50.1633350N, 16.9659633E

Současná podoba sídla

Pohled do krajiny s relikty původní hranice mezi pozemky

Křížek v centrální části osady

Stručná charakteristika obce/osady

Osada byla založena v roce 1789 na pozemcích zrušeného vrchnostenského dvora lichtenštejnského panství a své jméno měla dostat podle dvorního rady Heimerleho. Zdejší pozemky byly při vzniku osady prodány 21 osadníkům z okolí, kteří si tu vystavěli domy. Se zrušením vrchnostenské správy se osada v roce 1850 stala součástí nedaleké obce Staré Město. V roce 1930 zde žilo 108 obyvatel a nacházelo se zde 24 domů. Osadu se po druhé světové válce nepodařilo osídlit novými obyvateli, proto bylo mnoho zdejších domů zbouráno ještě během 50. let dvacátého století. Na místě bylo následně zřízeno smetiště, které zůstalo v provozu do devadesátých let, poté bylo sanováno.

Současný stav

Z původní zástavby zůstal jediný dům, který slouží k rekreaci. V okolí se však nachází několik nově postavených chat a hospodářská budova (původní zástavba byla situována převážně v prostoru pod silnicí, kde v současné době nestojí žádné stavení). V místě je také prostranství s památnými lípami, mezi nimiž stojí oplocený kříž. Místem prochází cyklostezka a vede tudy pěší turistická trasa spojující Staré Město a Brannou. Na osadu upomíná též název Hajmerlovského potoka.

Vývoj krajiny a zachované relikty původního osídlení

Osada měla před rokem 1945 výrazně zemědělský charakter, většina území byla tvořena ornou půdou s minimálním zastoupením rozptýlené zeleně. V současné krajině je liniová zeleň zastoupena výrazněji a kopíruje původní cestní síť, která zůstala ve velké míře zachována. Původní struktura orné půdy byla nahrazena trvalými travními porosty. Kromě cestní sítě a základní struktury plužiny se dochovalo vzhledem k zemědělskému hospodaření minimum krajinných prvků, za zmínku však stojí historická alej kopírující současnou krajskou silnici z Branné do Starého Města.

Prameny a literatura

- BŘEZINA, J.: *Vlastivěda moravská II. Místopis. Šumperský okres, Staroměstský okres, Vížmberský okres*. Brno 1932, s. 316.
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 102.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 280.
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 191.

Hraničky

německý název: Gränzdorf

současná obec: Uhelná (okres Jeseník)

665 m n. m.

orientační souřadnice: 50.3164736N, 16.9744614E

Současná podoba sídla

Celkový pohled na původní intravilán osady

Jedna z ruin na Hraničkách

Stručná charakteristika obce/osady

Osada byla založena na konci 18. století (první zmínka z roku 1785) na místě staré kupecké stezky z rakouského Slezska do Kladska. Prvními osadníky byli především dřevorubci ze severní Moravy a severovýchodních Čech, později se většina zdejších obyvatel zabývala zemědělstvím. Zdejší zemědělská půda nebyla příliš úrodná (pěstoval se zde hlavně oves), a proto si zdejší obyvatelé přivydělávali v zimě přadláctvím nebo prodejem travního semene sbíraného ze zdejších horských luk. Po zrušení vrchnostenské správy se Hraničky staly osadou obce Nové Vilémovice, v roce 1949 pak byly přičleněny k obci Uhelná. V roce 1809 byla v osadě postavena kaple zasvěcená sv. Josefovi. V roce 1885 se zde otevřela nová budova jednotřídní školy. Hraničky byly zvláště v první polovině 20. století oblíbeným cílem turistů a letních hostů, velké oblibě se v širokém okolí těšily také pravidelné taneční zábavy pořádané ve zdejších hostincích U Ruprechta a U Veita. V roce 1930 zde žilo 178 obyvatel ve 39 domech.

Současný stav

Z původní zástavby se dochoval jediný dům, který je využíván jako rekreační chalupa. Na místě bývalé kaple se nachází dřevěný kříž a turistická tabule, na místě bývalé hospody jsou dvě dřevěné sochy. V náletové vegetaci je možné najít dochované zbytky rozvalin domů.

Vývoj krajiny a zachované relikty původního osídlení

Dlouhodobý vývoj krajiny byl determinován kombinací zemědělství (orná půda, pasviny) a lesního hospodářství. S odchodem lidí došlo k zániku jemnozrné mozaiky drobných políček a pastvin v pohledově otevřené krajině obklopené lesními porosty. V poválečném vývoji došlo ke zvýšení podílu lesních porostů, avšak pohledově otevřená scenerie původního intravilánu zůstala zachována. Došlo však ke scelení pozemků, ty jsou dnes využívány jako kosené louky. Na lokalitě lze nalézt řadu historických reliktních původního osídlení. Mezi nejmarkantnější lze zařadit ruiny původních stavení na několika místech a četné kamenné zidky. Základní cestní síť zůstala zachována, drobnější cesty však zanikly. Dalšími významnými pozůstatky po předchozím zemědělském hospodaření jsou agrární haldy v recentním lesním porostu. Velmi časté a působivé jsou relikty ovocných stromů (jabloně, třešně) a ostatních listnatých dřevin (zejména jasany a lípy).

Prameny a literatura

- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 34.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 394.
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 255.
- KOBZA, M.: Zaniklá horská ves hraničky je údajně nejkrásnějším místem Rychlebských hor. *Český rozhlas*, 2015 (online), dostupné z <https://regiony.rozhlas.cz/zanikla-horska-ves-hraničky-je-udajne-nejkrasnejsim-mistem-rychlebskych-hor-7437644>.
- MACHÁČEK, P.: *Zmizelé Jesenicko, 1. díl: Zcela zaniklé osady*. Brontosaurus Jeseníky 2019, s. 59-67.

Hraničná

německý název: Gränzgrund

současná obec: Skorošice (okres Jeseník)

545 m n. m. orientační souřadnice: 50.3130139N, 17.0181797E

Současná podoba sídla

Současné převažující využití krajiny

Ruiny stavení na Hraničné

Stručná charakteristika obce/osady

Osada byla založena v roce 1690, kdy byly pěti osadníkům nedalekých Petrovic prodány do dědičného pronájmu vrchnostenské pastviny, aby si na nich postavili domy a začali zde hospodařit. V dalších letech narůstal počet domů i obyvatel, přičemž nejvyšší počtu dosáhla osada v polovině 19. století. Místní lidé pracovali zejména v zemědělství a lesnictví nebo se věnovali domácímu přadláctví. V roce 1821 byla v osadě postavena dřevěná kaplička, v jejímž interiéru se nacházel oltářní obraz Panny Marie, sochy sv. Zachariáše a sv. Alžběty a různé obrazy svatých malované na skle. V roce 1930 se zde nacházelo 23 domů a 90 obyvatel. Po vysídlení většiny původních německých obyvatel zůstala osada téměř prázdná. Přestože existoval státní zájem na dosídlení osady, mimo jiné v souvislosti s pokusy obnovit místní těžbu železné rudy, k přílivu nových obyvatel nedošlo. Poslední obyvatelé odtud odešli ve druhé polovině 60. let 20. století a poté byla většina zdejší zástavby postupně zdemolována.

Současný stav

Bývalá osada Hraničná spadá pod obec Skorošice. Rozpoznatelné jsou zde ještě zbytky rozvalených domů v náletových dřevinách a objekt dolu s portálem štoly (dnes sloužící jako cvičiště pro báňské záchranáře) a další pozůstatky po těžbě zdejší rudy. V okolí Hraničné se nacházelo ložisko železných rud magnetitu a hematitu, které se těžilo od roku 1856 do začátku 20. století, poté byla zdejší těžba na krátký čas obnovena v letech 1960 až 1968

Vývoj krajiny a zachované reliktky původního osídlení

Lokalita zaniklé osady byla v minulosti výrazně determinována zemědělskou činností. Původní podoba krajiny byla tvořena úzkými tratěmi orné půdy, které byly zřetelně ohraničeny terasami a cestami s doprovodnou liniovou vegetací. Tato typická krajinná struktura po druhé světové válce zanikla v souvislosti se zalesněním celého území. Přesto lze i v současnosti v lesním porostu rozlišit starší liniovou zeleň a ovocné dřeviny. Na území je možné dále nalézt ruiny původních stavení včetně sklepů a reliéfových stop po osídlení (zřetelné půdorysy budov a zpevnění agrárních teras a cest).

Prameny a literatura

- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 35.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 392.
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 255.
- MACHÁČEK, P.: *Zmizelé Jesenícko, 1. díl: Zcela zaniklé osady*. Brontosaurus Jeseníky 2019, s. 68-75.
- KOBZA, M.: *Osada Hraničná v Rychlebských horách několikrát změnila svůj charakter a nakonec zanikla. Český rozhlas Olomouc*, 2019, dostupné z <https://olomouc.rozhlas.cz/osada-hranicna-v-rychlebskych-horach-nekolikrat-zmenila-svuj-charakter-a-nakonec-7904457>.

Hřibová

dříve: <i>Pilcberk</i>	německý název: <i>Pilzberg</i>
současná obec: <i>Vlčice (okres Jeseník)</i>	
550 m n. m.	orientační souřadnice: <i>50.3476289N, 17.0120489E</i>

Současná podoba sídla

Ruiny stavení na Hřibové

Pátevní agrární val procházející zaniklou osadou

Stručná charakteristika obce/osady

Osada byla založena na konci 17. století jako součást lenního statku ve Vlčicích. Název Pilcberk dostala podle stejnojmenného vrchu, na jehož úpatí byla ves vystavěna. Většina obyvatel se věnovala zemědělství a pastevectví, v zimě tkalcovství. Po zrušení vrchnostenské správy se Hřibová stala osadou obce Vlčice. Od roku 1722 je v osadě připomínán hostinec, který se stal také významným společenským a kulturním centrem. V roce 1894 byl pro potřeby místních věřících postaven kostelík zasvěcený Matce Boží, spravovaný vlčickou farou. Mezi léty 1800 a 1860 existovala v osadě také jednotřídní škola. V roce 1930 zde žilo 82 obyvatel v 19 domech.

Současný stav

Na lokalitu vede přístupová cesta přes pastvinu s ohradníkem, což ji značně izoluje. Z někdejší obytné zástavby zůstává v terénu viditelný polozbořený a rozpadající se objekt dřívějšího statku, který byl uchráněn demoliční akce, protože ještě další čas sloužil jako přístřešek pro pasoucí se dobytek.

Vývoj krajiny a zachované relikty původního osídlení

Změny krajinné struktury na Hřibové nejsou příliš výrazné, v předválečných dobách bylo území zemědělsky obhospodařováno a bylo tvořeno drobnou mozaikou zahrad, orné půdy a travních porostů s výrazným podílem liniové zeleně. Základní kostra historické krajinné struktury zůstala zachována do současnosti. Na lokalitě lze nalézt četnou liniovou zeleň vázanou zejména na mohutné agrární valy prostupující celým územím a kopírující historickou plužinu. V současné době se území využívá k pastvě dobytka. Kromě agrárních valů a hald se zde nacházejí četné ovocné stromy a další dřeviny, které dokládají původní osídlení.

Prameny a literatura

- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 34.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 396.
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 259.
- MACHÁČEK, P.: *Zmizelé Jesenicko, 1. díl: Zcela zaniklé osady*. Brontosaurus Jeseníky 2019, s. 53-58.
- Jak by tam dneska bylo krásně (Elizabeth Klamertová). *Paměť národa/Pamětníci* (online), dostupné z <https://www.pametnaroda.cz/cs/klamertova-elisabet-20131106-0>.

Hutov

německý název: Huldörfel

současná obec: Jiříkov (okres Bruntál)

630 m n. m. | orientační souřadnice: 49.8664253N, 17.2771608E

Současná podoba sídla

Torzo kaple sv. Anny

Intravilán zaniklé obce s kamennými zídkami

Stručná charakteristika obce/osady

Malá víska (několik samot) jižně od Rýmařova byla založena pravděpodobně v 18. století a celá její historie je spjata s nedalekou obcí Jiříkov, jejíž byla po roce 1848 místní částí bez statusu osady. Pojmenování dostal Hutov pravděpodobně podle pomístního názvu lesní tratě Huttig mezi Veveřím a Jiříkovem. V okolí vísky se od poloviny 19. století nacházelo pět dolů s těžbou jílové břidlice pro výrobu střešní krytiny, obkladů, dlažby nebo školních tabulek. V roce 1911 byly v provozu již pouze dva a v meziválečné době zůstal v provozu jeden břidlicový důl. Kromě několika domů zde stála zádušní kaple sv. Anny, která byla postavena v historizujícím novorománském stylu kolem roku 1910. V roce 1930 se v Hutově nacházelo sedm domů a 29 obyvatel. Zdejší kostelík byl až do druhé světové války místem tradičních poutí a v jeho prostorách se nacházela hrobka rodiny majitele nedalekých břidlicových dolů. Vybavení kostela včetně oltáře a varhan

bylo postupně zdevastováno. Zdejší hrobka měla být rovněž poškozena a ostatky znesvěceny.

Současný stav

Ještě v roce 1960 v osadě stálo šest domů. V terénu jsou ještě patrné zbytky obvodových zdí původních staveb a propadlé sklepy, dosud stojí i zřícenina kaple sv. Anny. V okolí lze nalézt řadu pozůstatků brídlicových a v současnosti částečně zatopených lomů, na někdejší civilizaci upomínají také zarostlé haldy navozeného odpadního materiálu po těžbě.

Vývoj krajiny a zachované reliktů původního osídlení

Vývoj krajiny na zájmové lokalitě nebyl po druhé světové válce příliš dynamický a odpovídá celorepublikovému trendu proměny zemědělského hospodaření. Dnes je okolí osady, stejně jako v minulosti, tvořeno lesními porosty a převažující zemědělskou půdou. Tyto plochy byly změněny z orné půdy na trvalé travní porosty, ještě je však patrná historická plužina. Nacházejí se zde louky v režimu ekologického zemědělství, na nichž jsou dvě enklávy s lesní plochou (uvnitř nich se nachází zatopený lom a haldy po těžbě).

Prameny a literatura

- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 97.
- KOBZA, M.: V Hutově dnes najdeme jen torzo kaple a staré lomy. *Český rozhlas Olomouc*, 2016 (online), dostupné z <https://olomouc.rozhlas.cz/v-hutove-dnes-najdeme-jen-torzo-kaple-a-stare-lomy-6381159>.
- *Hutov (Hutdörfel), osada Jiříkova*. Nепublikovaný tisk uložený v Městském muzeu v Rýmařově, bez data vydání.

Javorná

německý název: Latzdorf

současná obec: Zlaté Hory (okres Jeseník)

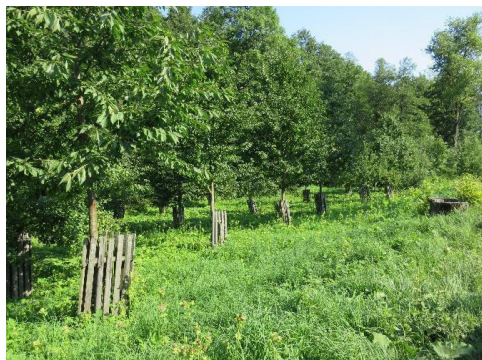
470 m n. m.

orientační souřadnice: 50.2492614N, 17.3132864E

Současná podoba sídla

Pohled na jedno z posledních stavení na Javorné

Nově založený sad v místech původní zástavby

Stručná charakteristika obce/osady

Původní osada byla založena v údolí podél stejnojmenné říčky pravděpodobně v 16. století, avšak v době třicetileté války zanikla. Život se do těchto míst vrátil ve druhé polovině 18. století. Skutečný rozvoj přinesl až vznik železné huti, již založil majitel zdejšího ondřejovického panství Karel Ignác Salis na počátku 19. století. Po zrušení vrchnostenské správy neměla osada samostatný správní status, ale stala se místní částí nedaleké obce Ondřejovice. Zdejší železářny vyrábějící pozinkovaný plech patřily zvláště v druhé polovině 19. století k vyhlášeným podnikům, jejichž výrobky se vyvážely do celé habsburské monarchie i do dalších zemí v Evropě. K zakázkám zdejších železáren patřila například dodávka krytiny na střechu svatoštěpánské katedrály ve Vídni. Při sčítání v roce 1930 zde žilo 51 obyvatel ve 13 domech. Konec existence osady souvisí kromě vysídlení původního německého obyvatelstva také se zastavením výroby ve zdejších železárnách po roce 1947, kdy je postihl ničující požár. Chátrající tovární zástavba i většina opuštěných domů pak byla zbourána v rámci demoliční akce v roce 1960.

Současný stav

Z původní osady zůstaly tři chátrající domy včetně objektu bývalé správní budovy železáren, která sloužila do počátku 90. let 20. století postupně jako lesnická učňovská škola, dětský domov a ozdravovna krnovské nemocnice. V místě se nachází také zrestaurovaný kostelík sv. Anny a malá kaplička sv. Jana Nepomuckého. V horní části bývalé osady byl lesní správou zbudován turistický přístřešek s posezením nedaleko chovných rybníků s líhni pstruhů. Místem prochází naučná stezka Údolím Javorné a značená turistická cesta spojující Jeseník se Zlatými Horami.

Vývoj krajiny a zachované relikty původního osídlení

Vývoj krajiny na lokalitě prošel po válce několika významnými proměnami. Původní využití krajiny bylo založeno na kombinaci zemědělství a dominantnějšího lesního hospodářství. Po odchodu lidí byl cíleně zalesněn i zbytek území a zemědělské plochy téměř zanikly. Původní intravilán je v současné době tvořen menšími plochami lučních porostů a lze zde nalézt také menší sad. Lesní porosty jsou v poslední době významněji odtěžovány, lze však předpokládat jejich obnovu.

Prameny a literatura

- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Morauskoslezská*. Praha 1935, s. 32.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 397.
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 294-295.
- ČEP, M.: *Javorná. Historie polozaniklé osady u Ondřejovic na Zlatohorsku* (nepublikovaná studie), Zlaté Hory 2019.
- Javorná. Historie obcí Zlatohorského regionu. *Městské informační centrum Zlaté Hory* (online), dostupné z <https://zlatehory.cz/toulky-javornou/d-306551>.

Jedlovec / U Šišky

německý název: Tanzzapfen

současná obec: Bílá Voda (okres Jeseník)

510 m n. m.

orientační souřadnice: 50.4255014N, 16.8826806E

Současná podoba sídla

Současné využití lokality

Pohled na území původního intravilánu

Stručná charakteristika obce/osady

Malá víska ležela na významné obchodní stezce a poutní cestě do Kladska a nedaleké Bílé Vody. V tomto místě se nacházel nejprve zájezdní hostinec U Jedlové šišky (Zum Tanzzapfen), jehož existence je doložena již k roku 1691. Později bylo v jeho okolí přistavěno několik domů, přičemž nejstarší zmínky o zdejší osadě se datují do první poloviny 18. století za správy Otto Karla ze Salm-Neuburgu, který byl majitelem panství v Bílé Vodě, kam tato osada spadala. Jedlovec byl zvláště v meziválečné době hojně navštěvován lidmi z blízkého okolí i poutníky ze vzdálenějších míst. V roce 1930 zde trvale žilo 37 obyvatel v osmi domech. Za druhé světové války byl v Jedlovcích zřízen pracovní tábor pro válečné zajatce, kde byli internováni francouzští, polští a ruští vojáci.

Současný stav

Veškeré stavby byly zdemolovány. Místem prochází značená turistická cesta z Bílé Vody na Borůvkovou horu, přičemž na bývalou vísku upomíná také rozcestník U Šišky, pod nímž se nachází odpočinkové místo.

Vývoj krajiny a zachované reliktů původního osídlení

Zájmové území je obklopeno lesními porosty, oproti minulosti nedošlo k výraznějšímu posunu jejich hranic. Došlo spíše k postupnému rozšiřování enkláv a koridorů zeleně s plynulým navázáním na lesní plochy. Původní otevřený charakter této zemědělské osady byl však zachován. Lokalitu původního intravilánu v současnosti tvoří trvalé travní porosty, které nahradily mozaiku zahrad, orné půdy, travních porostů a rozptýlené zeleně. Právě ta je v okolí cest a agrárních teras zachována do současnosti, a odkazuje tak na historické rozdělení plůžiny.

Prameny a literatura

- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 34.
- MACHÁČEK, P.: *Zmizelé Jesenicko, 1. díl: Zcela zaniklé osady*. Brontosaurus Jeseníky 2019, s. 21-26.
- Zaniklé osady Jesenicka. Jedlovec (U Šišky) Tannzapfen. *Měsíční zpravodaj Jeseník, město a lázně*, 2013, č. 2, s. 26-27.

Johanka

německý název: Johannaburg

současná obec: Vidnava (okres Jeseník)

311 m n. m.

orientační souřadnice: 50.3531725N, 17.2129058E

Současná podoba sídla

Rozvaliny původní zástavby

Celkový pohled do krajiny

Stručná charakteristika obce/osady

Osadu založil v druhé polovině 18. století císařský zemský úředník a majitel dvora v nedaleké Staré Červené Vodě František Urban Mikusch von Buchberg a pojmenoval ji po své manželce Johanně Falkenhaynové z Glošku. Po zrušení vrchnostenské správy v roce 1850 byla osada připojena k nově ustavené obci Červená Voda (později přejmenované na Starou Červenou Vodu). V roce 1930 v osadě žilo 52 obyvatel v deseti domech. Nejvýraznější budovu osady představoval zájezdní hostinec, který využívali především formani putující po dříve frekventované císařské cestě mezi Glucholazí a Vidnavou. Vzhledem k blízkosti státní hranice bylo v předválečné době v okolí rozšířeno pašeráctví, a v osadě se tak často pohybovali příslušníci finanční stráže, kteří zde měli rovněž malou strážnici.

Současný stav

Z bývalé osady, která se stále nachází v katastru obce Stará Červená Voda, se dochovaly rozvaliny domů v zarostlé vegetaci. Dobře viditelné jsou ruiny polorozbořených obvodových zdí bývalého hostince u cesty. Místem prochází cyklostezka.

Vývoj krajiny a zachované reliktů původního osídlení

Stejně jako na ostatních lokalitách ve Vidnavské nížině je pro Johanku symptomatické dlouhodobé zemědělské hospodaření, před zánikem zejména ve formě obdělávání orné půdy. Po odchodu obyvatel se značně proměnil charakter využití půdy. Změna zemědělského využití významně determinovala následný vývoj krajinné struktury a její současnou podobu. Původní kombinace zahrad, orné půdy a travních porostů tvořící jemnozrnou mozaiku byla nahrazena většími bloky trvalých travních porostů a došlo k mírnému rozšíření plochy lesa. Na území nelze z důvodů významnějších zásahů nalézt kromě výše zmíněných rozvalin u cesty žádné historické krajinné prvky.

Prameny a literatura

- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 36.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 397.
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 308.
- MACHÁČEK, P.: *Zmizelé Jesenicko, 1. díl: Zcela zaniklé osady*. Brontosaurus Jeseníky 2019, s. 111-112.
- KOBZA, M.: Osada Johanka u Vidnavy zanikla díky napjatým česko-polským vztahům. *Český rozhlas*, 2016 (online), dostupné z <https://regiony.rozhlas.cz/osada-johanka-u-vidnavy-zanikla-diky-napjatym-povalecnym-cesko-polskym-vztahum-7432262>.

Josefová

německý název: Neu-Josefsthal

současná obec: Jindřichov (okres Šumperk)

820 m n. m. | orientační souřadnice: 50.1479683N, 17.0659447E

Současná podoba sídla

Obnovené základy školy

Původní kamenné zídky

Stručná charakteristika obce/osady

Osada byla založena současně se sklárnou v roce 1732 majitelem kolštejnského panství knížetem Josefem Janem Adamem z Lichtenštejna, podle něhož dostalo místo i název. V roce 1789 byla sklárna zrušena a zůstala pouze osada, k níž přibyla jednotřídní německá škola, hostinec a hasičská zbrojnice. Po zrušení vrchnostenské správy se Josefová stala osadou obce Nové Losiny. V roce 1930 zde žilo 70 obyvatel ve 20 domech. Po vysídlení německých obyvatel zůstalo mnoho domů prázdných. Značná odlehlost a vysoká poloha osady (kolem 800 metrů) snižovaly zájem nových osídlenců o trvalé nastěhování a opuštěné domy lákaly spíše k rabování nebo rozebírání za účelem získání stavebního materiálu. Několik budov bylo ještě v 50. letech dočasně využíváno jako ubytování pro lesní dělníky a brigádníky. Většina zdejší zástavby byla zbourána při demoliční akci v roce 1960.

Současný stav

Bývalá osada Josefová je součástí obce Jindřichov. Z původní zástavby se dochoval jediný dům – bývalá hájovna a k ní náležející stodola, které slouží jako rekreační

objekty. V terénu jsou patrné rozvaliny většiny domů, nejviditelnější jsou částečně zrekonstruované základy bývalé školy. Dochoval se rovněž klenutý kamenný most přes Hučavský potok, který je součástí obecní komunikace procházející osadou, a most svážnice jako pozůstatek bývalé lesní železnice s pozemní lanovou dráhou. V místě se nacházejí také obnovená boží muka a mramorový kříž. Prochází tudy naučná trasa Josefová, kterou doprovázejí informační panely o historii tohoto místa.

Vývoj krajiny a zachované relikty původního osídlení

Před rokem 1945 byla zástavba osady obklopena zemědělskými pozemky a tvořila protáhlou enklávu mezi okolními lesy. Na otevřených zemědělsky obhospodařovaných plochách se nacházelo větší množství solitérních stromů, které lze dnes nalézt uvnitř recentního cíleně vytvořeného lesního porostu. Současný lesní porost působí jako konzervant pozůstatků dřívějšího osídlení – na lokalitě lze dohledat větší množství stavebních reliktních dokazujících dřívější každodenní přítomnost lidí, včetně běžného vybavení domácnosti (ruiny budov, kamenné zídky, mostní oblouky a sklepní prostory a dále předměty každodenního života – hrnce, kování, sklářské výrobky). V lesním porostu lze též nalézt pozůstatky historické plužiny. Drobné plochy tvořené lučními plochami se dochovaly dodnes.

Prameny a literatura

- BŘEZINA, J.: *Vlastivěda moravská II. Místopis. Šumperský okres, Staroměstský okres, Vížmborský okres*. Brno 1932, s. 332.
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 102.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 280.
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 310.
- MAREŠ, Pavel: *Josefová, zapomenutá perla sklářství v Jeseníkách*. Hanušovice 2016.
- KOBZA, M.: Bývalou osadu Josefová v Jeseníkách založili skláři. Dnes tam stojí jediný dům. *Český rozhlas Olomouc*, 2018 (online), dostupné z <https://olomouc.rozhlas.cz/byvalou-osadu-josefova-v-jesenikach-zalozili-sklari-dnes-tam-stoji-jediny-dum-6372771>.

Kašnice

německý název: Kaschnitzberg

současná obec: Bohušov (okres Bruntál)

285 m n. m. orientační souřadnice: 50.2412131N, 17.7389053E

Současná podoba sídla

Současný stav lokality

Zbytky kaple sv. Floriána

Stručná charakteristika obce/osady

Vesnice byla založena kolem roku 1785 a název obdržela pravděpodobně od administrátora Antona, svobodného pána z Kaschnitz a Weinbergu, který jako nucený správce zadluženého rudoltického panství rozparceloval a rozprodal jeho pozemky k výstavbě nových osad. Původní německý název byl Hoditzfeld. Ve starších českých pramenech se místo uvádělo též jako Kašnická Hora nebo Kašnicberk, úřední český název se ustálil až ve 20. století. Po zániku vrchnostenské správy se Kašnice staly nejprve osadou obce Bohušova, později Matějovic, od roku 1915 samostatnou obcí.

Dominantou obce byla kaple sv. Floriána postavená v roce 1885. Po válce chátrající objekt byl nakonec prohlášen Národním památkovým ústavem za památkově nedůležitý a v roce 1972 zbourán. Při demolicí byly v báni věže nalezeny německy psané texty z období let 1885–1928 a mince z období let 1861–1926. V roce 1930 zde žilo 115 obyvatel a stálo 35 domů. Na zániku budov se podepsaly i boje v roce 1945, po jejich ukončení zůstala stát necelá polovina domů. Administrativně zanikly Kašnice v roce 1971.

Současný stav

Z původní zástavby zůstaly dva domy a zbytky rozvalin v náletovém porostu. V centru bývalé obce se nacházejí zbytky zdiva z bývalé kaple, částečně odkryté při obnově jejích základů. Bývalou obcí prochází silnice mezi Bohušovem a Matějovicemi a v místě je také autobusová zastávka na spoji z Krnova do Osoblahy.

Vývoj krajiny a zachované reliktů původního osídlení

Dominantní zemědělské využívání území zůstalo zachováno i po odchodu původního obyvatelstva. Dřívější krajinná struktura byla výrazně utvářena úzkými tratěmi orné půdy, které obklopovaly ulicovou zástavbu. V území se nacházelo jen velmi málo rozptýlené či hraniční zeleně. Na jihozápadě území se dodnes nachází enkláva lesů s vodním tokem Hrozová odpovídající původnímu rozsahu. Tato enkláva se nespojuje na větší plochy lesů v okolní krajině, kde lesy tvoří strukturu prolínající se se zemědělskou půdou. V současnosti tvoří většinu území orná půda, je však scelena do větších bloků, dále se zde nacházejí nově založené ovocné sady. Na místě původní zástavby a zahrad lze nalézt výraznou plochu zeleně. Z bývalých zahrad zůstala zachována pouze torza ovocných stromů a na lokalitě dochází k postupné sukcesi.

Prameny a literatura

- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 60.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 350.
- KOBER, E.: *Heimatbuch für die Kreis Jägerndorf, Ostsudetenland*. Grettstadt 1994
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 322.
- Kaple sv. Floriána. *Poškozené a zničené kostely, kaple a synagogy v České republice* (online), dostupné z <http://www.znicenekostely.cz/?load=detail&id=13809>.

Kamenné

německý název: Steingrund

současná obec: Skorošice (okres Jeseník)

620 m n. m. orientační souřadnice: 50.2848222N, 17.0459961E

Současná podoba sídla

Agrární halda

Původní strom na Kamenné

Stručná charakteristika obce/osady

Osada byla založena v horském údolí na konci 17. století, kdy byly tehdejší vrchnostenskou správou dány zdejším poddaným do dědičného držení pozemky s povolením ke stavbě domů. Jelikož zdejší půda byla chudá, byli první osadníci osvobozeni od robot a platili jen malý nájem. Po vzniku obecního zřízení byla osada přičleněna ke Skorošicím. V roce 1930 zde žilo 209 obyvatel ve 44 domech. V osadě se nacházela kaple sv. Josefa (postavená 1816), budova školy (1837), hasičská zbrojnice (1937), mlýn, potašovna, pekařství a hospoda. Před druhou světovou válkou se zde plánovala výstavba nové školy, hostince a několika obytných i hospodářských budov, která se však již neuskutečnila.

Současný stav

Poválečné demolice zde byly velmi důkladné, zachovalo se jen několik kamenných zídek a ruiny jednoho ze stavení. Osadu připomíná kovový kříž na původním místě

kaple a pamětní deska na místě hasičské zbrojnice. V roce 2022 vybudovali žáci montessori tříd základní školy ve Vápenné v místě bývalé osady útulnu.

Vývoj krajiny a zachované reliktů původního osídlení

Lokalita byla v minulosti vázána na dominantní zemědělské využití. Intravilán byl obklopen plužinou rozdělenou do menších políček, na rozlehlé polnosti navazoval ze všech stran lesní porost a lesní hospodářství bylo pro chod obce také podstatné. Zemědělsky obhospodařovaná půda byla na Kamenné situována na svažitéch a kamenitých pozemcích. Lokalita tak byla po odsunu obyvatelstva cíleně zalesněna a otevřené luční porosty obklopené lesními porosty se nacházejí už jen v nejvyšších polohách. Celou bývalou osadou prostupuje fenomén kamene – mimo zajímavé přírodní geomorfologické útvary se zde nacházejí četné antropogenní tvary reliéfu vázané kamenité půdy. Velmi výrazné jsou agrární valy, které prostupují současné lesní porosty a táhnou se podél svahů. Ve vyšších polohách se vyskytují četné agrární haldy dosahující větších rozměrů. Dalšími prvky spojenými s využitím místního kamene jsou zpevněné cesty, agrární terasy, mostky a boční opevnění cest. V terénu jsou dále patrné půdorysy zaniklých staveb. Lokalita je spojena s nebývale vysokým počtem zachovalých starých stromů (včetně ovocných) nacházejících se v pohledově otevřených částech území nebo i uvnitř smrkových monokultur.

Prameny a literatura

- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 35.
- HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní soazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 393.
- TUREK, Adolf a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 316.
- MACHÁČEK, Pavel: *Zmizelé Jesenícko, 1. díl: Zcela zaniklé osady*. Brontosaurus Jeseníky 2019, s. 76-83.
- Steingrund – ein totes Dorf. *Altvater-Kalender*. 3, 1956, s. 74-75.
- Byl tam krásný výhled a každé ráno slunce (Ela Hadwigerová). *Paměť národa/Pamětníci* (online), dostupné z <https://www.pametnaroda.cz/cs/hadwigerova-ela-20140821-0>
- KRŇÁVEK, P.: Opravili pramen, postavili útulnu. Školáci ožívují zaniklou osadu. *Šumperský a Jesenícký deník.cz*, 2022 (online), dostupné z https://sumpersky.denik.cz/zpravy_region/foto-opravili-pramen-postavili-utulnu-skolaci-ozivuji-zaniklou-osadu-20220613.html.

Kohout

<i>dříve: Hamberk</i>	<i>německý název: Hahnberg</i>
<i>současná obec: Javorník (okres Jeseník)</i>	
<i>260 m n. m.</i>	<i>orientační souřadnice: 50.4118431N, 17.0227969E</i>

Současná podoba sídla

Statek v zaniklé osadě Kohout

Celkový pohled do krajiny

Stručná charakteristika obce/osady

Osada vznikla již koncem 13. století, a patřila tak k nejstarším sídelním celkům v Jeseníkách. Kolem původního dvorce a pozdějšího velkostatku bylo postaveno několik chalup, které spadaly pod vratislavské biskupství. Jedním z majitelů zdejšího panství a velkostatku byl známý zakladatel vodoléčebných lázní v nedalekém Gräfenbergu (dnes Lázně Jeseník) Vincenz Priessnitz. Po zániku vrchnostenské správy se Hamberk stal osadou nedaleké obce Bílý Potok. V roce 1930 zde žilo 99 obyvatel v 24 domech. Osada přežívala ještě několik desítek let po druhé světové válce zásluhou alespoň částečného dosídlení novými obyvateli, a především díky přítomnosti zdejšího zemědělského statku, který zaměstnával lidi z okolí. Po odchodu posledních osídlenců byly neobývané a rozpadající se domy zbourány. V 50. letech 20. století bylo v rámci akce Kulak (komunistickou mocí prováděné nucené přesídlování nepohodlných sedláků a odpůrců kolektivizace) přemístěno do osady Kohout několik selských rodin z jindřichohradeckého okresu.

Současný stav

Z původní osady se dochoval rozsáhlý statek (využívaný nejprve jako vepřín, poté polní mlat se skladem obilí a v současnosti pro chov zvířat) a jeden obytný dům. V místě stojí také kaple, dobře viditelné jsou dodnes i rozsáhlé ruiny bývalého zájezdního hostince.

Vývoj krajiny a zachované reliktů původního osídlení

Osada si zachovala dominantní zemědělský charakter i po odchodu původních osadníků, v souvislosti s intenzifikací zemědělství došlo ke scelení půdy a vytvoření velkých bloků orné půdy. Přesto zde dnes oproti stavu před odsunem a demolicí většiny staveb došlo k mírnému rozšíření ploch rozptýlené zeleně. Kromě liniové vegetace podél cest a toků se v území nacházejí enklávy zeleně kolem vodních ploch. Na místě zahrad, sadů a zbořených domů lze nalézt zachovanou část zeleně (pod statkem směrem na jih). Na lokalitě se nedochovaly žádné jiné historické krajinné prvky.

Prameny a literatura

- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 34.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 398.
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy, Opava 2004*. s. 343-344.
- MACHÁČEK, P.: *Zmizelé Jesenicko, 1. díl: Zcela zaniklé osady, Brontosaurus Jeseníky 2019*, s. 84-93.
- *Zaniklá osada Hamberk. Město Javorník. Perla Rychlebských hor* (online), dostupné z <https://www.mestojavornik.cz/turistika/turisticke-cile-1/kaple-na-hamberku/>.

Malý Valštejn

německý název: Klein Wallstein

současná obec: Město Albrechtice (okres Bruntál)

610 m n. m. orientační souřadnice: 50.2086847N, 17.5015058E

Současná podoba sídla

Ruiny domu č. p. 1

Současné pastviny a louky s kamenicemi

Stručná charakteristika obce/osady

Malý Valštejn byl založen krátce před rokem 1618 (podle jiných zdrojů až roku 1692) a jméno dostal podle tehdejších majitelů zdejšího albrechtického panství Valdštejnů. Ještě v 17. století bylo toto panství postoupeno jezuitům a připojeno k vratislavskému biskupství. V historických pramenech a literatuře se objevuje také pod českými a německými názvy, jako Malý Walštýn, Klein Wallstein i NeuWallstein. Zdejší víska byla jednou ze tří částí (společně s Velkým Valštejnem a Ztracenou Vodou), s nimiž v roce 1850 utvořila společnou obec Valštejn v politickém okrese Krnov. Zdejší zděná kaple, nově zasvěcená sv. Petru a Pavlovi (původní zasvěcení není známo), vystavěná v 19. století, je jedinou dochovanou sakrální stavbou na území bývalé obce Valštejn. V roce 2018 byla rekonstruována a opatřena novým vybavením včetně oltářního obrazu – Pieta z kostela sv. Františka Xaverského ve Velkém Valštejně, zbořeného v roce 1984. V domě u Johanna Steinera (č. p. 11) byl hostinec. V této nejvýše položené hospodě v celé obci se přes týden scházeli hlavně místní, ale v neděli a o svátcích sem při procházkách zdejší krajinou často zavítali

i početní výletníci a turisté. V roce 1930 zde žilo 58 obyvatel a stálo zde 13 domů. V letech 1947–1948 byla tato oblast zařazena do horského pastvinářského družstva a pozdějších Československých státních statků, přičemž část zdejší zástavby měla být využita k ubytování jeho zaměstnanců i k ustájení dobytka. Později zůstaly zdejší domy nevyužívané, chátraly a následně byly zbourány.

Současný stav

V místě se nachází jedna stavba, v okolních náletových dřevinách je možné najít rozvaliny zbouraných domů. V místě je dále obnovena kaplička. Bývalou osadou prochází naučně-historická stezka Valštejnský okruh, jejíž součástí je informační panel umístěný vedle kapličky. Místem rovněž prochází značená turistická trasa.

Vývoj krajiny a zachované relikty původního osídlení

Krajina Malého Valštejna nabízí úchvatný pohled do historie, která se zde po staletí zapisovala do krajinné struktury. Ze všech sledovaných lokalit zaniklých sídel je zde možné nalézt největší koncentraci historických krajinných prvků a nejzachovalejší celkovou kompozici původní plužiny. Původní mozaika drobných políček a lučních porostů oddělených rozsáhlou sítí kamenic zde byla nahrazena trvalými travními porosty, základní síť kamenných valů však zůstala zachována a dominuje území i při pohledu z dálky. Typické jsou pro tuto lokalitu také agrární terasy.

Prameny a literatura

- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 58.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 387.
- KOBER, E.: *Heimatbuch für die Kreis Jägerndorf, Ostsudetenland*. Grettstadt 1994
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 461.
- Kaple sv. Petra a Pavla na Malém Valštejně. *Spolek Valštejn-Der Wallsteinverein* (online), dostupné z <http://www.valstejn.cz/2017/03/03/6127/#more-6127>
- KUBA, F.: Vysvěcení kaple byla pro Malý Valštejn velká událost. *Moravskoslezský deník.cz*, 2018 (online), dostupné z https://bruntalsky.denik.cz/zpravy_region/vysveceni-kaple-by-la-pro-maly-valstejn-velka-udalost-20180628.html.

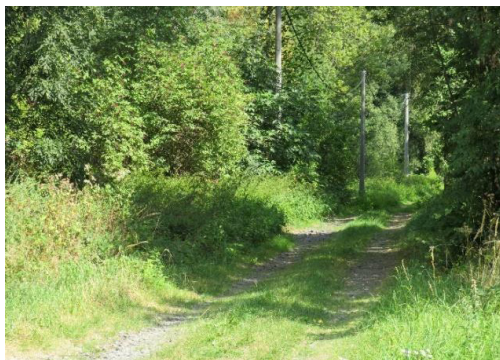
Nový Les

německý název: Neuwald

současná obec: Slezské Rudoltice (okres Bruntál)

360 m n. m. | orientační souřadnice: 50.1996758N, 17.6376300E

Současná podoba sídla

Cesta vedoucí zaniklou obcí

Současný stav lokality

Stručná charakteristika obce/osady

Vesnice byla založena pány z Fulštejna v druhé polovině 16. století. První písemná zmínka je z roku 1582 (podle některých zdrojů 1571), kdy je ves uváděna jako Neywald, z toho se odvodil a začal používat i český název Nový Les. Po zániku vrchnostenské správy byla od roku 1850 osadou obce Ves Rudoltice, kam byla také přifařena. Od roku 1888 pak byla samostatnou obcí s vlastní samosprávou. V roce 1930 žilo v Novém Lese 202 obyvatel a stálo zde 51 domů. Nedaleko bývalé obce se nachází chráněná obora (honičba) Víno, založená roku 1975 na rozloze 438 hektarů, která slouží k chovu černé zvěře a daňků. Uvnitř této veřejnosti nepřístupné obory se nacházejí zbytky slovanského hradiště z 8. nebo 9. století. V obci se nacházela zděná kaple se sanktusníkem, která nebyla od konce války udržována, takže značně zchátrala a uvnitř byla natolik zdevastována, že ji Obecní úřad ve Slezských Rudolticích dal v roce 1997 zbořit.

Současný stav

Úředně Nový Les zanikl v roce 1971. Z původní zástavby se dochovalo pět domů značně roztroušených kolem silnice, jeden objekt byl znovu postaven. V místě stojí také původní kamenný kříž. V porostech náletových dřevin lemujících obě strany cesty jsou viditelné rozvaliny domů, včetně hromady trosek z bývalé kaple. V okolí je obnovena a zpřístupněna studánka. Bývalou obcí prochází značená turistická trasa.

Vývoj krajiny a zachované reliktky původního osídlení

Krajina byla v minulosti tvořena dominantní zemědělskou půdou s drobnými enklávami rozptýlené zeleně, na kterou za obcí navazoval lesní porost. U obce je prameniště potoka, který vtéká do Rudoltického rybníka, vybudovaného v 50. letech 20. století. Současná krajinná struktura se v rozsahu lesní i nelesní vegetace podobá té historické. Enklávy zeleně v severní části jsou zachovány v obdobném rozsahu, nedošlo ani k posunu hranice lesa (část porostu je odtěžena, lze však předpokládat obnovu). Změna nastala v kultuře zemědělské půdy – drobné plochy původně využívané jako orná půda byly nahrazeny trvalými travními porosty. Původní krajinné prvky není možné až na drobné výjimky dohledat, na digitálním modelu reliéfu však stále můžeme pozorovat zřetelné rozdělení plůžiny.

Prameny a literatura

- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 60.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 350.
- KOBER, E.: *Heimatbuch für die Kreis Jägerndorf, Ostsudetenland*. Grettstadt 1994.
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 553.
- Nový Les. *Soupis památek bývalého politického okresu Krnov* (online), dostupné z http://www.souispamatek.com/okres_krnov/foto/novyles/novyles.htm.

Paulínka

německý název: Paulinaburg

současná obec: Bernartice (okres Jeseník)

250 m n. m.

orientační souřadnice: 50.3983217N, 17.0542511E

Současná podoba sídla

Poslední stavení na Paulínce

Udržovaná kaplička

Stručná charakteristika obce/osady

Osadu založila v druhé polovině 18. století manželka ředitele biskupského velkostatku Pavlína Rustová na pozemcích bernatického fojtství, které předtím odkoupila. Po ní byla osada také pojmenována. Po zániku vrchnostenské správy osada úředně náležela pod obec Bernartice. Měla poměrně významná a na svou velikost a vesnický status spíše neobvyklá privilegia, jako například právo vařit pivo a pálit kořalku. Vyhlášeným místem byla rovněž zdejší formanská hospoda. V osadě stál také mlýn zásobující okolí moukou a bylo tu řeznictví. V osadě stála již od jejího založení kaple, která ovšem zchátrala, a tak si obyvatelé vymohli u biskupa stavbu nové kaple, která byla dostavěna v roce 1914. Největšího rozmachu a početní velikosti dosáhla osada v první polovině 19. století, kdy zde žilo přes sto osadníků, v dalších letech jejich počet zvolna klesal. V roce 1930 se zde nacházelo 17 domů a 65 obyvatel.

K rodákům osady patřil dr. Karl Springs (1884–1932), absolvent vídeňské univerzity, který po první světové válce působil jako profesor na gymnáziu ve Frývaldově a ve své době patřil k významným kulturním a osvětovým činitelům na Jesenicku.

Současný stav

Z bývalé osady, spadající i v současnosti pod obec Bernartice, se dochovala jedna budova a udržovaná kaple. K osadě vede cesta přes mírně poškozený klenutý kamenný most.

Vývoj krajiny a zachované reliktů původního osídlení

Osadu obklopovaly zemědělské pozemky, z nichž byla část – vzhledem k podmáčeným a vlhkým stanovištím v okolí vodních toků protékajících lokalitou – využívána jako louky. Během 60. let 20. století došlo k rozsáhlému odvodnění pozemků a většina území je dnes využívána jako orná půda. Spolu se zelení, která má především doprovodný charakter a kopíruje vodní toky a cesty, vytváří síťovou krajinnou strukturu. Na lokalitě nelze dohledat výraznější historické krajinné prvky.

Prameny a literatura

- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 33.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 394.
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 591.
- MACHÁČEK, P.: *Zmizelé Jesenicko, 1. díl: Zcela zaniklé osady*. Brontosaurus Jeseníky 2019, s. 98-102.
- *Zaniklá osada Pavlínka. Město Javorník. Perla rychlebských hor* (online), dostupné z <https://www.mestojavornik.cz/turistika/turisticke-cile-1/zanikla-osada-pavlinka/>.

Pelhřimovy

německý název: Mährisch Pilgersdorf

současná obec: Slezské Rudoltice (okres Bruntál)

320 m n. m. | orientační souřadnice: 50.1784936N, 17.6598617E

Současná podoba sídla

Na lokalitě se nachází původní hřbitov

Opravený kostel sv. Jiří

Stručná charakteristika obce/osady

Pelhřimovy se nacházejí přímo na česko-polské státní hranici v osoblažském výběžku. Poprvé jsou v historických pramenech doloženy k roku 1317, kdy byla ves součástí lenního statku olomouckého biskupství. V roce 1742 byla vesnice novou státní hranicí, vedoucí zde podél potoka, rozdělena mezi tehdejší Rakousko a Prusko. V roce 1766 odkoupila zdejší panství i s vesnicí šlechtická rodina Pinů z Friedenthalu a připojila Pelhřimovy ke statku v Hrozové. Po zrušení vrchnostenské správy se Pelhřimovy staly samostatnou obcí v politickém okrese Krnov a v soudním okrese Osoblaha. V roce 1930 žilo v obci 303 obyvatel a stálo zde 70 domů. Po druhé světové válce byla ještě obec částečně dosídlena (v roce 1948 zde žilo 96 obyvatel), avšak vzhledem k těsné blízkosti státní hranice bylo v roce 1949 rozhodnuto o přesídlení zbylých obyvatel do okolí. V následujících letech byla většina zdejší zástavby zbourána řízenou demolicí, na niž se podíleli dělníci z řad řeckých emigrantů. V roce 1951 ztratily Pelhřimovy status samostatné obce a staly se součástí Slezských Rudoltic.

Současný stav

Z někdejší zástavby se kromě místy ještě viditelných trosek v náletových dřevinách a na rumišťích, dochovaly dva domy sloužící jako rekreační objekty a hřbitovní kostel sv. Jiří, který je po desetiletích chátrání postupně renovován. V okolí kostela je několik zachovalých náhrobků z bývalého hřbitova. V místě se podařilo obnovit také kapli sv. Anny, která byla součástí zámeckého areálu stojícího za hranicí na polském území. V roce 1991 byl vypracován nerealizovaný návrh na obnovu obce a její dosídlení volyňskými Čechy, kterou iniciovala bruntálská skupina Mezinárodní společnosti pro lidská práva. Zdejší odsvěcený kostel, sloužící po roce 1948 jako sýpka státních statků, se stal po roce 1989 majetkem hnutí Duha, které jej uchránilo před zánikem a podílí na jeho opravě i snaze oživit tento prostor novou náplní, například konáním hudebního festivalu.

Vývoj krajiny a zachované relikty původního osídlení

Krajina je kontinuálně využívána především zemědělsky. Změnilo se však její měřítko – drobná polička orné půdy kopírující původní rozdělení pozemků byla nahrazena velkými bloky zemědělské půdy, jejíž využití je ale diverzifikováno (najdeme zde ornou půdu, travní porosty a sady). V území je stále na některých místech patrné původní rozdělení zemědělské půdy, které je ohraničeno liniovou zelení.

Prameny a literatura

- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 60.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 348.
- TUREK A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 594.
- ŠTĚPÁN, V.: Dějiny obce Pelhřimovy u Osoblahy. *Časopis Slezského zemského muzea*, 1994, č. 1, s. 6-22 a č. 2, s. 155-162.
- FAJKUS, B.: Pelhřimovy. *Vlastivědné listy Slezska a severní Moravy* 2014, č. 1, s. 48.
- KUBA, F.: Festival Pelhřimovy je zvláštní: odehrává se mezi hroby. *Deník.cz*, 2016 (online), dostupné z <https://www.denik.cz/hudba/festival-pelhrimovy-je-zvlastni-odehrava-se-v-opustenem-koste-ale-mez-hroby-20160528.html>.
- Projekt záchrany kostela sv. Jiří v Pelhřimovech. *Jeseníky – nikoliv na jedno použití. Oficiální stránky Hnutí DUHA Jeseníky* (online), dostupné z https://jeseniky.ecn.cz/pelhrimovy/projekt_pelhrimovy.htm.

Prameny

dřívější název: Štolnava	německý název: Stollenhau
současná obec: Velké Losiny (okres Šumperk)	
700 m n. m.	orientační souřadnice: 50.0495311N, 16.9883275E

Současná podoba sídla

Původní jasan u udržovaného hřbitova

Celkový pohled do krajiny

Stručná charakteristika obce/osady

Osada je poprvé zmiňována v roce 1577 ve velkolosinském urbáři. Vesnice se rozkládala v okolí rudného dolu, na což odkazuje i původní německý název (Stollen = důl, štola) i jeho český ekvivalent. Po útlumu těžby během 17. století si místní lidé museli najít novou obživu, kterou se stalo hlavně zemědělství. Štolnava pak proslula především pěstováním kvalitního lnu. Po zrušení vrchnostenské správy byla osada součástí obce Nová Ves (dnešní Žárová). V roce 1930 zde žilo 132 obyvatel a nacházelo se tu 29 domů, včetně budovy jednotřídní německé školy. V osadě se nacházel také hřbitov a kaple sv. Jana a Pavla. V roce 1949 byla osada přejmenována na Prameny. Po roce 1945 zůstaly v osadě dvě rodiny německých antifašistů, k nimž přibýlo několik nových osídlenců, avšak počet obyvatel se v dalších letech snižoval tak, že pro malý počet dětí byla zrušena místní škola. Nedostatečně osídlená a od-

lehlá osada se stávala terčem vandalů nebo stavebníků, kteří rozebírali zdejší domy na stavební materiál. V roce 1965 zde proběhla demoliční akce, při níž byla většina zástavby srovnána se zemí.

Současný stav

Z původní zástavby se dochovaly dva domy sloužící k rekreaci. Zasluhou spolku Obnova kulturního dědictví údolí Desné byly obnoveny základy kaple a provedena pietní úprava bývalého hřbitova. Dochovala se též opravená kaplička a kamenný kříž z roku 1907. Místem procházejí značené turistické trasy a je tu rozcestník.

Vývoj krajiny a zachované reliktů původního osídlení

Proměna krajiny na této lokalitě je determinována změnou využívání zemědělské půdy a scelením pozemků do větších bloků. Dřívější kombinace zahrad, drobných políček, lučních porostů a rozptýlené zeleně byla nahrazena kosenými loukami spojenými do souvislých bloků. V širším zázemí osadu obklopovaly lesní porosty lokalizované na vyvýšených polohách. Celkově se ale jednalo o otevřenou krajinu. Tento charakter si lokalita uchovala i po odchodu lidí a změně hospodaření. Na území se dochovaly reliktů osídlení stavebního charakteru (stavby, hřbitov a sakrální prvky). Dalšími dochovanými prvky jsou terasy na původní plužině a listnaté dřeviny včetně ovocných (jabloně; jasan, vrba a kaštan). Zachována zůstala základní síť cest (v mírně pozměněné podobě), drobnější cesty zanikly.

Prameny a literatura

- BŘEZINA, J.: *Vlastivěda moravská II. Místopis. Šumperský okres, Staroměstský okres, Víznberský okres*. Brno 1932, s. 379.
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 106.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 283.
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 634.
- KOBZA, M.: Štolnava či Prameny – překrásné místo, které vzal čas. *Český rozhlas Olomouc*, 2015 (online), dostupné z <https://olomouc.rozhlas.cz/stolnava-ci-prameny-prekrasne-misto-ktere-vzal-cas-6386742>.

Rejchartice

německý název: Reigersdorf

současná obec: Dvorce (okres Bruntál)

620 m n. m. orientační souřadnice: 49.8083367N, 17.5234225E

Současná podoba sídla

Ruiny původních stavení

Celkový pohled do krajiny

Stručná charakteristika obce/osady

Rejchartice se nacházely asi osm kilometrů severně od Moravského Berouna. První doklad v pramenech se datuje k roku 1269, od roku 1397 se uvádějí jako majetek a součást šternberského panství, jiné zdroje poprvé uvádějí Rejchartice až k roku 1410, kdy byly z rozhodnutí majitelů šternberského panství soudně podřízeny Dvorcům. Vesnici zasáhly v letech 1474 a 1552 morové epidemie. Další pohromu zdejším obyvatelům přinesl pobyt pruských vojsk a události spojené s nedalekou bitvou u Domašova v roce 1758. Po roce 1850 se staly Rejchartice samostatnou obcí náležející do soudního okresu Dvorce a politického okresu Šternberk a později Moravský Beroun. Roku 1785 zde byla založena jednotřídní škola a poté, v roce 1839, byla postavena školní budova s bytem pro učitele. Byla tu také obecní knihovna, která v roce 1910 měla 110 svazků. V obci se nacházel kostel sv. Antonína Paduánského s bohatě zdobeným oltářem postavený v roce 1842. Kapli měli zbořit sovětští vojáci v roce 1968 a stavební materiál odvézt na nedaleké vojenské cvičiště. V letech 1908–1934 se v Rejcharticích nacházela železniční zastávka na lokální úzkokolejně trati Ondrášov–Dvorce. V roce 1930 zde žilo 235 obyvatel a stálo zde 44 domů. Pů-

vodní německé obyvatelstvo bylo z Rejchartic vysídleno v šesti transportech v roce 1946. Obec pak byla částečně dosídlena novými lidmi (při posledním zjištěném sčítání v roce 1961 zde žilo ještě 75 obyvatel). Konec existence obce měla zapříčinit sovětská armáda po okupaci Československa v roce 1968, která zabrala nedaleké vojenské cvičiště a zdejší domy využila jako zdroj stavebního materiálu.

Současný stav

Z původní zástavby zůstaly čtyři domy a v místě se nachází torzo (podstavec) pomníku obětem první světové války. Prochází tudy cyklostezka.

Vývoj krajiny a zachované relikty původního osídlení

Pro území bylo vždy typické zemědělské hospodaření, v minulosti zejména ve formě malých polí orné půdy a lučních porostů na vlhčích lokalitách. Dnes je území částečně využíváno jako hrubozrnná mozaika orné půdy a trvalých travních porostů, v místě původního intravilánu se nachází rozsáhlá enkláva zeleně. Z historických krajinných prvků lze zdůraznit jen částečně dochované stromořadí, ostatní prvky zanikly.

Prameny a literatura

- THEIMER, J.: *Heimatbuch für den Bezirk Bärn. Einschlieslich der Nachbargemeinden des Bezirkes*. Bärn 1930, s. 152-154.
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Morauskoslezská*. Praha 1935, s. 1.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 300.
- *Heimatbuch Kreis Bärn. Geschichte des sudetendeutschen Landkreises Bärn in Nordmähren*. Gießen 1987, s. 106-108.
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 675.

Růženec

německý název: Rosenkranz

současná obec: Bílá Voda (okres Jeseník)

590 m n. m. orientační souřadnice: 50.4058142N, 16.8721375E

Současná podoba sídla

Původní stavení

Staré úvozové cesty

Stručná charakteristika obce/osady

Malá a značně odlehlá osada byla založena pravděpodobně na počátku 17. století u staré kupecké cesty. Většina obyvatel se věnovala zemědělství nebo docházela za prací do okolních obcí. Po zrušení vrchnostenské správy se Růženec stal osadou obce Bílá Voda. Osada se nacházela na rušné cestě, kudy kromě kupců procházela také procesí při mariánských poutích do Kladska nebo opačným směrem ke klášteru v Bílé Vodě. Později se stal Růženec také hojně navštěvovaným výletním místem a cílem turistů. Návštěvníkům i místním byl k dispozici oblíbený zájezdní hostinec U Růžového věnce. Podle vyprávění pamětníků navštívil Růženec císař Josef II., jehož říše jen několik let předtím ztratila ve válkách o rakouské dědictví velkou část Slezska a zdejší osada se kvůli tomu ocitla na nové státní hranici. Později zde měl pobývat také německý básník J. W. Goethe. Na počátku 19. století byl v Růženci vystaven kostel sv. Antonína Paduánského, kde se na svátek místního patrona 13. června konaly každoroční poutě. V roce 1930 zde žilo v 8 domech 31 obyvatel. Po vysídlení místních německých obyvatel po druhé světové válce zde zůstala pouze jedna původní rodina, která se v roce 1949 přestěhovala do nedaleké Bílé Vody, a osada od té doby zůstala prázdná.

Současný stav

Z původní osady se dochoval pouze jeden dům (bývalá fořtovna), který slouží jako lovecká chata, zatímco zbytky kamenných zídek z rozbořených domů jsou ještě viditelné v lesním porostu. V bývalém intravilánu stojí mohutná lípa. Bývalá osada je dnes součástí obce Bílá Voda.

Vývoj krajiny a zachované relikty původního osídlení

Osada se vyvíjela nedaleko zaniklé osady U Šišky (Jedlovec, viz výše), ale poválečný vývoj krajiny se značně odlišoval. Původní zemědělsky využívaný intravilán byl cíleně zalesněn a dříve diverzifikované využití území má v současnosti monofunkční charakter. Z původních zemědělských pozemků dnes zbyly jen dvě malé enklávy travních porostů. V území je možné narazit zejména na četné historické úvozové cesty, které nejsou v současné době využívány a spontánně zarůstají dřevinami z okolního cíleně založeného lesního porostu. V okolí historických cest se nacházejí četné patníky, mostky a boční opevnění cest. Časté jsou též reliéfní stopy v podobě původních půdorysů zaniklých budov.

Prameny a literatura

- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 34.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 397.
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 693-694.
- MACHÁČEK, P.: *Zmizelé Jesenícko, 1. díl: Zcela zaniklé osady*. Brontosaurus Jeseníky 2019, s. 14-20.
- KOBZA, M.: Místo narození: Růženec. Osada, která přestala existovat před sedmdesáti lety. *Český rozhlas Olomouc*, 2016 (online), dostupné z <https://olomouc.rozhlas.cz/misto-narozeni-ruzenec-osada-ktera-prestala-existovat-pred-sedmdesati-lety-6382589>.
- Na konci světa (Alžběta Blahutová). *Paměť národa/Pamětníci* (online), dostupné z <https://www.pametnaroda.cz/cs/blahutova-alzbeta-20160209-0>.

Růžová

německý název: Rosendorf

současná obec: Rýmařov (okres Bruntál)

710 m n. m. | orientační souřadnice: 49.9656306N, 17.2534525E

Současná podoba sídla

Zachovalé dřeviny

Celkový pohled do krajiny

Stručná charakteristika obce/osady

Osada byla založena severně od Janušova na úpatí kopce Hřibovce v polovině 18. století a dostala jméno po Marii Růženě z Harrachu, manželce Ferdinanda Bonaventury Harracha, majitele zdejšího janovického panství. V písemných pramenech se uvádí také pod českými názvy Růžená, Růžov nebo Růžová Ves. První osadníky tvořili poddaní harrachovské vrchnosti přesídlení ze severních Čech, kteří zde pracovali v plátenických manufakturách a v zemědělství. Od roku 1758 používala ves vlastní pečeti, ale samostatnou obcí se nikdy nestala. Po zániku vrchnostenské správy se Růžová stala osadou obce Janušova, kam místní děti docházely též do školy, přifařena byla pak ke Staré Vsi. V roce 1930 zde žilo 151 obyvatel a stálo zde 24 domů.

Současný stav

V prostoru bývalé Růžové jsou stěží patrné zbytky kamenných základů několika domů v hustém porostu náletových dřevin. Na existenci osady ještě okrajově upomíná informační tabule referující o nedaleké stejnojmenné přírodní rezervaci. Podle osady Růžové nese jméno i ulice a autobusová zastávka v Janušovicích. Po bývalé osadě je pojmenována nedaleká přírodní rezervace Růžová. Důvodem ochrany zdejší krajiny jsou cenné mokřady podél pramenného úseku Růžového potoka, v nichž se vyskytují chráněné druhy živočichů a rostlin. Celé území spadá do CHKO Jeseníky. Jediným a cenným artefaktem ze zaniklé osady Růžová je zvon z roku 1843 z (rovněž zaniklé) kapličky uložený v Rýmařovském muzeu.

Vývoj krajiny a zachované relikty původního osídlení

V současnosti se v okolí nachází relativně stabilní mozaika trvalých travních porostů, lesů a rozptýlené zeleně kopírující původní rozdělení orné půdy. Před rokem 1945 byla krajina zemědělsky aktivně obhospodařována. Na přelomu 50. a 60. let 20. století byla v území provedena drenáž zemědělské půdy včetně mokřadních stanovišť, dnes je tato lokalita revitalizována a chráněna (přírodní rezervace Růžová).

Prameny a literatura

- PINKAVA, V.: *Vlastivěda moravská. Místopis. Unčovský a rýmařovský okres*. Brno 1922 (reprint 2011), s. 327.
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 97.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 291.
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 694.

Sklená

německý název: Glasdorf

současná obec: Jindřichov (okres Šumperk)

580 m n. m. | orientační souřadnice: 50.0933236N, 17.0200522E

Současná podoba sídla

Celkový pohled do krajiny

Původní křížek na Sklené

Stručná charakteristika obce/osady

Datace založení osady je nejasná, první písemná zmínka se objevuje roku 1501 v listině olomouckého biskupa. Výstavba a rozvoj osady pravděpodobně souvisí s provozem zdejších vrchnostenských skláren (podle nichž získala český i německý název), doložených v 2. polovině 17. století. Osada se rozkládala mezi kopci Sklený vrch a Ucháč, podél potoka Sklená voda. Podle lánového rejstříku z roku 1677 měla sedm usedlíků. Po zrušení vrchnostenské správy se osada stala součástí obce Pusté Žibřidovice. V roce 1930 měla osada deset domů a 49 obyvatel. Ve Sklené byl v roce 1992 proveden archeologický výzkum, který odkryl a zdokumentoval pozůstatky zdejší renesanční sklárny. V místě se našlo několik vzorků skel, skelné hmoty a keramiky.

Současný stav

Ze zástavby se nedochoval žádný dům, pozůstatky zdejších opuštěných domů srovnala se zemí demoliční četa na přelomu 50. a 60. let dvacátého století. Některé rozvaliny a zbytky kamenných zdí jsou však v terénu ještě patrné. V místě zůstal

zpuštělý a rozbitý kříž u cesty. Bývalou osadu připomíná ještě stejnojmenný potok a název doliny.

Vývoj krajiny a zachované reliktů původního osídlení

Na lokalitě došlo po druhé světové válce k výraznému rozšíření lesních porostů, které nahradily původní mozaiku drobných políček a liniové zeleně. Přesto zde lze stále nalézt dochované otevřené luční porosty a poměrně zachovanou historickou krajinnou strukturu determinovanou původní plůžinou a sítí cest. Pro lokalitu jsou typické zachovalé dřeviny včetně ovocných.

Prameny a literatura

- BŘEZINA, J.: *Vlastivoěda moravská II. Místopis. Šumperský okres, Staroměstský okres, Vížmborský okres*. Brno 1932, s. 381-382.
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 106.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 283.
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 731.

Studnice

německý název: Stubendorf

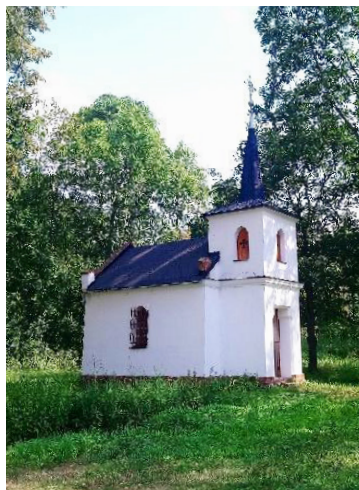
současná obec: Osoblaha (okres Bruntál)

210 m n. m. orientační souřadnice: 50.2944736N, 17.7366250E

Současná podoba sídla

Část původní cesty z období třicetileté války

Opravená kaple sv. Linharta

Stručná charakteristika obce/osady

Studnice se nachází v blízkosti česko-polské státní hranice v osoblažském výběžku. Ves je poprvé připomínána v pramenech k roku 1389 jako biskupské léno, v roce 1612 byl zdejší statek prodán městu Osoblaha. Po zániku vrchnostenské správy Studnice byla od roku 1850 osadou obce Osoblaha a od roku 1919 pak samostatnou obcí v politickém okrese Krnov a soudním okrese Osoblaha. Vedle obytných domů se ve Studnici nacházely ještě budovy obecního úřadu, školy a hostinec Josefa Hermanna. V roce 1930 zde žilo 146 obyvatel a stálo zde 27 domů. Do roku 1949 byl český název obce Štundorf. Obec byla ještě částečně dosídlena novými osadníky (v roce 1948 zde žilo 94 obyvatel), nicméně v důsledku blízkosti státní hranice a celkově značné izolovanosti ji začali místní lidé opouštět a vesnice pustla. Většina zdejší zástavby pak byla zbourána nebo zchátrala do neobyvatelného stavu.

V roce 1951 ztratila Studnice status obce a stala se místní částí Osoblahy, v roce 1971 úředně zanikla.

Současný stav

Z původní zástavby zde zůstaly dva domy a opravený kostelík sv. Linharta, u něhož se nachází informační tabule s lavičkou. V místě bývalé obce se nachází stavba věžového vodojemu a ruiny areálu bývalého státního statku.

Zdejší kaple sv. Linharta, která je v majetku obce Osoblahy, byla v letech 2014 až 2016 kompletně opravena obcí a skupinou místních nadšenců. Od roku 2017 se zde v listopadu (kolem svátku sv. Linharta, 6. 11.) konají poutní mše.

Vývoj krajiny a zachované reliktů původního osídlení

Díky specifické poloze mezi dvěma vodními toky byla v krajině před rokem 1945 hojně zastoupena doprovodná zeleň. Protože zdejší půda je vlhká, bylo území většinou využíváno jako louky. Orná půda se nacházela jen na menších plochách. V pozdějším období bylo koryto vodního toku regulováno a v této souvislosti ubyla v krajině doprovodná zeleň. K rozšíření zeleně naopak došlo na území původního intravilánu. Okolní území je využíváno jako orná půda, pouze kolem toku Osoblahy se nachází několik hektarů travních porostů, spíše liniového charakteru. V lokalitě je zachovaná dlážděná cesta pocházející z období třicetileté války.

Prameny a literatura

- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 61.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 347.
- KOBER, E.: *Heimatbuch für die Kreis Jägerndorf, Ostsudetenland*. Grettstadt 1994
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 788.
- KUBA, F.: Vráti opravená kaple život do zaniklé Studnice. *Bruntálský a krnooský deník*. cz, 2016 (online), dostupné z https://bruntalsky.denik.cz/zpravy_region/vrati-opravena-kaple-zivot-do-zanikle-studnice-20161201.html.

Svobodín

německý název: Freiheitsberg

současná obec: Vernířovice (okres Šumperk)

790 m n. m.

orientační souřadnice: 50.0154367N, 17.1321478E

Současná podoba sídla

Obnovené základy kaple

Pohled do krajiny

Stručná charakteristika obce/osady

Osada byla založena v roce 1786 na pozemcích zrušeného sobotínského panského dvora. Pojmenování osady měl podle moravské vlastivědy určit tehdejší ředitel náboženské matice, svobodný pán ze Stettenhofenu. Osada se rozkládala v údolí pod Havraním vrchem. Po zrušení vrchnostenské správy byla větší část Svobodína začleněna pod správní obec Vernířovice, několik okrajových domů bylo přičleněno do obce Sobotín jako její místní část. Nejvíce domů i obyvatel zde bylo podle dobových statistických záznamů v roce 1839, kdy zde stálo 21 domů a v osadě žilo 122 obyvatel. V roce 1930 zde žilo 72 obyvatel v 17 domech.

Současný stav

Pozůstatky zdejších opuštěných domů srovnala se zemí demoliční četa kolem roku 1960. Z původní osady se dochovaly pouze dva domy, u jednoho z nich se nalézají zastřešená studánka. Byly odkryty základy kaple sv. Jana Křtitele a vztyčen na nich dřevěný kříž, vedle bývalé kaple stojí informační tabule. Místem prochází turistická stezka a cyklostezka. Na zaniklou osadu odkazuje turistický rozcestník

a vyhlídkové místo, stejně jako dosud používané pomístní názvy, jako Svobodínská paseka.

Vývoj krajiny a zachované reliktů původního osídlení

Přes značně nepřívětivé přírodní podmínky bylo okolí osady zemědělsky využíváno. Krajinu tvořila síťová krajinná struktura sestavená ze zemědělských ploch oddělených od sebe rozptýlenou zelení a rozhradami (agrárními valy a terasami). Dnes zájmové území zaujímají především lesní porosty. Pouze na jihu zájmového území, okolo Svobodínské paseky (v nejvyšších polohách), můžeme najít drobné plochy trvalých travních porostů. U těchto zemědělských ploch lze pozorovat částečně zachovanou historickou krajinnou strukturu, ta sestává zejména z liniové zeleně.

Prameny a literatura

- BŘEZINA, J.: *Vlastivěda moravská II. Místopis. Šumperský okres, Staroměstský okres, Vízmberský okres*. Brno 1932, s. 377.
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 105, 106.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 284.
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 798.
- JAŠŠ, R.: Kaple sv. Jana Křtitele ve Svobodíně. *Severní Morava* 94, 2008, sv. 94, s. 46-48.

Valberřice

dřívější název <i>Vlaské</i>	německý název: <i>Walbergsdorf</i>
současná obec: <i>Malá Morava (okres Šumperk)</i>	
550 m n. m.	orientační souřadnice: <i>50.0993394N, 16.8563619E</i>

Současná podoba sídla

Celkový pohled do krajiny

Poválečná budova na místě původního stavení

Stručná charakteristika obce/osady

Osada vznikla na počátku 19. století (podle některých pramenů již v roce 1791) na pozemcích zrušeného vojtiškovského panského dvora na jižním svahu Králického Sněžníku. Zdejší osadníci se živilí především pastevectvím, drobným zemědělstvím a prací v lese. Po zrušení vrchnostenské správy spadala osada pod obec Vojtiškov v šumperském okrese. V roce 1930 zde žilo 93 obyvatel ve 20 domech.

Současný stav

Většina zdejších domů byla zbourána v rámci demoliční akce provedené kolem roku 1960. Zůstaly zde tři domy sloužící jako rekreační objekty. Na základech jedné ze stodol byla postavena myslivecká chata, obdobné zařízení zde bylo zbudováno z místní požární zbrojnice. Zbytek zástavby je v některých místech rozeznatelný z rozalín v náletových porostech. Na původní osadu upomíná také značení na cyklostezce a pomístní název louky U Valberřic, kde je také dochován kříž u cesty.

Vývoj krajiny a zachované relikty původního osídlení

Území zaniklé osady se nachází podél údolí říčky, které je dnes zarostlé dřevinami. Krajina kolem zaniklé osady sestává hlavně z luk na otevřených svazích, ze kterých je výhled na malebné údolí Moravy a vzdálené panorama Hanušovické vrchoviny. Území zaniklé osady bylo v minulosti tvořeno podélnými samostatně obhospodařovanými políčky směřujícími od statků do svahů, na jejichž místě jsou dnes louky. Plocha lesních částí a remízky ohraničující krajinu zaniklé osady se od zániku obce rozšířily, dnes tvoří souvislé prstence kolem dvou uzavřených lučních celků. Drobná dřevinná vegetace, která se kdysi nacházela téměř výhradně v okolí statků v údolí říčky, se dnes rozrostla na souvislý pás tvořený převážně listnatými náletovými dřevinami (s výrazným podílem bříz). V tomto souvislém pásu dřevin se nacházejí také staré stromy včetně ovocných dřevin (převážně ve špatném zdravotním stavu).

Prameny a literatura

- BŘEZINA, J.: *Vlastivěda moravská II. Místopis. Šumperský okres, Staroměstský okres, Víznberský okres*. Brno 1932, s. 348.
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 103.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 281.
- TUREK A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 899.
- KOBZA, M.: Někdejší obec Valberice pod Kralickým Sněžníkem připomínají už jen zplanělé květy. *Český rozhlas*, 2018 (online), dostupné z <https://regiony.rozhlas.cz/nekdejsi-obec-valberice-pod-kralicky-m-sneznikem-pripominaji-uz-jen-zplanele-7408888>.

Zastávka

německý název: Stillstand

současná obec: Uhlená (okres Jeseník)

490 m n. m. | orientační souřadnice: 50.3511925N, 17.0131967E

Současná podoba sídla

Současný stav lokality

Stručná charakteristika obce/osady

Osada byla založena vratislavským biskupem v roce 1735, po vyřešení sporu o vlastnictví tohoto místa, který vedlo biskupství s významným jeseníckým rodem Maltitzů. V době sporu se místo nesmělo ani jednou stranou nijak využívat a tato okolnost také ovlivnila německý název pozdější osady (Stillstand: místo klidu). Zdejší obyvatelé se vedle zemědělství věnovali také přádláctví nebo se nechávali najímat na námezdní práce. Po zrušení vrchnostenské správy se Zastávka stala osadou obce Serksdorf (dnešní Uhelná). V roce 1930 se zde nacházelo 11 domů a 44 obyvatel. Po jejich vysídlení po roce 1945 byla Zastávka i přes svoji poměrně nepříznivou polohu a značnou odlehlost částečně dosídlena novými obyvateli, avšak ti zde však žili jen několik let a poté zůstala osada prázdná.

Současný stav

Z bývalé zástavby zbyly jen rozvaliny domů. Současnou podobu zaniklé osady ovšem značně ovlivňují aktivity sdružení Brontosaurus Jeseníky, které na místě postavilo několik provizorních přístřešků a kultivuje zdejší krajinu. K nejvýznamnějším

patří obnova místních sadů s původními odrůdami ovocných stromů a obnova studánky. Bývalá osada spadá v současnosti pod obec Uhelná.

Vývoj krajiny a zachované reliktky původního osídlení

Osada nacházející se nedaleko Hříbové (viz výše) prošla podstatně jiným vývojem krajinné struktury. Území bylo v minulosti vedle sídelní funkce primárně využíváno také k zemědělství (s převahou orné půdy), tomu odpovídal otevřený charakter krajiny s krajinnou strukturou kopírující historickou plužinu. V současné době je nezalesněn jen původní intravilán, který je tvořen trvalými travními porosty a nově založeným sadem. Okolní pozemky jsou pokryty lesními porosty. Četné historické krajinné prvky nalezneme jak v zalesněné části (kamenné valy), tak v pohledově otevřené části tvořené lučními porosty (dřeviny). Stav těchto prvků je však ovlivněn aktivním využíváním území.

Prameny a literatura

- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 34.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 395.
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 952.
- MACHÁČEK, P.: *Zmizelé Jesenícko, 1. díl: Zcela zaniklé osady*. Brontosaurus Jeseníky 2019, s. 45-52.
- HÁNYŠ, R.: Obyvatele jesenícké vsi po válce odsunuli, připomíná ji hobití domek. *iDnes.cz*, 2017 (online), dostupné z https://www.idnes.cz/olomouc/zpravy/serial-zanikla-mista-jesenicko-osada-zastavka-odsun-hobiti-domek-brontosauri.A170707_153334_olomouc-zpravy_stk.

Ztracená Voda

německý název: Verlorenwasser

současná obec: Osoblaha (okres Bruntál)

421 m n. m.

orientační souřadnice: 50.2944736N, 17.7366250E

Současná podoba sídla

Kamenné valy na svažitéjších pozemcích

Ruiny Jindřichovy vyhlídky

Stručná charakteristika obce/osady

Ztracená Voda se poprvé připomíná k roku 1645 jako majetek niských jezuitů na albrechtickém panství pod správou vratislavského biskupství. Zdejší osada byla jednou ze tří částí (společně s Malým a Velkým Valštejnem), s nimiž po zrušení vrchnostenské správy v roce 1850 utvořila společnou obec Valštejn v politickém okrese Krnov. Nedaleko osady se nachází vrch Jindřichova vyhlídka, kde od roku 1902 stávala oblíbená a hojně navštěvovaná turistická chata s restaurací. Z nezalesněného kopce se otvíraly výhledy do širokého okolí. Přímo ve Ztracené Vodě se nacházela hospoda U Moritze Poppa (č. p. 33) s tanečním sálem, kde se konaly různé oslavy a společenské a kulturní aktivity místních obyvatel. V roce 1930 zde žilo 142 obyvatel a stálo zde 38 domů.

Současný stav

Z původní zástavby se nedochovala žádná stavba, v místě se ale nachází několik později postavených rekreačních objektů. V porostu náletových dřevin se nacházejí rozvaliny z rozbořených domů. V letech 1956 až 1971 žil jako jediný obyvatel v po-

sledním původním nezbořeném stavení, opuštěně hájovně, poustevnickým životem Vlastimil Beran, který se v roce 1968 objevil v televizním dokumentu.

Vývoj krajiny a zachované reliktů původního osídlení

V okolí Ztracené Vody jsou dodnes patrné pro tuto oblast charakteristické lánové lineární plužiny a četné agrární valy (kamenice) představující specifický kulturní prvek v krajině a upomínající na zemědělskou činnost obyvatel. Původně bylo okolí využíváno i přes značnou náročnost k chovu dobytka a pěstování základních plodin. V malé míře se na zahradách domů nacházely ovocné stromy. Krajina byla rozdělena kamenicemi, které tvořily rozhradu s protierozní funkcí. Dnes tyto kamenice zarostly zelení a tvoří v krajině koridory zeleně uspořádané do typické sítě. Menší část ploch lemujících původní zástavbu je dnes tvořena trvalými travními porosty sloužícími především k pastvě skotu.

Lokalita se nachází v těsné blízkosti Malého Valštejna, se kterým vytváří vizuálně jednotný celek se stejnými charakteristickými rysy a dochovanými historickými krajinnými prvky.

Prameny a literatura

- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 58.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 387.
- KOBER, E.: *Heimatbuch für die Kreis Jägerndorf, Ostsudetenland*. Grettstadt 1994.
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 967.
- SLAVOTÍNEK, J. – KOŘÍNEK, R.: Vlastimil Beran, ztracenovodský poustevník. *Spolek Valštejn – Der Wallsteinverein*, 2018 (online), dostupné z <https://www.valstejn.cz/2018/04/02/vlastimil-beran-ztracenovodsky-poustevnik/>.

Sídla zaniklá ve vojenském újezdu Libavá

Období zániku: 50.–60. léta 20. století

Druhou nejpočetnější skupinu sídel zaniklých na moravskoslezském území po roce 1945 představují obce a osady, které se nacházely v oblastech zabraných československou armádou pro výcvik vojáků nebo dislokaci bojové techniky. Přítomnost vojáků na těchto speciálně vyčleněných území v různých dobách a režimech nazývaných a označovaných jako tábory, cvičiště nebo újezdy, přinesla kromě neobvyklého způsobu zacházení se zdejší krajinou také potřebu vystěhovat odtud téměř veškeré civilní obyvatelstvo a uzavřít tento prostor i před ostatní veřejností. Nucený odchod obyvatel z takto zabraných území se pak stal předzvěstí konce existence většiny zdejších sídel, stejně jako znamenal likvidaci mnoha kulturních památek a technických staveb, které podlehly zkáze nejen vinou špatné údržby a nešetrného zacházení jejich vojenských správců, ale někdy posloužily jako terče při střeleckých cvičeních nebo simulacích válečných operací.⁵⁷

Na moravském území vznikla pro potřeby armády v průběhu 20. století dvě rozsáhlá uzavřená vojenská cvičiště. Starším z nich byl vojenský výcvikový tábor Dědice (současný vojenský újezd Březina), nacházející se severně od Vyškova, který byl zřízen ve 30. letech 20. století v lesnaté krajině Dražanské vrchoviny. Zdejší cvičiště bylo záměrně umístěno do málo zalidněné oblasti patřící panství olomouckého arcibiskupství, kde jedinou stavbou byl lovecký zámeček Ferdinandsko, který přešel do správy vojáků. V období nacistické okupace došlo k rozšíření vojenského prostoru a s ním spojenému záboru a vystěhování 33 okolních obcí, které však byly v roce 1945 s návratem vojenského území do jeho předválečných hranic obnoveny a znovu osídleny původními obyvateli.⁵⁸

Druhý vojenský prostor na Moravě (a malou částí zasahující i do Slezska) představuje vojenský újezd Libavá zabírající rozsáhlé území v podhůří Nížkého Jeseníku a Oderských vrchů. Zdejší armádní cvičiště bylo zřízeno vládním usnesením

57 K historii a činnosti vojenských újezdů na území České republiky blíže KAZATEL, V. – JELÍNKOVÁ, A. – MRÁČEK, J.: *Vojenské újezdy*. Praha 2020. K nuceným migracím z vojenských újezdů také MINAŘÍK, P.: Vznik a rozšiřování vojenských výcvikových prostorů na území Československa a s tím spojené vlivy na migrační procesy. In BEDNAŘÍK, P. – NOSKOVÁ, H. – MARŠÁLEK, Z. (eds.), *Nucené migrace v českých zemích ve 20. století*. Praha 2018, s. 135–149.

58 PORŤÍZKOVÁ, H.: *Poválečná obnova obcí Dražanska (vyklizených za druhé světové války)*. Diplomová práce, Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Brno 2008.

z 20. září 1946, přičemž představovalo náhradní variantu za původně navržené, avšak nakonec nerealizované cvičiště v prostoru „pod Pradědem“ výše v Jeseníkách.⁵⁹ Do konce roku 1946 bylo na Libavsku vojáky zabráno 25 obcí, které muselo opustit 3 383 obyvatel. K další vysídlovací vlně došlo při rozšíření libavského cvičiště na počátku padesátých let 20. století. Pouze v několika vesnicích v okrajových částech vojenského újezdu mohli původní obyvatelé zůstat ve svých bydlištích, avšak stálá přítomnost armády i nutnost dodržovat řadu zvláštních opatření místní vojenské správy vedla k utlumení běžného života a odchodu dalších lidí, stejně jako znamenala další omezení rozvoje zdejších obcí. Většina obcí ve vojenském újezdu byla pak zcela vysídlena, úředně zrušena a v průběhu let většinou zbořena.⁶⁰

Mnoho opuštěných sídel v libavském vojenském újezdu posloužilo jako terče při dělostřeleckých a tankových cvičeních. V řadě případů ale docházelo i k „ručnímu“ bourání a rozebírání zdejších domů a dalších budov za účelem zisku stavebního materiálu, k čemuž byly nasazovány také kárné roty z vojenských věznic a jednotky pomocných technických praporů. Zkáze ovšem neušla ani většina zbylé zástavby, která zchátrala vinou nedostatečné údržby a špatného zacházení ze strany vojenských správců nebo kvůli vandalismu a krádežím. Zničena byla také většina zdejších kulturních památek, včetně kostelů a kaplí. Jen malá část těchto staveb unikla úplné zkáze, k čemuž v některých případech dopomohlo jejich nové využití a přeměna původních svatostánek na skladiště nebo stáje.⁶¹ Po roce 1989 se vojenský újezd Libavá několikrát územně zmenšil, čímž došlo k vyčlenění i několika katastrů vysídlených a zbouraných obcí a jejich zpřístupnění. Většina zaniklých obcí a osad ovšem zůstává i nadále veřejnosti ukrytá uvnitř vojenského prostoru.⁶²

59 Vojenský historický archiv, fond Ministerstvo národní obrany 1946, karton 30, inventární číslo 1600. Vládní usnesení k vojenským výcvikovým táborům, 23. 9. 1946.

60 K historii vojenského újezdu Libavá i jednotlivým zaniklým obcím blíže také GLONEK, Jiří: *Zaniklé obce vojenského újezdu Libavá*. Ostrava 2007; MACHALA, J.: *Kronika Libavska*, Libavá 2015.

61 MACHALA, J.: *Kronika Libavska*, s. 89–90.

62 K historii a současnému provozu ve vojenském újezdu blíže Kol. autorů: *Vojenský újezd Libavá*. Praha 2020.

Současná podoba zaniklých sídel

Pozůstatky poničených hrobů

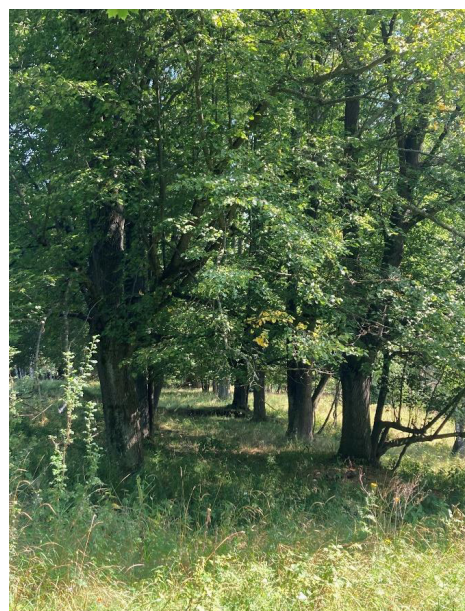
Pozůstatky po těžbě břidlice

Zarostlé agrární valy

Původní dřeviny zaniklých sídel

Zaniklá cesta lemovaná původní alejí

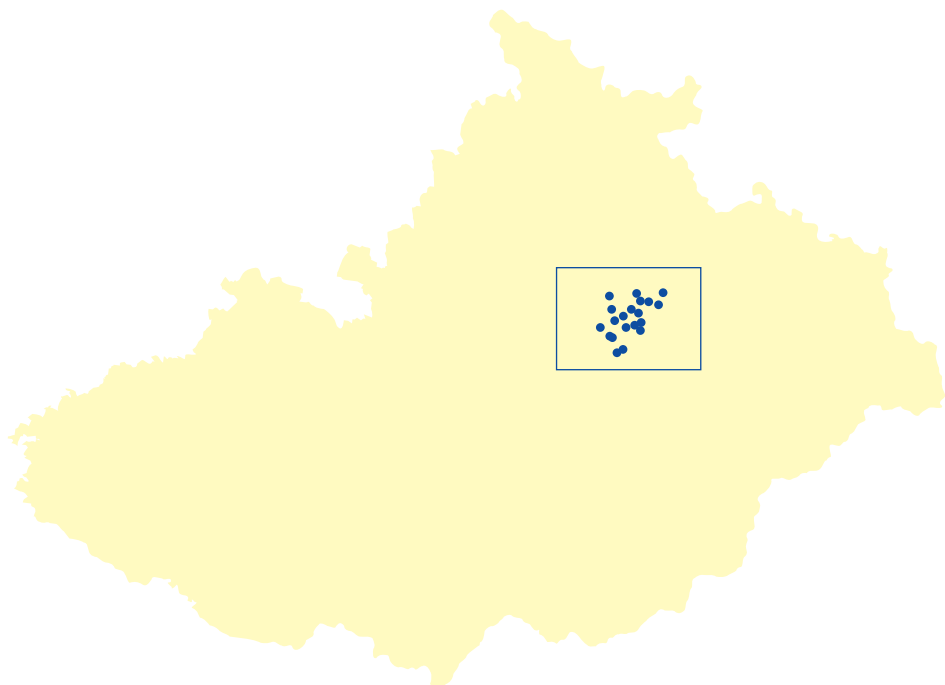

Dochované historické dláždění cesty

Vývoj krajiny a zachované reliktý původního osídlení ve vojenském újezdu

Přítomnost armády se významně podepsala také na zdejší krajině. Její současnou strukturu dlouhodobě formuje kombinace faktorů, kterou kromě územních ploch využívaných přímo k výcviku armády představuje na vymezených lokalitách zemědělské a lesní hospodářství nebo samovolná sukcese s malým počtem dochovaných historických prvků. Typickým znakem tohoto území jsou velmi těžko čitelné historické krajinné struktury, přičemž obecným trendem v tomto prostoru je rozšíření lesních porostů na původní zemědělské plochy. Došlo k rozrušení ostrých hranic lesních porostů a lesní porosty a travinobylinná společenstva vytvářejí kombinované plochy. Zdejší militarizovaná krajina byla také často přepsána novým využitím pro vojenské účely budováním vodních nádrží, střelnic, dopadišť, účelových zpevněných i nezpevněných komunikací a ploch. To je typické především pro sídla ve střední části vojenského újezdu. Území většiny původních zaniklých sídel pak postupně zarostlo rumištní vegetací, kde náletové dřeviny vytlačily původní ovocné stromy. Přesto je možné ještě rozeznat původní intravilány zničených vesnic s částečně dochovanými torzy a půdorysy budov, kaplí, kostelů nebo hřbitovů a výjimečně jsou zde dochovány i prvky zpevněných historických cest včetně patníků, kamenných mostů nebo zídek podél vodních toků, stejně jako je možné najít pozůstatky po těžbě břidlice či lokalizovat historické aleje a stromořadí.⁶³

63 Nepřístupnost vojenského újezdu ztěžuje a na mnoha místech i znemožňuje návštěvu těchto míst včetně provedení výzkumu a podrobnější dokumentaci všech zdejších zaniklých sídel. Proto také v této kapitole není u soupisu jednotlivých míst použita fotodokumentace. Autoři publikace však měli možnost některá místa ve vojenském újezdu navštívit a provést obhlídku zdejšího terénu. Použité fotografie jsou z míst, která jsou volně přístupná nebo nepodléhají zákazu pořizování obrazového záznamu.

německý název: *Seibersdorf*

560 m n. m. | orientační souřadnice: 49.7296517N, 17.4666511E

Stručná charakteristika obce/osady

Obec byla založena patrně na konci 13. století jako hornická kolonie, neboť v jejím okolí se nalézala ložiska železné rudy. Nejstarší písemná zmínka o vsi pochází z roku 1364, kdy se uvádí jako Zeyffersdorf. Do počátku 20. století se používal český název Hučovice nebo Hančovice. V roce 1842 byla v obci za finančního přispění hraběte Aloise z Lichtenštejna vystavěna kaple svatého Alfonse se dvěma zvony, k níž vedla křížová cesta. Od roku 1850 samostatná politická obec v okrese Šternberk. V roce 1930 zde bylo 49 domů a 260 obyvatel. Po vyhnání německých obyvatel byla obec z větší části zalidněna českými osídlenci (obsazeno třicet domů) a při posledním zjištěném sčítání v roce 1949 zde žilo 111 obyvatel.

Současný stav

V roce 2016 bylo území bývalé obce z vojenského prostoru vyčleněno a stalo se součástí obce Město Libavá. Bývalou zástavbu zde připomínají pouze zbytky základů domů a několik zachovalých ruin selských statků, které jsou většinou pokryté náletovými dřevinami. Rozpoznatelný je také areál bývalého hřbitova nacházející se v místě vzrostlého stromořadí.

Prameny a literatura

- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 98.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 296.
- GLONEK, J.: *Zaniklé obce Vojenského újezdu Libavá*. Ostrava 2007, s. 63-68.
- KREJČOVÁ, J.: Bělá (Hučovice, Seibersdorf). Historie kostela. *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 13, 2008, č. 3, s. 45-53.
- Obce ve VVP Libavá, Bělá – Siebersdorf. *Okrašlovací spolek Lubavia* (online), dostupné z <https://www.lubavia.cz/obce/bela-seibersdorf-2v>.

německý název: *Gross Dittersdorf*

550 m n. m. | orientační souřadnice: 49.6605836N, 17.5771097E

Stručná charakteristika obce/osady

Obec rozprostírající se podél stejnojmenného potoka je poprvé doložena v roce 1324, přičemž jejím zakladatelem a prvním fojtem byl Petr z Čáslavic. Dřívějším českým názvem vsi byla Černá (údajně podle zbarvení místní vody), její pozdější oficiální název byl ustaven až ve 20. století. K obci patřila samota Ascherwinkel se třemi domy a myslivnou a vodní mlýny Dittersdorfer a Bleismühle. Moravská vlastivěda z roku 1931 uvádí v katastru obce také „pustou ves“ Fridrichswald písemně zmiňovanou ve 14. století. Od roku 1850 samostatná politická obec v okrese Libavá, později spadala pod okresy Šternberk (od roku 1868) a Moravský Beroun (od roku 1909). Zdejší obyvatelstvo se věnovalo převážně zemědělství a lesnictví, v majetku obce se nacházel rovněž lom a cvičná lezecká stěna. V roce 1930 se zde nacházelo 137 domů a 674 obyvatel. Po vysídlení původních německých obyvatel byla obec částečně dosídlena, přičemž na konci roku 1946 zde žilo 137 obyvatel.

Současný stav

Bývalá obec se nachází v nepřístupné oblasti vojenského újezdu Libavá. Původní stavby jsou většinou zarostlé v náletových křovinách. Existenci obce připomíná pouze nadační kříž z roku 1873, obnovený v roce 1993.

Prameny a literatura

- MALÝ, J.: *Vlastivěda moravská II. Místopis Moravy. Olomoucký kraj. Libavský okres*. Brno 1931, s. 247-250.
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 2.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 319.
- GLONEK, J.: *Zaniklé obce Vojenského újezdu Libavá*. Ostrava 2007, s. 69-77.
- KREJČOVÁ, J.: Čermná (též Čermná na Moravě, Gross Dittersdorf). Historie farního kostela sv. Máří Magdalény a drobných církevních objektů. *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 12, 2009, č. 1, s. 35-42.

- Obce ve VVP Libavá, Čermná – Gross Dittersdorf. *Okrašlovací spolek Lubavia* (online), dostupné z <https://www.lubavia.cz/obce/cermna-gross-dittersdorf-3v>.

Heřmánky

německý název: Hermsdorf

540 m n. m. | orientační souřadnice: 49.6491233N, 17.6026406E

Stručná charakteristika obce/osady

První zmínka o vsi položené na horním toku potoka Veličky se datuje k roku 1258, kdy náležela k potštátskému panství. V 16. století ves zpustla a znovu byla osídlena v roce 1711. Ve starších písemnostech se uváděla jako Heřmanice. Do roku 1923 byla osadou obce Boškov, poté samostatnou obcí v okrese Hranice. Většina obyvatel pracovala v zemědělství, část se jich věnovala řemeslu nebo práci ve zdejších sklárnách v osadě Glasshütte (Skelná Huť) nacházející se asi 2 kilometry jižně od obce (v provozu od roku 1821 do počátku 20. století). V roce 1930 se v obci nacházelo 25 domů a 120 obyvatel. V roce 1946 byla většina zdejších Němců vysídlena a na konci tohoto roku již nebylo v obci žádných stálých obyvatel.

Současný stav

Bývalá obec se nachází v nepřístupném prostoru vojenského újezdu, kde z bývalé zástavby zůstaly jen nepatrné zbytky v rozvalinách. V místě je v současnosti přírodní areál patřící pod Vojenské lesy a statky ČR, kde se příležitostně konají myslivecké akce pro veřejnost.

Prameny a literatura

- BARTOVSKÝ, V.: *Vlastivěda moravská, II. Místopis Moravy. Jíčínský kraj. Hranický okres.* Brno 1909, s. 182-183.
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská.* Praha 1935, s. 47.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848.* Ostrava 1967, s. 320.
- GLONEK, J.: *Zaniklé obce Vojenského újezdu Libavá.* Ostrava 2007, s. 83-85.
- KREJČOVÁ, J.: Heřmánky (Herrnsdorf, Hermsdorf) a Skelná huť (Glashütte): historie filiální kaple sv. Anny a osud církevního majetku. *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 12, 2009, č. 4, s. 11-14.
- Historie vzniku VVP Libavá, Heřmánky/Hermsdorf. *Libavsko, jeho okolí a VVP Libavá* (online), dostupné z <http://www.libavsko.wimps.cz/historie/hermanky>.

německý název: *Habicht*

595 m n. m. | orientační souřadnice: 49.6294714N, 17.4764294E

Stručná charakteristika obce/osady

Obec se nacházela v malé kotlině Jesenické pahorkatiny ve výšce 595 metrů nad mořem, kde byla vystavěna jako lesní lánová ves s nejasnou dobou založení (nejstarší dochovaný pramen pochází z roku 1406). Podle pověsti je název obce spojen s jestřábem hnízdícím na jedli, pod níž se scházeli nejstarší muži z místní komunity. Původní osada byla zpusťošena pravděpodobně za husitských válek a znovu osídlena německými kolonisty pravděpodobně v první polovině 16. století. Jako samostatná obec byla po roce 1850 součástí soudního okresu Olomouc-venkov. V obci se nacházely dva mlýny (vodní a větrný), záložna, hasičská zbrojnice a jednotřídní obecná škola. Před druhou světovou válkou zde působil rovněž Zemědělský spolek pro horské obce. V roce 1930 měla obec 79 domů a 359 obyvatel. Po druhé světové válce bylo původní obyvatelstvo vysídleno a obec částečně dosídlena, přičemž na konci roku 1946 zde žilo 221 obyvatel.

Současný stav

Bývalá obec se nachází v nepřístupném areálu vojenského újezdu Libavá. Z celé zástavby obce zbyly rozvaliny domů, které se objevují v náletových křovinách, dobře viditelné jsou zříceniny Dolského mlýna. Také ze zdejšího kostela se dochovaly ještě znatelné ruiny, v jeho blízkosti se nacházejí fragmenty kamenného kříže.

Prameny a literatura

- ŘÍKOVSKÝ, F.: *Vlastivoěda moravská II. Místopis Moravy. Olomoucký kraj. Okres Olomoucký*. Brno 1935, s. 247-251.
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 86.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 301.
- GLONEK, J.: *Zaniklé obce Vojenského újezdu Libavá*. Ostrava 2007, s. 89-96.
- KREJČOVÁ, J.: Jestřábí (Habicht). Historie farního kostela Nejsvětější Trojice a drobných církevních objektů. *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 13, 2010, č. 2, s. 47-61.

- Obce ve VVP Libavá, Jestřabí – Habicht. *Okrašlovací spolek Lubavia* (online), dostupné z <https://www.lubavia.cz/obce/jestrabi-habicht-5v>.

Kyjanice

německý název: Kianitz

475 m n. m. | orientační souřadnice: 49.5879406N, 17.5224031E

Stručná charakteristika obce/osady

Malá víska, která neměla status obce. První zmínka pochází z roku 1548, kdy se uvádí jako pustá ves pod názvem Kyjanka. V dalších historických pramenech a na starých mapách je toto místo označeno také jako Kojanka, Kylianka nebo Kyjanický mlýn. V 16. století je zmiňována jako pustá ves, od roku 1741 je zde připomínán vrchnostenský mlýn, kolem něhož vznikaly další domy. Nejdůležitější stavbou Kyjanic byl vrchnostenský mlýn s později přistavěnou pilou, která zaměstnávala až 200 lidí z okolí. Ves byla součástí újezdského panství a po zániku vrchnostenské správy se stala součástí politické obce Velký Újezd. Ve druhé polovině 19. století se místo označuje jako samota Kyjanovice a od roku 1882 přechází jako místní část pod obec Kozlov v politickém okrese Hranice. V místě proto přes malý počet domů fungoval před druhou světovou válkou hostinec, obchod a obecná škola. V roce 1930 zde stálo šest domů, ve kterých žilo 87 obyvatel.

Současný stav

Místo bylo v roce 2016 vyčleněno z vojenského újezdu a trvale zpřístupněno. Bývalou zástavbu připomínají jen zbytky sutin několika domů a udržovaný kamenný kříž stojící u silnice č. 441. Kolem bývalé vsi vede i značená turistická stezka.

Prameny a literatura

- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 48.
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*, Opava 2004, s. 302 (elektronická verze).
- KOBZA, M.: *Osada Kyjanice zanikla krátce po válce už podruhé*. Český rozhlas Olomouc (online), dostupné z <https://olomouc.rozhlas.cz/kyjanice-jsou-osadou-ktera-zanikla-uz-podruhe-6384600>.

Mastník

dříve: <i>Zigartice</i>	německý název: <i>Siegertsau</i>
510 m n. m.	orientační souřadnice: 49.6927692N, 17.5797083E

Stručná charakteristika obce/osady

První zmínka o obci je uvedena v listině moravského markraběte z roku 1394. Ve starších dobách se uváděla pod různými německými názvy jako, Sighartsau, Sischerzau nebo Sigartau. Z těchto pojmenování je odvozen i původní český název Zigartice, který byl krátce před zánikem obce v roce 1949 nahrazen novým názvem Mastník podle stejnojmenného potoka protékajícího obcí a nedalekým polesím. V blízkosti obce se nachází vrch Steinberg, na kterém měl podle tradice stát hrad. V okolí tohoto místa se našlo množství zajímavých archeologických nálezů (mince, zbraně). Od roku 1850 samostatná obec v okrese Libavá, později Šternberk (od roku 1868) a Moravský Beroun (od roku 1909). V roce 1930 se v obci nacházelo 52 domů a žilo zde 300 obyvatel. Po vysídlení původního německého obyvatelstva byla obec jen velmi málo dosídlena, přičemž na konci roku 1946 zde žilo pouze 16 obyvatel.

Současný stav

Bývalá obec se nachází v uzavřeném prostoru vojenského újezdu. Její veškerá zástavba byla rozbořena, někdejší civilizaci připomíná zregulovaný tok potoka. V místech zbořeného kostela byl v roce 1994 obnoven památeční kříž s nápisem upomínajícím na osud zdejší obce. Také zpustlý hřbitov byl v roce 2017 pietně upraven spolkem Lubavia.

Prameny a literatura

- MALÝ, J.: *Vlastivoěda moravská II. Místopis Moravy. Olomoucký kraj. Libavský okres*. Brno 1931, s. 217-219.
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Morauskoslezská*. Praha 1935, s. 2.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 321.
- GLONEK J.: *Zaniklé obce Vojenského újezdu Libavá*. Ostrava 2007, s. 280-285.

- KREJČOVÁ, J.: Zigartice (Zighartice, Mastník, Siegertsau). *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 20, 2017, č. 1, s. 48-59.
- Obce ve VVP Libavá, Zigartice – Siegertsau. *Okrašlovací spolek Lubavia* (online), dostupné z <https://www.lubavia.cz/obce/zigartice-siegertsau-19v>.

Milovany

německý název: *Milbes*

540 m n. m. orientační souřadnice: 49.6675122N, 17.6065133E

Stručná charakteristika obce/osady

První písemná zmínka o obci pochází z roku 1394 (jako Milbans), kdy náležela k potštátskému panství. Obcí ležící na soutoku dvou potoků (Grundbach a Molkenbach) procházela frekventovaná silnice z Libavé do Potštátu. V jejím katastru se nacházely samoty Franzeshof (Františkov), sloužící jako myslivna lesního revíru potštátského velkostatku, a mlýn Hofermühle (Dvorecký mlýn). V obci existoval bohatý společenský a kulturní život, kde vedle tradičního hasičského a tělocvičného spolku působil také ochotnický divadelní spolek a v širokém okolí vyhlášená kapela Johanna Stixe. Od roku 1850 samostatná politická obec v okrese Libavá, později spadala pod okresy Šternberk (od roku 1868) a Moravský Beroun (od roku 1909) a od roku 1949 do svého zániku pod okres Olomouc. V roce 1930 bylo v obci 77 domů a žilo zde 424 obyvatel. Po skončení druhé světové války bylo německé obyvatelstvo z obce vysídleno a na konci roku 1946 zde již nežili žádní obyvatelé.

Současný stav

Bývalá obec se nachází v uzavřeném prostoru vojenského újezdu. Veškerá zástavba byla rozbořena a zbytky staveb jsou pohlceny náletovými dřevinami. Dnes obec připomíná pamětní kříž umístěný u bývalého kostela.

Prameny a literatura

- MALÝ, J.: *Vlastivoěda moravská II. Místopis Moravy. Olomoucký kraj. Libavský okres*. Brno 1931, s. 212-214.
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 2.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 321.
- GLONEK, J.: *Zaniklé obce Vojenského újezdu Libavá*. Ostrava 2007, s. 143-148.
- KREJČOVÁ, J.: Milovany (Milbes). Historie farního kostela sv. Kateřiny Alexandrijské a drobných církevních objektů. *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 15, 2012, č. 1, s. 11-26.

- Obce ve VVP Libavá, Milovany – Milbes. *Okrašlovací spolek Lubavia* (online), dostupné z <https://www.lubavia.cz/obce/milovany-milbes-8v>.

německý název: *Epperswagen*

585 m n. m. | orientační souřadnice: 49.6494342N, 17.4404200E

Stručná charakteristika obce/osady

Obec měla podobu lesní lánové vsi, první zmínky o ní pocházejí z konce 13. století. Jméno obce pochází údajně z osobního jména Nepřivad, ve starších dobách se uváděl také český název Nepřívazy. Do třicetileté války bylo zdejší obyvatelstvo zřejmě české, poté byla obec vyhlídána a znovu osídlena, tentokrát německými kolonisty. V okolí obce se nacházely břidlicové lomy, kde pracovalo mnoho místních obyvatel. K obci náležela samota zvaná Uhustein a v jejím katastru se nacházela rovněž železniční stanice Smilov u Olomouce (dnes Smilov – Hrubá Voda). Od roku 1850 samostatná politická obec v okrese Olomouc-venkov. V roce 1930 zde bylo 69 domů, ve kterých žilo 403 obyvatel. Po roce 1945 bylo z obce vysídleno německé obyvatelstvo, obec částečně dosídlena, přičemž v roce 1947 zde žilo 233 obyvatel. V obci se nacházel také větrný mlýn, který byl zbořen v 60. letech dvacátého století.

Současný stav

Bývalá obec se nachází v uzavřeném prostoru vojenského újezdu. Veškerá zástavba byla rozbořena, pouze v náletových dřevinách je možné lokalizovat fragmenty zdí, sklepení nebo nezasypané studny. V místě stojí malý kamenný pomníček zbudovaný zdejšími rodáky v roce 1993 a vedle něj dřevěná lavička.

Prameny a literatura

- ŘÍKOVSKÝ, F.: *Vlastivěda moravská II. Místopis Moravy. Olomoucký kraj. Okres Olomoucký*. Brno 1935, s. 284-288.
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 86.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 301.
- GLONEK, J.: *Zaniklé obce Vojenského újezdu Libavá*. Ostrava 2007, s. 149-155.
- KREJČOVÁ, J.: Nepřívaz (Epperswagen), samota Uhustein (Výří kámen) a skupina tří domů na železniční zastávce Smilov. Historie kaple Nejsvětějšího Srdce Ježíšova (Božského Srdce Páně) a drobných církevních objektů. *Podřít: časopis obyvatel horní Odry* 15, 2012, č. 2, s. 4-12.

- Obce ve VVP Libavá, Nepřívazy – Epperswagen. *Okrašlovací spolek Lubavia* (online), dostupné z <https://www.lubavia.cz/obce/neprivaz-epperswagen-9v>.

Nová Ves nad Odrou

německý název: *Neueigen*

585 m n. m. | orientační souřadnice: 49.6539006N, 17.5421739E

Stručná charakteristika obce/osady

Obec byla založena v 16. století a v předbělohorském období se nazývala Oderberg. V jejím katastru se nacházela také starší osada Smolno (někde uváděná jako Smolná), která zanikla již v 15. století. V jejím okolí se pohřbívala těla popravených zločinců a sebevrahů, která nemohla spočinout na hřbitovech. Od roku 1850 samostatná politická obec v okrese Libavá, později spadala do okresu Šternberk (od roku 1868) a Moravský Beroun (od roku 1909). V roce 1930 se v obci nacházelo 54 domů a žilo zde 255 obyvatel. Zdejší obyvatelstvo se vedle tradičního zemědělství a lesnictví věnovalo rovněž výrobě dřevěných lžic. Po roce 1945 bylo vysídleno původní německé obyvatelstvo, které bylo částečně nahrazeno českými osídlenci, přičemž na konci roku 1946 zde žilo 78 obyvatel.

Současný stav

Bývalá obec se nachází v nepřístupné části vojenského újezdu. Dřívější osídlení připomínají zarostlé ovocné stromy, zbytky ruin stavení, zachovány jsou i původní cesty. V 90. letech 20. století byl v místě obnoven „zelený kříž“, upomínající na zdejší zničenou sakrální památku. V současné době se v katastru zaniklé obce nachází vzácná botanická lokalita (od roku 1993 přírodní rezervace Smolenská luka) s výskytem řady raritních nebo ohrožených druhů rostlin a živočichů.

Prameny a literatura

- MALÝ, J.: *Vlastivoěda moravská II. Místopis Moravy. Olomoucký kraj. Libavský okres*. Brno 1931, s. 206-208.
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 2.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 316.
- GLONEK, J.: *Zaniklé obce Vojenského újezdu Libavá*. Ostrava 2007, s. 156-162.

- KREJČOVÁ, J.: Nová Ves nad Odrou (Nová Ves, Oderberg, Neueigen), myslivna u Zeleného kříže (Beim grünen Kreuz), Smolno (Smolná, Smolnau). Filiální kostel sv. Antonína Padovského. *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 15, 2012, č. 3, s. 52-57.
- Obce ve VVP Libavá, Nová Ves nad Odrou – Neueigen. *Okrašlovací spolek Lubavia* (online), dostupné z <https://www.lubavia.cz/obce/nova-ves-nad-odrou-neueigen-10v>.

Nové Oldřůvky

německý název: *Neudorf*

465 m n. m. | orientační souřadnice: 49.7499078N, 17.6766639E

Stručná charakteristika obce/osady

První písemné zmínky o obci pocházejí z roku 1456 z listiny biskupa Bohuše ze Zvole, kde je uváděna jako NeuUlrichsdorf, později jako Neudorf (Nová Ves), což byl do roku 1918 také oficiální český název místa. Od roku 1850 samostatná politická obec v okrese Libavá, později spadala pod okres Moravský Beroun (od roku 1911) a okres Vítkov (od roku 1949). V roce 1930 bylo v obci 42 domů, ve kterých žilo 274 obyvatel, přičemž všichni se hlásili k německé národnosti. Po roce 1945 byli Němci vysídleni a obec částečně dosídlena novými obyvateli. Obec byla začleněna do vojenského újezdu Libavá jako jedna z posledních v roce 1952. Původně se počítalo s tím, že vůbec nebude do vojenského prostoru zahrnuta, což byl jeden z důvodů jejího poměrně úspěšného dosídlení po druhé světové válce. Při posledním zjištěném sčítání v květnu 1947 zde žilo 151 obyvatel.

Současný stav

V roce 2016 byla v souvislosti se zmenšením vojenského újezdu Libavá větší část území bývalé obce vyčleněna z vojenské správy a bylo vytvořeno nové katastrální území Nové Oldřůvky I., které se stalo součástí obce Budišov nad Budišovkou. Jediným stavebním pozůstatkem po vsi je železobetonový most přes řeku Odru z roku 1908, který byl ve své době prvním pevným mostem překlenujícím koryto řeky Odry od jejího pramene. Původní zástavbu obce připomínají pouze ruiny zdí bývalých domů.

Prameny a literatura

- MALÝ, J.: *Vlastivěda moravská II. Místopis Moravy. Olomoucký kraj. Libavský okres*. Brno 1931, s. 139-142
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 2.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 319-320.

- GLONEK, J.: *Zaniklé obce Vojenského újezdu Libavá*. Ostrava 2007, s. 163-169.
- KREJČOVÁ, J.: Nové Oldřůvky (Nový Oldřichov, Nová Ves, Neu-Ulrichsdorf, Neundorf, Neudorf). Historie filiálního kostela sv. Jana Křtitele. *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 15, 2004, č. 4, s. 4-8.
- Obce ve VVP Libavá, Nové Olřůvky – Neudorf. *Okrašlovací spolek Lubavia* (online), dostupné z <https://www.lubavia.cz/obce/nove-oldrucky-neudorf-11v>.

Olejovice

německý název: *Ölstadt*

550 m n. m. | orientační souřadnice: 49.6798953N, 17.5300292E

Stručná charakteristika obce/osady

První písemná zmínka o vsi pochází z roku 1584, ve starších mapách a listinách se uvádí její český název Olštátl nebo Olštát. Podle pověsti stála nedaleko obce ještě starší vesnice nazývaná Kohlstadt a zkomolováním tohoto pojmenování pak měl vzniknout i pozdější německý název. V některých pramenech se uvádí, že německý i český název obce byl odvozen od povolání zdejších obyvatel, věnujících se pěstování lnu a lisování lněného oleje, který se mlel ve zdejším mlýně. Do zániku vrchnostenské správy byla v majetku olomouckých biskupů, od roku 1850 osadou Města Libavá a od roku 1884 samostatnou obcí spadající do okresu Šternberk a později Moravský Beroun (od roku 1909). Před rokem 1945 se v obci kromě obytných domů nacházela škola, hasičská zbrojnice, záložna, knihovna, hostinec a dva obchody se smíšeným zbožím. V roce 1930 se v obci nacházelo 32 domů a 163 obyvatel. Po roce 1945 byli vysídleni původní němečtí obyvatelé a obec byla částečně dosídlena novými osadníky, kteří ji však museli záhy opustit po zřízení vojenského újezdu.

Současný stav

V listnatém porostu i na volném prostranství je možné pozorovat zbytky několika domů, včetně poměrně dochovaných ruin obecní školy a kostela. Zásluhou spolku Lubovia byl obnoven hřbitov a opraven pomník padlým z první světové války.

Prameny a literatura

- MALÝ, J.: *Vlastivěda moravská II. Místopis Moravy. Olomoucký kraj. Libavský okres*. Brno 1931, s. 187-189.
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 2.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 319.
- GLONEK, J.: *Zaniklé obce Vojenského újezdu Libavá*. Ostrava 2007, s. 170-176.
- KREJČOVÁ, J.: Olejovice (Öhlstadt). Historie filiálního kostela sv. Jana Nepomuckého. *Podřít: časopis obyvatel horní Odry* 16, 2013, č. 1, s. 15-26.

- Obce ve VVP Libavá, Olejovice – Ölstadt. *Okrašlovací spolek Lubavia* (online), dostupné z <https://www.lubavia.cz/obce/olejovice-olstadt-12v>.

Olověná

dříve: <i>Barnov</i>	německý název: <i>Bernhau</i>
450 m n. m.	orientační souřadnice: 49.7234986N, 17.6730931E

Stručná charakteristika obce/osady

Obec vznikla v údolí podél barnovského potoka jako hornická osada patrně na počátku 14. století. Nejstarší písemné zmínky pocházejí z roku 1394, kdy byla součástí potštátského panství, od roku 1611 pak patřila pod nově vzniklé spálovské panství. Od roku 1850 samostatná politická obec v okrese Libavá, později v okrese Šternberk (od roku 1868) a Moravský Beroun (od roku 1909). V okolí obce se nacházely rudné doly, v nichž se nejintenzivněji těžilo v druhé polovině 19. století, kdy v nich bylo zaměstnáno téměř 300 horníků. K zastavení těžební činnosti došlo během druhé světové války. Na hornickou minulost Barnova upomíná poválečný nový úřední název Olověná (oficiálně zaveden v roce 1949) podle Olověného vrchu, pod kterým se nacházely rudné doly. V době přejmenování však již byla obec vysídlována a určena k zániku. V katastru se nacházela také osada Pyšely (něm. Pischell), zaniklá před rokem 1918. V roce 1930 se v obci nacházelo 75 domů a žilo zde 353 obyvatel. Po roce 1945 byli Němci vysídleni a obec částečně dosídlena. Podle posledního zjištěného sčítání z května 1947 zde žilo 164 obyvatel.

Současný stav

Bývalou zástavbu připomínají již pouze ruiny zdí a zbytky podezdívek v náletových křovinách podél dosud existující cesty. V roce 1994, při příležitosti 600 let od první písemné zmínky o obci, byl s povolením vojenské správy v dolní části zaniklé obce vztyčen a farářem posvěcen pamětní kámen. Památník ve formě kamenného obelisku, postavený v roce 1994 k připomínce bývalé obce, není ze zdejších lomů, ale pochází ze švýcarského ledovcového křemene a váží 635 kilogramů.

Prameny a literatura

- MALÝ, J.: *Vlastivěda moravská II. Místopis Moravy. Olomoucký kraj. Libavský okres*. Brno 1931, s. 221-224
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 2.

- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848.* Ostrava 1967, s. 321.
- GLONEK, J.: *Zaniklé obce Vojenského újezdu Libavá.* Ostrava 2007, s. 52-62.
- KREJČOVÁ, J.: Barnov (Bernhau, Olověná). Historie kostela a osud církevního majetku. *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 11, 2008, č. 1, s. 35-47.
- Obce ve VVP Libavá, Barnov (Olověná) – Bernhau. *Okrašlovací spolek Lubavia* (online), dostupné z <https://www.lubavia.cz/obce/barnov-olovena-bernhau-1v>.

německý název: Prusinowitz

550 m n. m. orientační souřadnice: 49.5897506N, 17.5469772E

Stručná charakteristika obce/osady

Obec je poprvé zmiňována v pramenech v roce 1355. Na konci 15. století se v dobových pramenech uvádí jako pustá ves, přičemž její zpustnutí bylo dáváno do souvislosti s vpádem vojsk Matyáše Korvína na Moravu. Obnovena a znovu osídlena byla v polovině 17. století. Ves neměla jednotný půdorys, jako většina okolních obcí a osad, ale jednalo se o soustavu roztroušených domů a hospodářských stavení, které byly s okolím spojeny polními a lesními cestami. Do konce 19. století se česky uváděla jako Prusinovice. Do roku 1905 jako osada obce Velký Újezd, poté samostatná obec v okrese Hranice, od roku 1949 v okrese Olomouc. V roce 1930 měla obec 47 domů a 246 obyvatel. Většina obyvatel obce se živila polním hospodářstvím a prací v místních lesích, které pokrývaly velkou část obecního katastru. V obci se nacházely dva obchody se dřívím. Po roce 1945 bylo zdejší německé obyvatelstvo vysídleno, obec se téměř vyprázdnila a v květnu 1947 zde žili pouze tři stálí obyvatelé.

Současný stav

Katastr bývalého Ranošova byl v roce 2016 vyčleněn z vojenského újezdu a stal se součástí obce Kozlov. Z původní zástavby zůstala pouze myslivna, naproti níž stojí kamenný kříž připomínající zdejší oběti první světové války. Místem prochází cyklostezka.

Prameny a literatura

- MALÝ, J.: *Vlastivoěda moravská II. Místopis Moravy. Olomoucký kraj. Libavský okres*. Brno 1931, s. 276-278.
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Morauskoslezská*. Praha 1935, s. 49.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 317.
- GLONEK, J.: *Zaniklé obce Vojenského újezdu Libavá*. Ostrava 2007, s. 177-183.

- KREJČOVÁ, J.: Ranošov (Říka, Nové Sady, Nové Prusinovice; Neuhäuser, Neu Prussinowitz, Ranossow, Prussinowitz). Sakrální památky. *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 16, 2003, č. 2, s. 28-33.
- Historie vzniku VVP Libavá, Ranošov/Prusinowitz. *Libavsko, jeho okolí a VVP Libavá* (online), dostupné z <http://www.libavsko.wimps.cz/historie/ranosov>.

Rudoltovice

německý název: *Rudoletzau*

555 m n. m. | orientační souřadnice: 49.7265131N, 17.6246189E

Stručná charakteristika obce/osady

Nedostatek písemných pramenů ztěžuje spolehlivé určení doby založení obce, první přímý pramen o její existenci v lánském rejstříku pochází ze 17. století, avšak z nepřímých pramenů je možné historii osady datovat před 15. století (zmínka o faře z roku 1408). Součástí obce byly četné roztroušené samoty a několik odděleně stojících skupinek domů (kolonií). V roce 1758 postihl Rudoltovice rozsáhlý požár, při kterém shořely dvě třetiny domů i dřevěný kostel. Místo něj byl o dva roky později dostavěn nový, barokní kostel svatého Mikuláše, který do poloviny 19. století obklopoval hřbitov. Od roku 1850 samostatná politická obec v okrese Libavá, později v okrese Šternberk (od roku 1868) a Moravský Beroun (od roku 1909). Jednalo se o velkou střediskovou obec se sídlem farnosti, poštovním úřadem a četnickou stanicí. Rozvoj obce byl spojen především s hornickou činností, orientovanou na těžbu olověných a stříbrných rud. V roce 1930 měla obec 188 domů a žilo zde 1063 obyvatel. Po roce 1945 bylo vysídleno zdejší německé obyvatelstvo, obec byla poté téměř celá dosídlena, přičemž v posledním zjištěném sčítání v roce 1947 zde žilo 972 obyvatel.

Současný stav

V převážně zarostlém terénu se nacházejí ještě rozpoznatelné zbytky zdí, sklepů a podezdívek zbouraných domů. V místě byla obnovena kaplička, stojící na hranici bývalého katastru, při jejíž rekonstrukci byly použity různé pozůstatky zaniklých objektů v okolí a například zvon byl vyroben z nalezené dělostřelecké nábojnice. První vysvěcená stavba ve vojenském újezdu.

Prameny a literatura

- MALÝ, J.: *Vlastivoěda moravská II. Místopis Moravy. Olomoucký kraj. Libavský okres*. Brno 1931, s. 215-217.
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Morauskoslezská*. Praha 1935, s. 2.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 321.

- GLONEK, J.: *Zaniklé obce Vojenského újezdu Libavá*. Ostrava 2007, s. 184-198.
- KREJČOVÁ, J.: Rudoltovice (Rudoltice, Rudelzau). Historie farního kostela sv. Mikuláše z Myry a drobných církevních památek. *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 17, 2003, č. 1, s. 23-42.
- Obce ve VVP Libavá, Rudoltovice – Rudelzau. *Okrašlovací spolek Lubavia* (online), dostupné z <https://www.lubavia.cz/obce/rudoltovice-rudelzau-13v>.

Smilov

německý název: *Schmeil*

575 m n. m. | orientační souřadnice: 49.6988789N, 17.4845789E

Stručná charakteristika obce/osady

Smilov byl patrně jednou z nejstarších obcí v okolí, avšak k přesnější dataci chybějí přímé písemné zprávy. Nejstarší dochovaná zmínka o obci pochází z roku 1456, kdy se uvádí jako Smylov. Podle místní tradice ležela původní ves na jiném místě než pozdější zástavba, čemuž by napovídala i pomístní název Alte-Schmeil. Starší osídlení mělo zaniknout v době husitských válek. Do roku 1918 se také uváděl český název Smilová. V první třetině 18. století se ve Smilově a jeho okolí rozšířila čarodějnická pověra spojená s posmrtnou magií a vampyrismem. Z těchto důvodů docházelo k vykopávání ostatků mrtvých z hrobů, které byly čtvrceny a páleny nebo jinak zohavovány. Od roku 1850 samostatná politická obec v okrese Libavá, později v okrese Šternberk (od roku 1868), Moravský Beroun (od roku 1909) a nakonec Olomouc (od roku 1949). V roce 1930 bylo v obci 129 domů a žilo zde 691 obyvatel. Po roce 1945 bylo původní německé obyvatelstvo vysídleno a obec částečně dosídlena novými lidmi, přičemž na konci roku 1946 v obci žilo 163 obyvatel.

Současný stav

V místě se nachází dělostřelecká střelnice pojmenovaná podle zaniklé obce a pomník postavený z torza původního pomníku padlým v první světové válce.

Prameny a literatura

- MALÝ, J.: *Vlastivoěda moravská II. Místopis Moravy. Olomoucký kraj. Libavský okres*. Brno 1931, s. 189-194.
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 2.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 319.
- GLONEK, J.: *Zaniklé obce Vojenského újezdu Libavá*. Ostrava 2007, s. 203-218.
- KREJČOVÁ, J.: Smilov (Smilová, Schmeil) a samoty Magdalenský, Smilovský a Mikův mlýn (Mackelmühle, Schmeilmühle a Mückenmühle). *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 18, 2005, č. 1, s. 34-52.

- Obce ve VVP Libavá, Smilov – Schmeil. *Okrašlovací spolek Lubavia* (online), dostupné z <https://www.lubavia.cz/obce/smilov-schmeil-14v>.

Stará Voda

německý název: Altwasser

515 m n. m. | *orientační souřadnice: 49.7399894N, 17.5711183E*

Stručná charakteristika obce/osady

Založení obce je datováno k polovině 13. století, první písemný pramen pochází z roku 1456. Jedná se o významné poutní místo spojené s kostelem sv. Jakuba většího a sv. Anny a přilehlým klášterem. Od roku 1850 samostatná politická obec v okrese Libavá, později v okresech Šternberk (od roku 1868) a Moravský Beroun (od roku 1909). Stará Voda byla významným náboženským centrem oblasti a vyhlášeným poutním místem na Moravě. O duchovní rozvoj se starali řeholníci zdejšího kláštera, zejména piaristé, kteří zde působili do roku 1922 (mezi lety 1696 a 1774 zde provozovali kolej s gymnáziem), poté krátce benediktýni (do roku 1930) a kongregace oblátů (do roku 1946). Náboženské poutě se zde konaly do roku 1949. Zřízením vojenského újezdu byl zdejší kostel s klášterem zrušen a stal se majetkem armády a v následných letech těžce poškozen. K obnově kostela i místních poutí došlo v 90. letech 20. století. Královská studánka nad kaplí sv. Anny je opředena mnoha pověstmi a její vodu považovali místní za léčivou. V 19. století vznikl záměr využít uzdravujících účinků této vody k vybudování léčebných lázní, nebyl však realizován. V roce 1930 měla obec 76 domů a 327 obyvatel. Tato čistě německá obec utrpěla poválečným odsunem a na konci roku 1946 již v ní nebylo žádných obyvatel.

Současný stav

Již zrušený katastr Staré Vody byl v roce 2016 vyčleněn z vojenského újezdu a z větší části je součástí obce Město Libavá. Z původní zástavby vesnice se nedochovaly žádné domy, místo však ožívá zásluhou obnoveného barokního kostela sv. Anny a sv. Jakuba většího a opravené kaple sv. Anny s Královskou studánkou. Na místě bývalého kláštera jsou patrné zbytky zdiva a studna. Částečně byl zrenovován také přilehlý hřbitov.

Prameny a literatura

- MALÝ, J.: Vlastivěda moravská II. Místopis Moravy. Olomoucký kraj. Libavský okres. Brno 1931, s. 194-203.

- Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská. Praha 1935, s. 2.
- HOSÁK, L.: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848. Ostrava 1967, s. 319.
- GLONEK, J.: Zaniklé obce Vojenského újezdu Libavá. Ostrava 2007, s. 219-238.
- LOSERT, A.: Altwasser. Kronika obce Stará Voda. Šternberk 2013.
- Obce ve VVP Libavá, Stará Voda – Altwasser. Okrašlovací spolek Lubavia (online), dostupné z <https://www.lubavia.cz/obce/stara-voda-altwasser-15v>.

Údolná

dříve: <i>Keprtovice</i>	německý název: <i>Geppertschau</i>
490 m n. m.	orientační souřadnice: 49.6989189N, 17.5557933E

Stručná charakteristika obce/osady

Obec se rozprostírala v údolí Libavského potoka nedaleko soutoku s řekou Odrou. První písemná zmínka o obci pochází až z roku 1581, avšak nepřímé prameny dokazují její starší existenci. Od roku 1850 samostatná obec v okrese Libavá, později náležela do okresů Šternberk (od roku 1868) a Moravský Beroun (od roku 1909). Ve starších pramenech se objevuje i český název Keprtovice. Dominantou obce bývala kaple sv. Jiří vystavěná mezi lety 1858 a 1860 na místě dřívější dřevěné zvonice. Na její stavbu přispěl částkou 315 zlatých bývalý císař Ferdinand I. Dobrotivý a jeho choť Marie Anna. K významným stavbám Keprtovic patřila také starobylá rychta, zmiňovaná již v 16. století, a mlýn na Libavském potoce (nazývaný Kobertův mlýn, Kobertmühle). V roce 1930 se v obci nacházelo 71 domů a žilo zde 299 obyvatel, všichni německé národnosti. Po jejich vysídlení v roce 1946 zůstala obec prázdná a v roce 1948 byla přejmenována na Údolnou.

Současný stav

Bývalá obec se nachází v nepřístupné části vojenského újezdu. V roce 2017 zde byly spolkem Lubavia upraveny pozůstatky zdevastovaného hřbitova s ruinami kaple a zrestaurován tzv. Zimmerův kříž z roku 1873, nacházející se v dolní části obce.

Prameny a literatura

- MALÝ, J.: *Vlastivoěda moravská II. Místopis Moravy. Olomoucký kraj. Libavský okres*. Brno 1931, s. 157-159.
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 2.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 319.
- GLONEK, J.: *Zaniklé obce Vojenského újezdu Libavá*. Ostrava 2007, s. 97-102.
- KREJČOVÁ, J.: Keprtovice (Geperzau, Geppertsau, též Údolná). Historie kaple sv. Jiří a drobných církevních objektů. *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 13, 2010, č. 3, s. 39-44.

- Obce ve VVP Libavá, Keprtovice (Údolná) – Geppertsau. *Okrašlovací spolek Lubavia* (online), dostupné z <https://www.lubavia.cz/obce/keprtovice-udolna-geppertsau-6v>.

německý název: *Haslicht*

600 m n. m. | orientační souřadnice: 49.6262042N, 17.4862453E

Stručná charakteristika obce/osady

Obec se nacházela v údolí stejnojmenného potoka jako lesní lánová ves, kde domy stály roztroušeně ve svazích v několika řadách nad sebou. První písemná zmínka pochází již z roku 1151, kdy byla obec majetkem olomouckého biskupství, později se stala jako biskupské léno součástí bystrického panství. Koncem 16. století byla dokonce povýšena na trhové městečko, ale po třicetileté válce tato práva ztratila. Od roku 1850 až do svého zániku samostatná obec v okrese Olomouc. K obci patřily též dva vodní mlýny, jeden stál v údolí zvaném Stamfgrund, druhý na Odře (Schwarzmuhle). V obecním majetku byla také dvoutřídní německá škola, chudobinec, kovárna, záložna, hasičská zbrojnice a hostinec U Pramene Odry. V roce 1930 bylo v obci 68 domů a 349 obyvatel. Po roce 1945 byli vysídleni němečtí obyvatelé a obec částečně dosídlena novými osadníky, v roce 1947 zde žilo 170 obyvatel a v provozu zde byly ještě tři živnosti pod národní správou: pohostinství, obchod se smíšeným zbožím a obuvnictví.

Současný stav

Bývalá obec se nachází v nepřístupné části vojenského újezdu. V terénu jsou patrné rozvaliny zbořených domů. Dochovány jsou také některé drobné sakrální památky nebo jejich pozůstatky, jako například Hausnerův kamenný kříž u jedné z cest nebo podstavec kamenného kříže, který stál před vchodem bývalého kostela sv. Notburgy.

Prameny a literatura

- ŘÍKOVSKÝ, F.: *Vlastivoěda moravská II. Místopis Moravy. Olomoucký kraj. Okres Olomoucký*. Brno 1935, s. 333-338.
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 87.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 301.
- GLONEK, J.: *Zaniklé obce Vojenského újezdu Libavá*. Ostrava 2007, s. 239-250.
- KREJČOVÁ, J.: Varhošť (Haslicht) a samoty Stampfgrund (Štomparňa) a Schwarzmuhle (Schwarzův mlýn). *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 18, 2015, č. 2, s. 32-42.

- Obce ve VVP Libavá, Varhošť – Haslicht. *Okrašlovací spolek Lubavia* (online), dostupné z <https://www.lubavia.cz/obce/varhost-haslicht-16v>.

Velká Střelná

německý název: Gross Waltersdorf

565 m n. m. | *orientační souřadnice: 49.6686625N, 17.4926522E*

Stručná charakteristika obce/osady

Vznik a starší vývoj obce je úzce spojen s existencí střelenského manského statku. Nejstarší písemné zmínky pocházejí z druhé poloviny 14. století, kdy je toto místo jmenováno jako Strzielna, později se v písemných pramenech uvádí jako Striln. Do začátku 20. století se český název obce psal Střelná. V obci se v minulosti nacházela dvě šlechtická sídla: středověká tvrz a barokní zámek, které zanikly ještě před 20. stoletím. Jako zámek býval poté mylně označován panský dvůr, kam se po likvidaci původního zámku přestěhovala panská správa a jeho agenda. Od roku 1850 samostatná politická obec v okrese Libavá, později v okresech Šternberk (od roku 1868), Moravský Beroun (od roku 1909) a Olomouc (od roku 1949 do zániku). K obci patřilo několik osad, kolonií a samot s vlastními pomístními názvy. V roce 1930 se v obci nacházelo 293 domů a žilo zde 1927 obyvatel. Velká Střelná byla významným hospodářským centrem s řadou průmyslových podniků, včetně továrny na výrobu dřevěného zboží, sodovkárny, cihelny nebo lihovaru, značný význam měla také těžba břidlice, která patřila k nejkvalitnějším v Evropě. V roce 1931 bylo v domě č. 98 založeno Muzeum Oderských vrchů (Odergebirgsmuseum). Po roce 1945 bylo zdejší německé obyvatelstvo vysídleno a obec částečně dosídlena, přičemž v roce 1947 zde žilo 520 obyvatel.

Současný stav

V místě se nachází tankodrom a dělostřelecká střelnice. Z původní zástavby se dochoval lovecký zámeček Boresz 19. století, využívaný armádou, a byl obnoven pomník v podobě božích muk. Po roce 2000 docházelo k postupnému vyčleňování částí dřívějšího katastrálního území z vojenského prostoru a k jeho začlenění ke katastrům obcí Město Libavá a Dřemovice.

Prameny a literatura

- MALÝ, J.: *Vlastivěda moravská II. Místopis Moravy. Olomoucký kraj. Libavský okres*. Brno 1931, s. 250-257.

- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 2.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 318-319.
- GLONEK, J.: *Zaniklé obce Vojenského újezdu Libavá*. Ostrava 2007, s. 251-270.
- KREJČOVÁ, Jana: Velká Střelná (Gross Waltersdorf), kolonie Pivovarský kopec (Bräuerberg, též Bělidla), Hühnerberg a Břidlicové lomy (Schieferwerke), samoty Střelenský mlýn (Waltersdorfmühle), Grundmühle, Lesní zámek (Bores) a Růžová zahrada (Rosengarten). *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 19, 2016, č. 1, s. 30-53.
- Obce ve VVP Libavá, Velká Střelná – Gross Waltersdorf. *Okrašlovací spolek Lubavia* (online), dostupné z <https://www.lubavia.cz/obce/velka-strelna-gross-waltersdorf-17v>.

Vojnovice

německý název: *Kriegsdorf*

460 m n. m. | orientační souřadnice: 49.7217292N, 17.5891331E

Stručná charakteristika obce/osady

Obec se nacházela v údolí řeky Odry, přičemž poprvé se v písemných pramenech objevuje v roce 1504. Od roku 1850 byla osadou obce Libavá, od roku 1875 jako samostatná obec v okrese Šternberk a Moravský Beroun (od roku 1909) a poslední krátké období své existence spadala do okresu Olomouc (od roku 1949 do zániku). V roce 1930 měla obec 49 domů a 222 obyvatel. Většina obyvatel se živila zemědělstvím. Ve Vojnovicích stál na řece Odře vodní mlýn se dvěma mlýnskými koly, kde se rovněž vyráběla elektrická energie pro obec. Od roku 1929 tak zde existovalo také elektrifikační družstvo. V obci se nacházela také výrobní lihovin a sýrů a část místních obyvatel rovněž pracovala v nedalekém lomu. Po roce 1945 bylo vysídleno původní německé obyvatelstvo a na konci roku 1946 již nebylo v obci žádných obyvatel.

Současný stav

Nejviditelnějším pozůstatkem obce jsou zbytky mlýna s dochovanou kavernou na turbínu. V roce 1996 zde místní rodáci zbudovali památník, k jehož stavbě byl použit mohutný kamenný kolos z původního zničeného pomníku padlým v první světové válce. Dochovala se také kamenná socha Madony stojící na nedalekém Oderském vrchu.

Prameny a literatura

- MALÝ, J.: *Vlastivěda moravská II. Místopis Moravy. Olomoucký kraj. Libavský okres*. Brno 1931, s. 204-206.
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 2.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 319.
- GLONEK, J.: *Zaniklé obce Vojenského újezdu Libavá*. Ostrava 2007, s. 271-279.
- KREJČOVÁ, J.: Vojnovice (Kriegsdorf). *Podřít: časopis obyvatel horní Odry* 19, 2016, č. 2, s. 31-44.
- Obce ve VVP Libavá, Vojnovice – Kriegsdorf. *Okrašlovací spolek Lubavia* (online), dostupné z <https://www.lubavia.cz/obce/vojnovice-kriegsdorf-18v>.

Sídla zaniklá v zakázaném hraničním pásmu

Období zániku: 50. léta 20. století

Velký vliv na další vývoj sídel měla státní hranice a různá opatření, která se zvláště v průběhu dvacátého století prováděla k její ostraze a zabezpečení. Moravsko-slezská země po roce 1945 sousedila se dvěma státy (Polsko, Rakousko), jejichž poválečný vývoj se ovšem ubíral odlišným směrem, což ovlivnilo i opatření přijatá v pohraničních regionech na moravské a slezské straně hranic.

Na česko-polské hranici panovala zvláště v prvních poválečných letech neklidná situace, kterou posilovaly na obou stranách hranice prováděné migrace obyvatel i územní nároky obou států na některá pohraniční území. Ke stabilizaci vzájemných vztahů mezi Československem a Polskem i jejich příhraničních regionů přispělo také určení definitivní podoby těchto hranic, která byla stanovena teprve v roce 1958 smlouvou mezi oběma státy.⁶⁴ Československé bezpečnostní orgány ovšem měly zájem na kontrole tohoto prostoru i kvůli zabránění nelegální migraci nebo pašování zboží. Všechny tyto události přinášely různá opatření, která se „podepsala“ na dalším neblahém vývoji některých osad ležících v nejbližším okolí česko-polských hranic. Tato místa postihlo nejprve vysídlení původních německých obyvatel a jen o několik málo let po nich odtud postupně dobrovolně nebo z donucení odešli další lidé včetně poválečných osídlenců. Hranice se pak stala osudnou například obci Pelhřimovy, odkud se po roce 1948 museli ze státněbezpečnostních důvodů i kvůli neochotě státních úřadů zajistit další rozvoj této odlehlé vesnice vystěhovat všichni obyvatelé a opuštěné domy byly zbourány.⁶⁵

Jiná situace byla na rakouské hranici, kudy vedla v době studené války železná opona, oddělující demokratický Západ od zemí komunistického bloku, kam patřilo také Československo. Nařízením ministerstva vnitra bylo 1. dubna 1950 podél „západní hranice“ vyhlášeno hraniční pásmo, které plošně zabíralo území od hraniční čáry do hloubky 5 až 10 kilometrů do vnitrozemí, v němž se zaváděla různá opatření k větší

64 K problematice vývoje česko-polské hranice po roce 1945 blíže JANÁK, D.: Vytýčení československo-polské hranice a řešení otázky homoleszských uprchlíků v letech 1948–1960. *Časopis Slezského zemského muzea*, série B (vědy historické) 42, 1993, č. 3, s. 243–249.

65 K historii obce Pelhřimovy a jejímu zániku ŠTĚPÁN, V.: Dějiny obce Pelhřimovy u Osoblahy II. *Časopis Slezského zemského muzea*, série B 43, 1994, s. 155–162. Srov. též HOFINGER, V.: Grenze, Identität und Kulturlandschaft. Mährisch Pilgersdorf/Pelhřimovy im Hotzenplotzer Ländchen/Osoblažsko. In HAAS, H. – HIEBL, E. (eds.), *Politik vor Ort. Sinngebung in ländlichen und kleinstädtischen Lebenswelten Jahrbuch für Geschichte des ländlichen Raums*, Band 4, 2007, s. 90–106.

kontrole nebo omezení pohybu obyvatel.⁶⁶ O rok později bylo tentokráte nově zřízeným ministerstvem národní bezpečnosti vydáno ještě Ustanovení o pohraničním území, které zavádělo různá bezpečnostní opatření v okolí státních hranic. K jeho nejdůležitějším nařízením patřilo zavedení zakázaného pásma v úseku dosavadního hraničního pásma v šířce přibližně dva až tři kilometry od státní hranice, kam kromě pohraničnicků nesměl nikdo vstupovat ani pobývat zde bez povolení bezpečnostních úřadů.⁶⁷ Takové opatření ovšem znamenalo vystěhovat odtud všechno civilní obyvatelstvo, k čemuž byl vydán 10. listopadu 1951 zvláštní výnos o přemístění obyvatel ze zakázaného pásma a státně nespolehlivých osob z hraničního pásma.⁶⁸

Do zakázaného pásma bylo začleněno kolem 150 pohraničních obcí a osad, přičemž většina z nich se nacházela v jižních a západních Čechách, nejvíce pak v pohoří Českého lesa, Šumavy a Novohradských hor.⁶⁹ Území na Moravě bylo v okolí státních hranic s Rakouskem postiženo mnohem méně, neboť na rozdíl od převážně hornatých oblastí v Čechách těžilo ze své příznivé hospodářské polohy, což platilo zejména pro okolí Mikulova a Břeclavi, kde se zakázané pásmo vyhnulo většině sídel a posunulo se až za zastavěnou plochu obcí. Do zakázaného pásma tak byla na jižní Moravě zahrnuta pouze jediná obec, Ječmeniště ve znojenském okrese, odkud se muselo vystěhovat kolem stovky obyvatel,⁷⁰ a menší osada Lěštnice u Slavonic, kde bylo z osmi obydlených domů přesídleno 35 obyvatel.⁷¹ V hraničním a zakázaném pásmu se ocitla také skupina domů kolem hraničního přechodu Hatě (v té době místní část obce)⁷² a několik různě roztroušených samot (většinou mlýnů), rekreač-

66 ABS Kanice, f. A2/1, inv. j. 216. Hraniční pásmo – zřízení. Výnos Ministerstva vnitra, 1. 4. 1950.

67 ABS Kanice, f. A2/1, k. 54, inv. j. 1722. Směrnice ministerstva národní bezpečnosti o Ustanovení o pohraničním území, 28. 4. 1951.

68 NA, f. MV-T, k. 83, sign. T-P 249. Pokyny o přemístění obyvatelstva ze zakázaného pásma a státně nespolehlivých osob z hraničního pásma, 12. 11. 1951. K této problematice blíže KOVAŘÍK, D.: V zájmu ochrany hranic. Přesídlení obyvatel ze zakázaného a hraničního pásma (1951–1952). *Soudobé dějiny* 12, 2005, č. 3–4, s. 686–707.

69 Seznam míst v hraničním a zakázaném pásmu. Ministerstvo národní bezpečnosti/Hlavní správa SNB, č. 1174. Tištěná brožura určená pro interní potřebu všem bezpečnostním referentům krajských a okresních národních výborů, bez vrocení.

70 MZA, f. KNV Brno, k. 44. Přemístění obyvatelstva ze zakázaného pásma a státně nespolehlivých osob ze zakázaného pásma – zhodnocení akce v Brněnském kraji, 1952.

71 MZA, f. KNV Jihlava, k. 31, sign. 58/52. Jmenný seznam rodin z obcí Košťálkov, Kuní a Rajchěřov a osad Dětříš, Pernárec, Košlak a Lěštnice, které v důsledku zřízení zakázaného pásma byly vysídleny a obyvatelé přestěhováni do nového bydliště, nedatováno).

72 Přestože většina původní zástavby Hatí byla zbourána, geografické označení se nadále používalo, neboť zde byl v provozu hraniční přechod do Rakouska s celnicí s budovou finanční stráže využívanou jako celnice. Po roce 1989 bylo v okolí vybudováno zábavní a obchodní centrum, zatímco budova celnice je v majetku Technického muzea, které zde zamýšlí vybudovat expozici k historii celnictví a ochrany hranic.

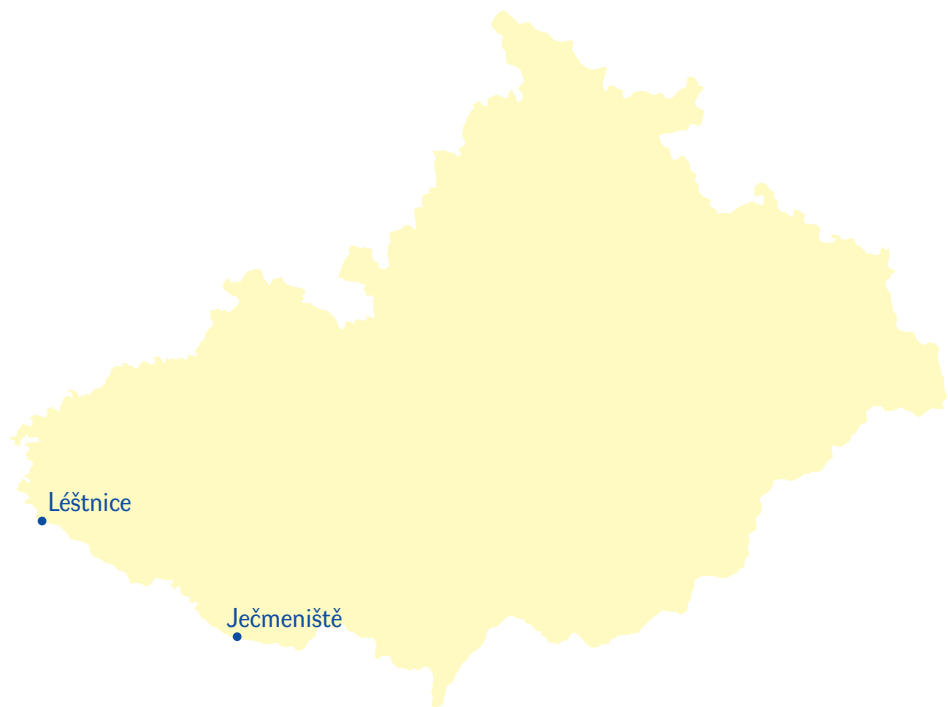
ních chat (zejména v Podyjí) a vinných sklepů (na Znojemsku), což jejich majitelům ztížilo a někdy znemožnilo další užívání těchto objektů. Ty pak zůstaly rovněž opuštěné a následně podlehly zkáze.⁷³

Zřízením zakázaného pásma společně s vysídlením obyvatel se naplnil také osud většiny zdejších sídel. Opuštěné vesnice a osady nejenže zůstaly bez užitku a počaly chátrat, ale vadily rovněž pohraničnickům při plnění strážní služby i bezpečnostním orgánům, které měly obavu z využití těchto domů a staveb v blízkosti hranic jako úkrytů pro „narušitele hranic“ nebo pašovaný kontraband. Proto ministerstvo vnitra výnosem z 16. srpna 1952 rozhodlo o odstranění veškerých nepotřebných budov a zařízení v zakázaném pásmu.⁷⁴ Zůstat mohly jen vybrané domy a další objekty, které si do správy a užívání vzaly Pohraniční stráž nebo československá armáda. V letech 1953 až 1956 pak probíhaly v okolí „západních hranic“ demoliční akce, během nichž byla většina původní zástavby v zakázaném pásmu zbourána.⁷⁵

73 MZA, f. KNV, k. 41. Práva k nemovitostem v pohraničním pásmu, 10. 1. 1951.

74 NA, f. MV-T, k. 89, sign. 444. Směrnice Ministerstva vnitra pro zbourání budov a zařízení v zakázaném pásmu, 16. 8. 1952.

75 ABS Kanice, f. A/1, inv. č. 64. Informace pro ministra vnitra o demoliční akci v zakázaném pásmu, 1956.

Ječmeniště

německý název: Gerstenfeld

současná obec: Vrbovec (okres Znojmo)

210 m n. m.

orientační souřadnice: 48.7476767N, 16.1306658E

Současná podoba sídla

Celkový pohled do krajiny

Kaple Panny Marie Pomocné

Stručná charakteristika obce/osady

Vesnice byla založena v roce 1787 jako osada na místě zrušeného dvora louckého kláštera. V letech 1850 až 1867 byla součástí obce Dyjákovičky, od roku 1867 do roku 1951 samostatnou obcí s vlastním katastrálním územím. V roce 1930 se zde nacházelo 57 domů a 273 obyvatel. Po roce 1945 byli obyvatelé německé národnosti vysídleni za hranice, poté obec ještě částečně osídlena českým obyvatelstvem včetně několika rodin reemigrantů z Rumunska (v roce 1947 zde žilo 123 obyvatel). V roce 1948 bylo v Ječmeništi elektrifikováno 17 domů, přičemž zavedení elektrického proudu mělo podle dobových pramenů také zamezit fámám, že vesnice bude zrušena. Ve stejném roce se místní národní výbor snažil v obci zorganizovat oslavu ke stému výročí zrušení roboty spojenou s výstavbou památníku na návsi, která však již nebyla nadřízenými orgány povolena. V místě obce bylo vzhledem k blízkosti rakouských hranic v roce 1951 výnosem ministerstva národní obrany zřízeno zakázané hraniční pásmo. O rok později (1952) došlo k přesídlení všech obyvatel a začala demolice zdejších domů, která trvala několik let.

Současný stav

Ze zástavby obce se dochovala pouze kaplička, dále torzo kaple Panny Marie Pomocné, využívané jako skladiště, a bývalá budova finanční stráže (v letech 1951-1990 sídlo roty Pohraniční stráže), která byla po roce 1990 přestavěna na penzion s restaurací. Vzhledem k příznivým klimatickým podmínkám se jedná o jednu z mála lokalit na území ČR, kde roste kriticky ohrožená mandloň nízká.

Vývoj krajiny a dochované reliktů původního osídlení

V současnosti je matrixem krajiny orná půda. Dalším nejvýrazněji zastoupeným druhem pozemku jsou vinice. V obou případech se jedná o velké intenzivně obhospodařované celky. Většina katastrálního území Ječmeniště je zároveň vedena jako nadregionální biocentrum Ječmeniště.

Prameny a literatura

- PEŘINKA, F. V.: *Vlastivěda moravská II. Místopis Moravy, VI. Znojemský kraj, Znojemský okres*. Brno 1904, s. 246.
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 131.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 139.
- BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Sv. 9*. Ostrava 1984, s. 67.
- DUŠKOVÁ, M.: Vesnice zmizela v zajetí ostnatých drátů, byla kolébkou nejlepších vín. *idnes.cz* (online), 17. 8. 2017, dostupné z https://www.idnes.cz/brno/zpravy/serial-zanikla-mista-jecmeniste.A170808_343911_brno-zpravy_vh.
- Státní okresní archiv Znojmo, fond Místní národní výbor Ječmeniště 1945–1951.

Léštnice

německý název: *Lexnitz*

současná obec: *Slavonice (okres Jindřichův Hradec)*

550 m n. m. | orientační souřadnice: *48.9817158N, 15.3055958E*

Současná podoba sídla

Podoba centra sídla před celkovou demolicí

Současná podoba sídla

zdroj: ags.cuzk.cz/archiv

Charakteristika obce/osady

První historická zmínka je z roku 1399. V letech 1850 až 1951 jde administrativně o osadu obce Slavonice s vlastním katastrálním územím. Stála zde údajně nejstarší dřevěná kaple na Moravě se zvoničkou, která byla zničena současně s likvidací vesnice. Ačkoliv se Léštnice nacházela na území Moravy, byla součástí farnosti ve Starém Městě v Čechách. V roce 1930 se v osadě nacházelo 12 domů a 54 obyvatel. V roce 1945 bylo z osady vysídleno veškeré německé obyvatelstvo a vesnice se zčásti osídlila novými obyvateli českého původu. Před zánikem osady v roce 1951 zde žilo 35 obyvatel. V místě osady bylo vzhledem k blízkosti rakouských hranic v roce 1951 výnosem ministra národní bezpečnosti zřízeno zakázané hraniční pásmo a ještě téhož roku v prosinci bylo odtud přesídleno osm rodin. O rok později (1952) byla osada administrativně zrušena.

Současný stav

Ze zástavby se do dnešních dnů nedochoval žádný objekt. V terénu je možné rozpoznat pouze několik propadlých sklepů. Přes Lěštnici vede na místě bývalé cesty značená turistická stezka.

Vývoj krajiny a zachované relikty původního osídlení

Krajina byla v minulosti dominantně tvořena zemědělskou půdou s minimálním podílem rozptýlené zeleně. Ta navazovala zejména na lesní porosty, případně v liniových tvarech kopírovala hranice mezi pozemky. V centru obce se nacházela malá vodní nádrž. Na části území včetně plochy původního intravilánu se rozšířily lesní porosty. Ostatní plochy jsou využívány jako trvalé travní porosty a orná půda. Krajina je tvořena hrubozrnnou mozaikou ploch s monofunkčním využitím, která nahradila drobná políčka obhospodařovaná v minulosti na úzkých tratích, navazující na osadu návesního typu. Dochovalo se zde minimum historických krajinných prvků.

Prameny a literatura

- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 24.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 104.
- TIRAY, J.: *Vlastivěda moravská II. Jihlavský kraj, Slavonický okres*. Brno 2008 (reedice), s. 94–95.
- KREISSLOVÁ, S.: Měl jsem radost, že se tam můžu vrátit. Josef Cejpek, příběh pamětníka v rámci projektu Příběhy železné opony / Iron Curtain Stories. *Paměť národa* (online), dostupné z <https://www.pametnaroda.cz/cs/cejpek-josef-20131018-0>.
- Lěštnice: Dvakrát vysídlená vesnice. *Místa paměti národa* (online), dostupné z <https://www.mistapametinaroda.cz/?lc=cs&id=820>.
- Zaniklé vesnice – Lěštnice. *Slavonice Zlabings. Web nedávné historie jednoho neošedního místa* (online), dostupné z <http://www.slavonice-zlabings.eu/pages/zanikle-vesnice-75.html>.

Sídla zaniklá průmyslovou těžbou, budováním infrastruktury a výstavbou rozvojových projektů

Období zániku: 50.–90. léta 20. století

Rozmanitou skupinu sídel zaniklých na moravském a slezském území ve druhé polovině 20. století představují také obce, osady a samoty, jejichž zánik byl spojen s hospodářským využitím zdejší krajiny, rozvojem průmyslové výroby nebo budováním rozvojových, modernizačních a infrastrukturních projektů. Tato místa se nacházejí po celém sledovaném území Moravy a Slezska, přičemž se odlišují jak z hlediska důvodů zániku, tak dalších osudů zdejší zástavby. V některých případech po takto postižených sídlech nezůstala žádná stavební památka, jinde se dochovala alespoň malá část původních staveb a někde zas byly bývalé obce a osady přetvořeny do zcela jiné podoby, v níž ztratily nejen sídelní funkci, ale změnil se i jejich původní vzhled.

Na rozvoj a další existenci sídel měla významný vliv industrializace krajiny, která zejména od 19. století přetvářela vzhled českých zemí a spustila také do té doby nebyvalý migrační proces obyvatel, stěhujících se za prací i lepším životem do rychle rostoucích měst a nově budovaných průmyslových středisek. V souvislosti s tímto vývojem nebyvale narůstal počet nových sídel, zatímco jiná sídla nenávratně mizela, což platilo zejména pro místa, která se vyznačovala přítomností důležitých nerostných surovin, kolem nichž se vytvářela síť továren a dalších podniků. Také území Moravy a Slezska se na některých místech proměnilo v těžební oblasti s přilehlým průmyslovým zázemím, které ovlivnily fungování okolní sídelní a kulturní krajiny.

Na moravském území nemělo dolování tak ničující důsledky na krajinu jako v okolních regionech, avšak i tady probíhala těžba různých surovin.⁷⁶ Vedle hojně rozšířených kamenolomů a pískoven se zde v různých dobách a různé intenzitě těžil ze vzácnějších přírodních látek a hornin vápenec (Moravský kras), kaolin (Znojensko), uran a lepidolit (Vysočina), uhlí (okolí Frenštátu pod Radhoštěm), ropa, zemní plyn nebo lignit (Břeclavsko a Hodonínsko). Tato činnost se ovšem ještě většinou obešla bez nutnosti vysídlit a bourat přilehlá sídla. A tak se jediným větším sídlem na Moravě, které po roce 1945 bylo postiženo a zbouráno v souvislosti s těžební činností, stala osada Březinka na Vysočině, která musela ustoupit těžbě

⁷⁶ O ložiscích různých nerostů na českém území blíže: JIRÁSEK, J. – SIVEK, M. – LÁZNIČKA, P.: *Ložiska nerostů* (CD), Ostrava 2017, dostupné také na internetu z <http://geologie.vsb.cz/loziska/loziska/index.html>.

žáruvzdorného jílovce a lupku, aby se na jejím místě vytvořilo nehostinné prostředí výsypek a skládky.⁷⁷

Více bylo těžební činností postiženo území Slezska, a to zejména v průmyslové oblasti Ostravska a Karvinska. Tamní černouhelné doly a k nim přiléhající továrny, vysoké pece a další technické zázemí přivodily nejen radikální proměnu zdejší krajiny a zatížily na dlouhá léta životní prostředí, ale vedly také k rozsáhlým migracím obyvatel a transformaci sídelní sítě, která proměňovala malé vsíky v rychle rostoucí města, v nichž se vybudovaly nové domy, obchody a kulturní zařízení, stejně jako vytvořily specifickou zástavbu rychle vznikajících i zanikajících hornických kolonií.⁷⁸ Na druhé straně v rámci rostoucí těžby zmizely ze zemského povrchu i některé celé obce a osady, které měly v postiženém regionu dlouhou historii, jako byla osada Kašpárkovice, pod níž se nacházela velká uhelná ložiska, nebo osada Solca u Karviné, kterou zalila vodní plocha odkaliště Pilňok.

Do osudů mnoha sídel na moravském a slezském území vstoupila výstavba velkých přehrad. Na řekách a potocích se od konce 19. století začaly budovat rozsáhlé vodní nádrže s řadou funkcí, od regulace vodních toků a ochrany před povodněmi přes zásobárnu pitné vody, zdroj elektrické energie až po místo pro lodní dopravu, rybolov i rekreaci.⁷⁹ Při budování přehrad ovšem docházelo k zaplavování některých obcí, osad a samot. Některá místa byla zaplavena celá, jako obec Chudobín, utopená ve vodní přehradě Vír, jinde se zachovala alespoň malá část původní zástavby a některé stavební památky, jako je kostelík sv. Linharta na uměle vybudovaném ostrůvku uprostřed novomlýnských nádrží coby upomínka na někdejší městyš Mušov nebo kostel sv. Jana Nepomuckého s farou a hřbitovem z bývalé obce Karlovec stojící na břehu přehrady Slezská Harta. Mizela ovšem i sídla, která sice neskončila přímo pod vodou, ale musela být rovněž vysídlena a posléze většinou i zbourána, protože se nacházela v ochranném pásmu vodních děl. Takový osud potkal například obce Kerhartice, Lesy (Herčivald) a Medlice u vodní nádrže Kružberk.

Kvůli vodě (byť z jiného důvodu než výstavba přehrady) nakonec zmizela i obec Muzlov na Svitavsku, jejíž téměř celá zástavba se ocitla v rozšířeném hygienickém

77 NEVŘÍVOVÁ, L.: Lupek z lokality Březinka, tradiční surovina pro výrobu žáruvzdorných materiálů. In *Maltooving. X. odborná konference o vědě, výzkumu a aplikacích v oboru maltovin* (sborník), Brno 2011, s. 57–62. Z důvodů nedostatku dalších pramenů není tato osada v bližším přehledu sídel v této knize.

78 KRAVČÍK, R. (ed.): *Karvinské hornické kolonie*. Karviná 2018; KUCHTOVÁ, R.: Dělnické kolonie v Ostravě. *Urbanismus a územní rozvoj* 14, 2011, č. 6, s. 11–15.

79 PATERA, A. – NACHÁZEL, K. – VOŠUMPAUR, P.: *Nádrže a vodoohospodářské soustavy 10*. Praha 2002.

pásmu zdejších pramenišť sloužících k zásobování pitnou vodou pro město Brno a jeho okolí.⁸⁰ Jiné tři vesnice v třebíčském okrese (Heřmanice, Lipňany a Skryje) byly v 70. a 80. letech 20. století vystěhovány a následně srovnány se zemí v rámci výstavby Jaderné elektrárny Dukovany.⁸¹ Jako připomínka zdejšího osídlení zůstaly v krajině jen kapličky, které jsou v současné době vzorně udržované, a také fotografická dokumentace těchto vesnic, kterou si dalo vypracovat Západosmoravské muzeum v Třebíči před zbouráním zdejší zástavby.⁸² Na opačném konci Moravy přestala existovat obec Hartý v okrese Nový Jičín, která byla po roce 1957 vystěhována a zbourána v souvislosti se stavbou letiště Ostrava-Mošnov (dnešní Letiště Leoše Janáčka Ostrava).⁸³ Do existence některých sídel zasáhly také různé stavby realizované ve sledovaném čase na území Moravy a Slezska, například při budování a rozšiřování silniční a železniční sítě a další dopravní infrastruktury. V těchto případech však byly postiženy převážně samoty nebo části obcí, nikoliv celé obce nebo osady.

80 Vodu z okolí Muzlova přitom brali obyvatelé Brna již od 19. století, viz FASORA, L.: Brněnský vodovod z Březové a jeho význam pro modernizaci města (1880–1914). In *Město a voda: Praha, město u vody. Sborník příspěvků z 22. vědecké konference Archivu hlavního města Prahy, uspořádané ve spolupráci s Institutem mezinárodních studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy ve dnech 7. a 8. října 2003 v Clam-Gallasově paláci v Praze (Documenta Pragensia 24)*, Praha 2005 s. 405–414. K zániku obce blíže LATISLAV, R.: Žiznivé Brno odsoudilo vesnici k zániku. Namále mělo i blízké městečko. *iDnes.cz/kraj Pardubice*, 11. 8. 2017, dostupné z https://www.idnes.cz/pardubice/zpravy/obec-muzlov-serial-zanikla-mista-voda-pro-brno-brezovsky-privadec.A170811_164903_pardubice-zpravy_msv.

81 JAKUBCOVÁ, H.: Tady bude elektrárna, oznámili v sokolovně. Pro tři vesnice to byl šok. *iDnes.cz/kraj Jihlava*, 5. 7. 2017, dostupné z https://www.idnes.cz/jihlava/zpravy/skryje-lipnany-hermanice-byvale-vesnice-zbourane-elektrarna-dukovany-serial-zanikla-mista.A170629_2335917_jihlava-zpravy_mv.

82 *Západosmoravské muzeum v Třebíči – Dokumentace a výzkum zájmové oblasti staoby jaderné elektrárny V2 Dukovany* (fotografická dokumentace v obcích Heřmanice, Lipňany a Skryje). Tento materiál je v současnosti uložen ve Státním okresním archivu v Třebíči jako neevidovaný a nepřístupný soubor. K provádění fotodokumentace a dalších „záchranných projektů“ také blíže: CICVÁREK, J.: Záchranný výzkum tradičního stavitelství na Moravskokrumlovsku. *Národopisné aktuality* 14, 1977, č. 2, s. 159–162; BUČEK, A. – LACINA, J.: *Studie oliu energetické soustavy Dukovany – Dalešice na okolní prostředí*, Třebíč 1981.

83 K historii i zániku obce podrobně viz HARTÝ 1780–1956. *Poodří – časopis obyvatel horní Odry* 11, 2008, č. 2, s. 28–70. Srov. též PAVELEK, I.: Letištní plocha dnes stojí na Hartech. *Novojičinský deník.cz*, 13. 11. 2009, dostupné z https://novojičinsky.denik.cz/zpravy_region/letistni-plocha-dnes-stoji-na-hartech20091113.html.

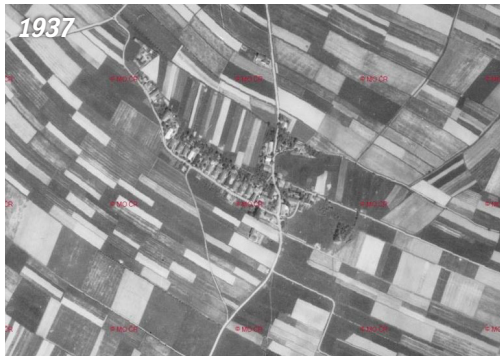

Harty

současná obec: *Petřvald (okres Nový Jičín)*

245 m n. m. | orientační souřadnice: 49.7080406N, 18.1312272E

Současná podoba sídla

Původní jemnozrná mozaika
zdroj: ags.cuzk.cz/archiv

Současná krajina s proky velkého měřítka

Stručná charakteristika obce/osady

Vesnice byla založena v roce 1780, kdy došlo ke kolonizaci a osídlení zdejšího bukového a dubového lesa zvaného Na Hartách (odtud pozdější český název Harty) novými osadníky usazenými vrchností na panství hrabat Vetterů z Lilie (odtud původní pojmenování Lilie a německý název Lilien). V obci se nacházelo několik drobných církevních staveb, jako kaplička sv. Markéty s dřevěným oltářem, vystavěná po roce 1877, kaplička P. Marie Sedmibolestné při cestě do Mošnova a kamenný kříž z bílého mramoru z roku 1841, který se jako jediný ze sakrálních památek dochoval a dnes stojí na pozemku domu č. 209 v Petřvaldě. Po zrušení vrchnostenské správy se Harty v roce 1849 staly osadou obce Mošnov, od roku 1923 samostatnou obcí v politickém okrese Nový Jičín. V roce 1930 zde žilo 215 obyvatel v 35 domech. Při posledním možném sčítání v roce 1952 zde žilo 179 obyvatel.

Současný stav

V místě bývalé obce se nachází část letištní plochy mezinárodního Letiště Leoše Janáčka v Ostravě. V blízkosti prochází cyklostezka s odpočinkovým místem pro

cyklisty, na němž se nachází pamětní deska na kamenném podstavci a informační tabule s historií obce. V současné době je katastrální území bývalé obce součástí obce Petřvald, kde se nachází i ulice Harty, místní část, kde žije většina obyvatel přesídlených ze zaniklé obce. Každoročně na svátek Markéty (13. července) pořádá obec Petřvald Hartovskou pouť, která je připomínkou bývalé obce a setkáním jejích rodáků.

Vývoj krajiny a zachované reliktů původního osídlení

Obec se nacházela v rovinatém terénu a její využití bylo ryze zemědělské. Strukturu krajiny tvořily liniově uspořádané pozemky orné pudy s vizuálním efektem heterogenity. V krajině bylo minimum rozptýlené zeleně, ta doprovázela cestní síť a dále se zezeň vyskytovala pouze v intravilánu a na zahradách. Intravilán byl tvořen řadovou zástavbou. Dnes došlo ke kompletní změně původní krajinné struktury bez dochovaných historických krajinných prvků, referenčními prvky v krajině jsou jen některé úseky cest. Severozápadně od zaniklé obce (ve vzdálenosti přibližně 1200 m) protéká územím meandrující řeka Odra se soustavou rybníků – krajina odpovídá historickému stavu území a je dnes součástí CHKO Poodří.

Prameny a literatura

- Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská. Praha 1935, s. 53.
- TUREK, A. a kol.: Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy. Opava 2004, s. 157.
- Harty 1780–1956. *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 11, 2008, č. 2, s. 28–70.
- Kaple sv. Markéty a Kaplička Panny Marie Sedmibolestné. Poškozené a zničené kostely, kaple a synagogy v České republice. (online), dostupné z <http://www.znicenekostely.cz/>.

Heřmanice

současná obec: Rouchovany (okres Třebíč)

355 m n. m. | orientační souřadnice: 49.0746628N, 16.1519875E

Současná podoba sídla

Udržovaná původní kaplička

Širší kontext území

Stručná charakteristika obce/osady

Šlo o menší zemědělskou vesnici s tradičně českým obyvatelstvem. Poprvé byla ves připomínána v roce 1125. V dřívějších dobách vrchnostensky i administrativně spadala pod nedaleké Rouchovany. V období 1894–1976 se stala samostatnou obcí, poté byla na poslední tři roky své existence znovu spojena s obcí Rouchovany. V roce 1930 zde stálo 47 domů a žilo 211 obyvatel. V roce 1970, kdy se uskutečnilo poslední sčítání lidu před zánikem obce, zde žilo 98 obyvatel. Heřmanice byly vesnicí návěsního typu, která měla podle dobového popisu z počátku dvacátého století netradiční stavební půdorys s uzavřenou návší, v jejímž středu se nacházela kaple se zvonící. Obec zanikla v souvislosti s výstavbou Jaderné elektrárny Dukovany. O zřízení elektrárny v tomto místě bylo rozhodnuto v roce 1970, se stavbou se pak začalo v roce 1978. V mezidobí bylo rozhodnuto o vystěhování všech místních obyvatel. Ti odešli většinou do okolních obcí. V současné době je katastrální území Heřmanic součástí obce Rouchovany.

Současný stav

Obec je zcela zničena, veškeré obytné a hospodářské stavby byly srovnány se zemí a nejsou viditelné žádné známky jejich dřívější existence. V místě zůstala jen kaplička v pietně upraveném hájku. V tomto místě se nachází také informační tabule s turistickým odpočívadlem.

Vývoj krajiny a zachované relikt y původního osídlení

Zdejší krajina kolem byla před rokem 1945 tvořena zejména zemědělskou půdou, v níž převládající plochy orné půdy byly protkány rozptýlenou zelení doprovázející cestní sítě. Tato původní zeleň většinou vymizela (pouze na třech plochách, kde došlo k zániku původních cest, se zeleň rozšířila). U domů byly situovány zahrady a sady. Další plochy zeleně se nacházejí v okolí prameniště Heřmanického potoka. V této oblasti je i malá plocha trvalého travního porostu. Zbývající území tvoří orná půda obhospodařovaná ve velkých blocích, zemědělské haly, původní kaple a lesní plochy (osamocená enkláva lesa a plochy lesa, které se napojovaly k dalším plochám). Hranice těchto lesních ploch zůstaly zachovány, až na malé rozšíření navazující na starší výsadbu.

Prameny a literatura

- DVORSKÝ, F. I.: *Vlastivěda moravská II. Místopis Moravy, Znojemský kraj: Hrotoavský okres*. Brno 1916, s. 108–110.
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 63.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 164.
- CICVÁREK, J.: Záchranný výzkum tradičního stavitelství na Moravskokrumlovsku. *Národopisné aktuality*, 1977, č. 2, s. 159–162.
- BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1948–1960*. Sv. 9. Ostrava 1984, s. 185–186.
- ŠAROUNOVÁ, I.: Po třech vesnicích u dukovanské elektrárny zbyly jen kapličky. Dodnes jsou udržované. *Český rozhlas*, 2020 (online), dostupné z <https://vysocina.rozhlas.cz/po-trech-vesnicich-u-dukovanske-elektrarny-zbyly-jen-kaplicky-dodnes-jsou-8246583>.
- JAKUBCOVÁ, H.: Tady bude elektrárna, oznámili v sokolovně. Pro tři vesnice to byl šok. *idnes.cz*, 2017 (online), dostupné z https://www.idnes.cz/jihlava/zpravy/skryje-lipnany-hermanice-byvale-vesnice-zbourane-elektrarna-dukovany-serial-zanikla-mista.A170629_2335917_jihlava-zpravy_mv.

Chudobín

současná obec: Dalečín (okres Žďár nad Sázavou)

470 m n. m. | orientační souřadnice: 49.5729783N, 16.2676156E

Současná podoba sídla

Výhled na místo původní zástavby

Chudobínská borovice nedaleko zaplavené části obce

Stručná charakteristika obce/osady

Ves je poprvé připomínána v roce 1384 pod názvem Chudowin. Jednalo se o malou, převážně zemědělskou vesnici s českým obyvatelstvem. V letech 1850–1910 byla osadou obce Dalečín, v letech 1910–1955 samostatnou obcí, poslední léta své existence (do roku 1957) spadala pod správu Místního národního výboru v Dalečíně. V roce 1930 měla obec 19 domů, ve kterých žilo 108 obyvatel. Podle sčítání lidu v roce 1950, které bylo poslední před zánikem obce, zde žilo 143 obyvatel. Vesnice byla zatopena v souvislosti s vybudováním přehrady Vír, která měla regulovat průtoky vody v řece Svratce a zabránit častým povodním, zároveň sloužit jako energetický zdroj a rekreační oblast, v současné době je pak využívána především jako zásobárna pitné vody. Stavba přehrady započala v roce 1947, vysídlování obyvatel odtud probíhalo průběžně do podzimu 1955. Obec byla zcela zaplavena vodou v roce 1958. Dvě budovy postavené v kopcích nad zátopovou kvótou byly v dalším období využívány jako rekreační chaty a zbourány až v 90. letech 20. století v souvislosti se změnou využívání přehrady a novým vymezením pásma hygienické ochrany.

Současný stav

Veškerou původní zástavbu pohltila přehrada, takže bývalou obec zde nic nepřipomíná. V jejím okolí vznikla podél břehu přehrady Svratecká vodohospodářská naučná stezka. Na skalnatém ostrohu na protějším břehu přehrady se nachází památný strom „chudobínská borovice“, která je výrazným krajinným prvkem v okolí.

Vývoj krajiny a zachované relikty původního osídlení

Chudobín byl již před válkou vyhledávaným výletním místem a významnou turistickou lokalitou, a to zejména pro romantický ráz zdejší přírody, málo dotčené okolní civilizací. V Moravské vlastivědě z roku 1902 je toto místo popisováno jako „jediný divoký park v širé přírodě“, případně jako „nejkrásnější krajinářská perla na Svatce“.

Obec se nacházela v údolí meandrující řeky Svatky. Svažitý a skeletovitý terén neumožňoval zemědělskou činnost, v nejbližším okolí intravilánu se tak nacházely především travní porosty. Orná půda byla zastoupena jen výjimečně. Dominantním prvkem kolem zaniklé obce se staly lesní porosty.

Prameny a literatura

- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 71.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 81.
- BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*. Sv. 11. Ostrava 1988, s. 170.
- PEŇÁZ, M. – BARTOŇ, J.: *Chudobín. Historie zaniklé obce*. Víř 2006.
- ČERNÝ, Jaroslav: *Historie přehrady, Chudobín. Vířská přehrada* (online), dostupné z <http://www.prehradavir.cz/historie-chudobin/>.

Janůvky

současná obec: Kašava (okres Zlín)

320 m n. m. | orientační souřadnice: 49.2876778N, 17.7894369E

Současná podoba sídla

Slušovická přehrada

Původní krajinná struktura, rok 1937
(zdroj: ags.cuzk.cz/archiv)

Stručná charakteristika obce/osady

Místo se nachází v okrese Zlín v oblasti přírodního parku Hostýnské vrchy. Nejstarší doložený záznam s názvem Janůvky pochází z roku 1480 a zmiňuje se o mlýnu stojícím pravděpodobně v místech zaniklé osady Janova. V okolí pak bylo vystavěno několik dalších mlýnů, pil a jiných hospodářských budov roztroušených podél říčky Dřevnice mezi Kašavou, Hrobicemi a Trnavou. Podle Statistického lexikonu obcí v zemi Moravskoslezské z roku 1935 náležely čtyři místní usedlosti s 24 obyvateli pod katastr obce Kašava, jedna usedlost se šesti obyvateli spadala do Hrobic, kde se uváděla pomístním názvem Na Janůvce, a jedna ze zdejších samot (Bednaříkův mlýn) se nacházela sice na katastru Kašavy, ale svou adresou patřila k obci Trnava. Janůvky zanikly v 70. letech 20. století s vybudováním Vodní nádrže Slušovice nad soutokem Dřevnice a Trnávkou, která zajišťuje pitnou a užitkovou vodu pro Zlínsko. Část zástavby byla zatopena v přehradě (Bednaříkův mlýn), několik budov (Havlíkův mlýn) zůstalo na břehu, ale musely být zbourány kvůli ochrannému pásmu kolem přehrady.

Současný stav

V místě bývalých Janůvek se nachází slušovická přehrada. Z bývalé zástavby jsou na jejím břehu patrné a v terénu dobře viditelné pozůstatky jednoho z mlýnů (Havlíkův mlýn), včetně části dochovaného náhonu. V okolí se nachází i místo, kde stával hrádek Janůvka (v některých pramenech uváděný jako Janov, či Janova) nejasného původu, jenž zanikl v 15. století, pravděpodobně v důsledku husitských válek.

Vývoj krajiny a zachované reliktky původního osídlení

Krajina zaniklé osady byla významně determinována vodním prostředím, niva řeky Dřevnice byla využívána jako orná půda, obhospodařovaná v úzkých tratích orientovaných po vrstevnici. Orná půda navazovala na velká stavení. Ve vyšších polohách (nad nivou) se nacházely travní porosty s větším množstvím rozptýlené zeleně. V současné době na lokalitě kromě výše uvedených pozůstatků jednoho z mlýnů nenajdeme žádné historické krajinné prvky.

Prameny a literatura

- PEŘINKA, V.: *Vlastivěda moravská, II. Místopis. Vizovický okres*. Brno 1907, s. 223.
- KVASNIČKA, P.: *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Holešovský okres*. Brno 1929, s. 331–332.
- MARCOŇ, S.: Karel Bednařík, zakladatel a kapelník první kašavské dechovky. *Okénko do Kašavy*, roč. 1, č. 3 (říjen 2011), s. 11–12.
- GIRGEL, M.: *Zastavení u Dřevnice*. Zlín 2014.
- POKORNÁ, J. – MACHÁČKOVÁ, M.: *Vítajte na Kašavě*. Říčky 2017.
- Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Zlín, fond Místní národní výbor Kašava (karton 15); fond Archiv obce Kašava (inv. č. 40,51).

Karlovec

německý název: Karlsberg

současná obec: Bruntál (okres Bruntál)

495 m n. m. | orientační souřadnice: 49.9273158N, 17.4978067E

Současná podoba sídla

Původní hřbitov

Kostel sv. Jana Nepomuckého

Stručná charakteristika obce/osady

Karlovec byl založen v roce 1599 a své pojmenování obdržel po tehdejších majiteli šternberského panství Karlu Bedřichu z Münsterbergu. Od roku 1699 byla ves majetkem Lichtenštejnů. V obci se nacházel zámek se sídlem lesní správy velkostatku, který 22. srpna 1798 vyhořel, k němuž náležel rovněž mlýn, pivovar, pila a lihovar. V letech 1830–1918 byla v obci v provozu také slévárna kovů a strojírna založená Karlem Mückem, později přesunutá do Vítkovic. Barokní kostel sv. Jana Nepomuckého postavený v roce 1728 je zapsán do seznamu kulturních památek. Ke kostelu vedlo z obce dlouhé barokní schodiště kryté šindelovou střechou, ze kterého zbylo po napuštění přehrady jen torzo stojící těsně u kostela. Po zániku vrchnostenské správy v polovině 19. století se Karlovec stal samostatnou obcí náležející do politického okresu Moravský Beroun a soudního okresu Dvorce. V roce 1930 zde žilo 358 obyvatel a stálo 72 domů. Po odsunu původního obyvatelstva se obec částečně zalidnila poválečnými osídlenci (v roce 1950 zde žilo 190 obyvatel). V roce 1960 byl Karlovec sloučen s Novou Plání pod názvem Karlova Pláň. Obyvatelstvo bylo vystěhováno v souvislosti s výstavbou vodní nádrže Slezská

Harta uskutečněnou v letech 1987 až 1997, kterou byla většina zdejší zástavby zatopena.

Současný stav

Z obce zůstal pouze kostel sv. Jana Nepomuckého s farou a s přilehlým hřbitovem.

Vývoj krajiny a zachované reliktů původního osídlení

Obec Karlovec ležela u řeky Moravice. Krajinnou strukturu obce před jejím zatopením tvořily zhruba z jedné poloviny louky a pastviny, ty se nacházely na severu a východě obce. Tyto plochy byly mezi řekou Moravicí a samotnou obcí. Druhou polovinu zájmového území pak tvořila převážně orná půda. Dále se zde nacházela enkláva lesního porostu a sadů. Krajina byla protkána koridory cestní sítě, kterou doprovázela zeleň. Dnes je území intravilánu a původních luk zatopeno. Nezaplavené území zaniklé obce dnes tvoří především orná půda a dřevinné porosty lemující vodní plochu. Z historické krajinné struktury se zachovaly jen malé úseky cestní sítě.

Prameny a literatura

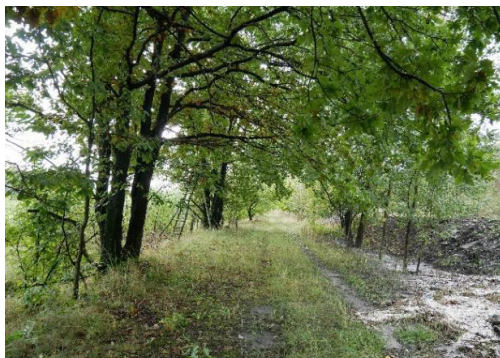
- THEIMER, J.: *Heimatbuch für den Bezirk Bärn. Einschlieslich der Nachbargemeinden des Bezirkes*. Bärn 1930, s. 213–222.
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Morauskoslezská*. Praha 1935, s. 1.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 299.
- BARTOŠ, J. (ed.): *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Sv. 3*. Ostrava 1972, s. 321–322.
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 319.

Kašpárkovice

současná obec: Havířov (okres Karviná)

275 m n. m. | orientační souřadnice: 49.8079533N, 18.4574378E

Současná podoba sídla

Původní cesta vedoucí středem zaniklé obce

Současný stav lokality – místo bývalého lomu

Stručná charakteristika obce/osady

Původně zemědělská osada byla založena v roce 1788 na katastru obce Dolní Suchá těšínským měšťanem a majitelem zdejšího panství Tomášem Kašpárkem, podle něhož dostala jméno. Po zrušení vrchnostenské správy zůstaly Kašpárkovice osadou obce Dolní Suchá a politického okresu Fryštát (dnešní Karviná). V roce 1930 se zde nacházelo 46 domů a žilo zde 397 obyvatel. Přestože se jednalo o téměř čistě českou osadu, kvůli své poloze a většímu počtu polského obyvatelstva v okolí byly Kašpárkovice v roce 1938 na základě mnichovské dohody připojeny k polskému záboru. Po vojenském pádu Polska a německém záboru v letech 1939 až 1945 nebylo zabrané Těšínsko připojeno k protektorátnímu ani sudetskému území, ale zahrnuto k říšské provincii Slezsko jako přímá součást Německé říše. Osudné se zdejší obci stalo černé uhlí, jehož ložiska se nalézala pod místní zástavbou. Zdejší oblast byla postupně poddolována a po druhé světové válce v rámci zintenzivnění těžby a výstavby dalších těžebních provozů bylo místní obyvatelstvo vysídleno a původní zástavba zničena. Zdejší černouhelný důl byl v provozu přesně sto let, od roku 1907, kdy začaly první průzkumné vrty, do roku 2007, kdy odtud vyfáral

poslední vozík uhlí. Zdejší důl několikrát změnil majitele i jméno. Po roce 1945 se stal součástí znárodněného podniku Ostravsko-karvinské doly a v roce 1949 byla zdejší šachta přejmenována na Důl Dukla. V roce 1961 se zde odehrálo jedno z největších důlních neštěstí, při němž následkem požáru a následného udušení oxidem uhelnatým tragicky zahynulo 108 horníků.

Současný stav

V místě se dnes nachází část rozsáhlého areálu uzavřeného černouhelného dolu, ze kterého má v budoucnosti vzniknout průmyslová zóna.

Vývoj krajiny a zachované relikty původního osídlení

Zástavba původně čistě zemědělské obce vznikala postupně, nejprve byla tvořena jednotlivými izolovanými statky. Úzké tratě orné půdy byly orientovány k jednotlivým domům. V krajině se nacházelo malé množství hraniční zeleně a lesních porostů. S rozvojem průmyslu v širší oblasti došlo k dalšímu rozvoji obytné výstavby, přesto zde zůstal zachován zemědělský charakter. Zemědělská půda byla v první polovině 50. let minulého století scelena. Zástavba zanikala postupně, zejména během 60. let. Dnes se na lokalitě nachází dopravní infrastruktura, haldy po těžbě uhlí a několik malých enkláv s travními porosty s rozptýlenou zelení bez zemědělského využití.

Prameny a literatura

- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 31.
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 254.
- Historie Suché ve Slezsku. *Havířovský zpravodaj o historii města*, 2013, č. 7 (online), dostupné z <http://havirov-historie.cz/upload/zpravodaj/2013/HAVIROVSKY-ZPRAVODAJ7.pdf>.

Kerhartice

německý název: Gersdorf

současná obec: Jakartovice (okres Opava)

440 m n. m. | orientační souřadnice: 49.8493125N, 17.6434283E

Současná podoba sídla

Studny jsou zde častým prokem

Současný stav lokality

Stručná charakteristika obce/osady

Obec se rozkládala na moravské straně zemské hranice Moravy a Slezska v údolí potoka vlévajícího se nedaleko obce do Moravice, dnes vodní nádrže Kružberk. První písemná zmínka pochází z roku 1397, kdy je ves připomínána jako dědičná rychta. Před zrušením vrchnostenské správy byla ves součástí karloveckého panství, od roku 1850 samostatnou obcí v okrese Šternberk (od roku 1909 v okrese Moravský Beroun). V obci se nacházela škola, záložna, dva mlýny a družstevní lihovar. V katastru obce byl v provozu také břidlicový lom. V roce 1930 se v obci nacházelo 67 domů a žilo zde 284 obyvatel. Po druhé světové válce bylo zdejší německé obyvatelstvo vysídleno a obec z větší části dosídlena novými obyvateli (v roce 1948 zde žilo 255 obyvatel), ale po zahájení stavby nedaleké přehrady Kružberk jejich počet klesal (v roce 1950 zde žilo již jen 127 obyvatel). V obci stával filiální kostel sv. Martina z roku 1804, který nebyl původně určen ke zbourání, ale měl být zachován jako kulturní památka. Na příkaz bezpečnostních orgánů, které poukazovaly na zne-

užívání chátrajícího kostela protisocialistickou propagandou, byl objekt v roce 1985 zdemolován. Obec zanikla z důvodu výstavby vodní nádrže Kružberk (1948–1955), přičemž v přehradě bylo zatopeno 28 domů v jižní části obce, zbylá zástavba se stala součástí ochranného pásma. V roce 1960 obec administrativně zanikla.

Současný stav

Z bývalé obce byly zachovány dva domy, budova lihovaru a obnovený kamenný kříž. V terénu lze pozorovat řadu rozvalin zbořených domů ukrytých v náletových dřevínách, dosud patrný půdorys bývalého hřbitova, základů kostela a také několik studní. Místem prochází silnice, která je zároveň značenou cyklistickou trasou č. 503. Většina bývalé zástavby je nadále nedostupná, protože leží v ochranném pásmu přehrady.

Vývoj krajiny a zachované relikty původního osídlení

Území obce bylo před druhou světovou válkou tvořeno převážně zemědělsky obhospodařovanou půdou s malým podílem rozptýlené zeleně a menší ohraničenou plochou lesního porostu na jihozápadě katastrálního území. Zemědělské plochy byly tvořeny převážující ornou půdou seskupenou do traťové plužiny navazující na zástavbu. Do současnosti se částečně zachovala cestní síť a ve velmi omezené míře právě i původní rozdělení půdy (plužina). V nejbližším okolí přehrady se dnes nacházejí lesní porosty (na některých místech s probíhající těžbou) a částečně pokrývají původní intravilán, v širším zázemí však stále převažuje zemědělská půda – tvořená výhradně trvalými travními porosty a výměrou velmi podobná původnímu rozsahu. Kromě četných stavebních ruin a kamenných zídek se zde nachází několik studen, původně náležejících k zaniklým stavením.

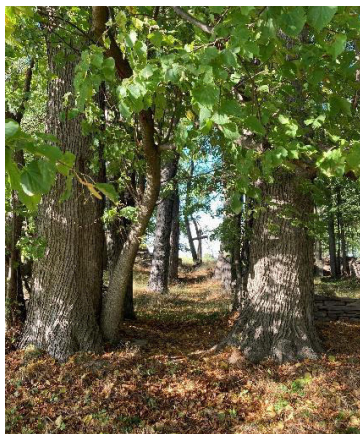
Prameny a literatura

- *Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 1.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Země moravskoslezské*. Brno 1938, s. 613.
- BARTOŠ, J. (ed.): *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Sv. 3*. Ostrava 1972, s. 323–324.
- TUREK, A. a kol: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 256–257.
- Kol. autorů: *Zaniklé a utopené obce Medlice a Kerhartice. Mikroregionem Hvozdnice*. Hvozdnice 2013, s. 32–33.
- *Kostel sv. Martina v Kerharticích. Poškozené a zničené kostely, kaple a synagogy v České republice* (online), dostupné z <http://www.znicenekostely.cz>.

Lesy

dříve: <i>Herčivald</i>	německý název: <i>Herzogwald</i>
současná obec: <i>Budišov nad Budišovkou (okres Opava)</i>	
555 m n. m.	orientační souřadnice: <i>49.8438447N, 17.6099642E</i>

Současná podoba sídla

Aleř vedoucí ke hřbitovu

Celkový pohled do krajiny s viditelným terasováním

Stručná charakteristika obce/osady

První písemná zmínka pochází z roku 1379, kdy byla ves součástí šternberského panství. V období středověku a raného novověku několikrát vypleněna a zpusťována během válečných konfliktů, ale nikdy nezůstala zcela opuštěná. Většina místních obyvatel se živila domácí tkalcovskou výrobou, zemědělstvím, prací v lese nebo těžbou jesenické břidlice a vzácných kovů v okolních lomech. Od roku 1849 byl Herčivald samostatnou obcí. V roce 1930 se zde nacházelo 144 domů a 568 obyvatel. V obci žily vedle sebe tři náboženské komunity – katolíci, evangelíci a příslušníci sboru Jednoty bratrské (čeští bratři), každá měla vlastní kostel a hřbitov. Po roce 1945 bylo vysídleno zdejší německé obyvatelstvo, místo nich se v obci usadili noví čeští a slovenští osídlenci včetně reemigrantů z Rumunska, přičemž při posledním provedeném sčítání lidu v roce 1961 zde žilo 171 obyvatel. V roce 1950 byla obec přejmenována na Lesy. V dalších letech vysídlena a zbourána z důvodu výstavby vodní nádrže Kružberk (1948–1955) na řece Moravici. Většina zástavby nebyla

přímo zatopena, ale nacházela se v ochranném pásmu přehrady. Zdejší katolický kostel Všech svatých z roku 1718 nebyl jako památkově chráněný objekt původně určen k demolici, ale na popud tehdejších bezpečnostních orgánů stěžujících si na zneužívání tohoto místa při shromažďování „mládeže nevalné pověsti“, v roce 1980 vyňat z památkové péče a o dva roky později zbourán.

Současný stav

Z bývalé obce zůstaly stát poslední dva domy. V lesním porostu a náletových dřevinách se nalézá několik rozvalin zbořených budov. Na místě bývalé bratrské modlitebny je zbudován pomník a informační panel o historii místní Jednoty bratrské. Nad obcí jsou dosud patrné zbytky hřbitovů, o jejichž údržbu se starají dobrovolníci a členové historicko-vlastivědné společnosti Moravian.

Vývoj krajiny a zachované relikty původního osídlení

Sídlo se nacházelo podél významného prameniště v protáhlém údolí a bylo tvořeno dominantním podílem orné půdy, četné zamokřené plochy byly zatravněny a sloužily jako louky či pastviny (často s užitkovým dřívím). Kolem katastrální hranice se nacházel prstenec jehličnatých lesních porostů (s výjimkou otevřeného prostoru na severozápadě katastru). Orná půda byla tvořena úzkými tratěmi navazujícími na převážně ovocné zahrady přiléhající k jednotlivým stavením. Právě plužina i cestní síť zůstaly na území zaniklé obce velmi dobře zachovány a dodnes odkazují na původní zemědělské využití území. Plocha zemědělské půdy je však oproti minulosti výrazně zmenšena (zejména ve prospěch lesních porostů) a orná půda byla nahrazena trvalými travními porosty. V otevřené krajině lze kromě působivé kompozice zbytků udržovaného hřbitova a starých stromů nalézt řadu dalších historických krajinných prvků – např. terasování podél svahů, úvozové cesty, aleje a staré ovocné a ostatní listnaté solitérní dřeviny.

Prameny a literatura

- *Lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 1.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Země moravskoslezské*. Brno 1938, s. 612.
- TUREK, A. a kol: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 312–313.
- KÖRPER, R.: *Herzogswald in Wort und Bild*. Neuwied 1983.
- DOMINEC, P.: *Herčivald (okres Bruntál) – kapitoly z dějin zaniklé obce*. Slezská univerzita v Opavě. Filozoficko-přírodovědecká fakulta, diplomová práce, 2014.
- Kostel Všech svatých v Lesích. *Poškozené a zničené kostely, kaple a synagogy v České republice* (online), dostupné z <http://www.znicenekostely.cz>.

Lipňany

současná obec: Dukovany (okres Třebíč)

370 m n. m. | orientační souřadnice: 49.0845889N, 16.1327739E

Současná podoba sídla

Původní kaple v kontextu současného využití

Celkový pohled do krajiny

Stručná charakteristika obce/osady

Zemědělská vesnice s tradičně českým obyvatelstvem. Poprvé připomínána v roce 1281. Na konci 15. století zpustla, znovu byla osídlena na počátku 18. století. Vesnice měla od roku 1715 vlastní pečeť, na které byly vyobrazeny lípa, mlatce, cep a nápis Lippianer Gemein Siegel. Do roku 1867 byla součástí obce Slavětice, poté osadou obce Skryje. V roce 1930 zde stálo 19 domů a žilo 135 obyvatel. V roce 1970, kdy zde proběhlo poslední sčítání lidu před zánikem, žilo v osadě 96 stálých obyvatel. V okolí byly odkryty různé archeologické nálezy dokládající existenci zdejšího osídlení již v pravěké době.

Současný stav

Obec je zcela zničena, veškeré obytné a hospodářské stavby srovnány se zemí a nejsou viditelné žádné známky jejich dřívější existence. V místě zůstala jen původní kaplička, u které se nachází informační tabule o zaniklé obci. Místem prochází turistická stezka.

Vývoj krajiny a zachované reliktů původního osídlení

Lipňany byly osadou obce Skryje. Propojovala je cesta lemovaná alejí stromů. Před rokem 1945 obklopovaly obec zemědělské plochy. Jižně pod sídlem se nacházel rybník, který se dochoval dodnes. Ve východní části původního intravilánu, na místě statku, se nachází postupně zarůstající plocha se stavebním odpadem. Naproti této ploše stojí kaple sv. Cyrila a Metoděje. Sídlo se rozkládalo okolo místní komunikace, která je dodnes zčásti zachována. Mezi rybníkem a sídlem je situováno prameniště Lipňanského potoka. Za domy se nacházely zahrady a sady. Rozptýlená zeleň, podobně jako ve Skryjích, doprovázela cestní síť v podobě alejí, v malé míře pak rostla kolem prameniště a rybníka. Na západě se nacházejí lesní plochy, jejichž hranice se nezměnily. Původní malé zemědělské plochy jsou spojeny do velkých celků a došlo k rozšíření rozptýlené zeleně.

Prameny a literatura

- DVORSKÝ, F. I.: *Vlastivěda moravská. Místopis Moravy, VI., Znojemský kraj, Hrotovský okres*. Brno 1916, s. 152–157.
- *Lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 64.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 155.
- CICVÁREK, J.: Záchranný výzkum tradičního stavitelství na Moravskokrumlovsku. *Národopisné aktuality*, 1977, č. 2, s. 159–162.
- ŠAROUNOVÁ, I.: Po třech vesnicích u dukovanské elektrárny zbyly jen kapličky. Dodnes jsou udržované. *Český rozhlas*, 2020 (online), dostupné z <https://vysocina.rozhlas.cz/po-trech-vesnicich-u-dukovanske-elektrarny-zbyly-jen-kaplicky-dodnes-jsou-8246583>.
- JAKUBCOVÁ, H.: Tady bude elektrárna, oznámili v sokolovně. Pro tři vesnice to byl šok. *idnes.cz*, 2017 (online), dostupné z https://www.idnes.cz/jihlava/zpravy/skryje-lipnany-hermanice-byvale-vesnice-zbourane-elektrarna-dukovany-serial-zanikla-mista.A170629_2335917_jihlava-zpravy_mv.

Medlice

německý název: Mödlitz

současná obec: Jakartovice (okres Opava)

353 m n. m.

orientační souřadnice: 49.8608778N, 17.6214556E

Současná podoba sídla

Pastviny s viditelnými historickými rozhradami *Současný stav lokality*

Stručná charakteristika obce/osady

Obec se nacházela na levém břehu řeky Moravice na moravské straně nedaleké zemské hranice. Založena pravděpodobně již ve 12. století jako součást olomoucké kapituly, během dalších let často střídala vrchnostenské majitele. Původně osídlena českými kolonisty, později převážilo německé obyvatelstvo. V okolí stojí zřícenina středověkého hradu, založeného ve 13. století a zaniklého pravděpodobně během tažení vojsk Matyáše Korvína v druhé polovině 15. století. Od roku 1849 šlo o samostatnou obec, pod níž spadala i nedaleká ves Moravská Harta. V Medlicích stála továrna na škrob, několik mlýnů a pily s vodním kolem a turbínami, v okolí se nacházely lomy s břidlicí. V roce 1930 se v Medlicích nacházelo 66 domů, ve kterých žilo 258 obyvatel. Po roce 1945 bylo zdejší německé obyvatelstvo vysídleno a do obce přišli noví osídlenci, přičemž v roce 1950 zde žilo ještě 95 obyvatel. Obec zanikla z důvodu výstavby vodní nádrže Kružberk (1948–1955), přičemž zdejší obyvatelstvo bylo přesídleno a většina zástavby zbourána kvůli zavedení ochranného hygienického pásma v okolí přehrady. V roce 1960 přestaly Medlice existovat jako samostatná obec. V obci se nacházel filiální kostel Navštívení Panny Marie, vysta-

věný v roce 1766, který nebyl původně určen ke zbourání, přičemž se uvažovalo o zřízení archeologického muzea v jeho prostorách. Po zákroku tehdejších bezpečnostních orgánů stěžujících si, že v okolí kostela se scházejí „společensky narušené osoby“, byl nakonec kostel v roce 1985 zbourán.

Současný stav

Z bývalé obce zůstaly stát tři domy, zachována byla i zděná trafostanice. V lesním porostu a náletových dřevinách se nachází několik stále viditelných rozvalin zbořených domů. V místě roste poměrně mnoho starších ovocných stromů.

Vývoj krajiny a zachované relikty původního osídlení

Původně dominantně zemědělsky obhospodařovaná krajina se ve srovnání s ostatními obcemi postiženými výstavbou vodní nádrže Kružberk a zřízením ochranného pásma změnila nejvýrazněji. Menší část katastrálního území je zatopena v tělese nádrže a vytváří pomyslný předěl mezi dvěma v současnosti převažujícími způsoby využití krajiny. Převážná část území je nadále využívána zemědělsky, drobnou mozaiku orné půdy formované do dlouhých tratí však nahradily scelené pastviny. Původní krajinná struktura dlouhodobě ovlivněná zemědělstvím však zůstala na těchto plochách výrazně zachována i dnes – hranice mezi původními pozemky tvořené zatravněnými mezemi s dřevinnou vegetací, které v minulosti navazovaly na zástavbu, jsou pro zdejší krajinu stále typické. Druhá část území je pokryta cíleně založenými jehličnatými lesními porosty s minimem historických krajinných prvků.

Prameny a literatura

- *Lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 1.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Země moravskoslezské*. Brno 1938, s. 613.
- BARTOŠ, J. (ed.): *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Sv. 3. Ostrava 1972, s. 325–326.*
- TUREK, A. a kol: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 366.
- kol. autorů: *Zaniklé a utopené obce Medlice a Kerhartice. Mikroregionem Hvozdnice*. Hvozdnice 2013, s. 32–33.
- *Kostel Navštívení Panny Marie v Medlicích. Poškozené a zničené kostely, kaple a synagogy v České republice* (online), dostupné z <http://www.znicenekostely.cz>.

Mušov

německý název: Muschau

současná obec: Pasohlávky (okres Brno-venkov)

170 m n. m. orientační souřadnice: 48.8969056N, 16.6000875E

Současná podoba sídla

Lužní lesy v okolí zaniklé obce

Pohled na Věstonickou nádrž se zachovalým kostelem

Charakteristika obce/osady

Obec byla poprvé zmiňována v roce 1276, v období 1850–1976 byla samostatnou obcí, v letech 1976–1980 spadala pod správu Místního národního výboru Pasohlávky. Do roku 1945 žili v městečku převážně obyvatelé německé národnosti, po druhé světové válce Mušov z velké části dosídlili noví obyvatelé českého původu. V roce 1930 se v Mušově nacházelo 152 domů a 730 obyvatel. Podle posledního sčítání lidu provedeného před zánikem obce (v roce 1970) zde žilo 533 obyvatel. O zřízení přehrady na tomto místě se uvažovalo již od 19. století z důvodu častých záplav, tyto úvahy však narážely na odpor místních majitelů pozemků v čele s lichtenštejnskou správou. Městečko bylo nakonec vysídleno a zbořeno v 70. letech 20. století z důvodu výstavby soustavy vodních děl novomlýnských nádrží. Obec byla administrativně zrušena k 1. 1. 1980 a katastr jejího území připojen k obci Pasohlávky. Opuštěná zástavba obce byla do roku 1987 zatopena ve Věstonické nádrži.

Současný stav

Ze zástavby zůstal zachován farní kostel svatého Linharta na malém ostrůvku uprostřed Věstonické nádrže, kaplička sv. Ducha stojící na křižovatce před přehradou a několik vinných sklepů pod vrchem Hradisko. Některé sakrální památky byly z Mušova přeneseny na jiné místo, např. socha sv. Jana Nepomuckého stojící před mušovským mostem byla přemístěna do Pavlova, kříž z návsi do Opatovic.

Vývoj krajiny a zachované reliktky původního osídlení

Před rokem 1945 obklopovaly obec na SV zemědělské pozemky tvořené z velké části ornou půdou, která směrem k obci navazovala na zahrady za domy. Z velké části na zahradách rostly ovocné stromy. Na JV obce navazovala na zahrady vlhká stanoviště kolem meandrující řeky Dyje a především jejích ramen. V části mezi hlavním korytem řeky Dyje a obcí se nacházely lužní lesy a plochy využívané jako louky, případně pastviny. Při budování vodních nádrží a zatopení zdejší oblasti byly také z velké části zničeny zdejší vzácné lužní lesy a ohrožena řada rostlinných a živočišných druhů.

Prameny a literatura

- *Lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 82.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 47.
- BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Sv. 9*. Ostrava 1974, s. 303.
- KORDIOVSKÝ, E.: *Mušov 1276–2000*. Znojmo 2000.
- KORDIOVSKÝ, E.: Zatopené vesnice Bítov, Kníničky a Mušov v důsledku budování vodních nádrží. In *Nucené migrace v českých zemích ve 20. století*. Praha 2018, s. 297–309.
- SOLAŘÍKOVÁ, I.: Malebný Mušov pohřbila voda. Hloupost století, má jasno pamětník. *idnes.cz*, 2017 (online), dostupné z https://www.idnes.cz/brno/zpravy/zanikla-mista-musov-pohrbila-voda.A170717_2339166_brno-zpravy_krut.
- *Kostel sv. Linharta* (online), dostupné z <http://kostelmusov.cz/>.

Muzlov

německý název: Musslau

současná obec: Březová nad Svitavou (okres Svitavy)

400 m n. m. | orientační souřadnice: 49.6594956N, 16.4892811E

Současná podoba sídla

Stromořadí lemující nepoužívanou cestu v ochranném pásmu

Celkový pohled do krajiny

Stručná charakteristika obce/osady

Vesnice založená německými kolonisty v blízkosti česko-moravské zemské hranice byla součástí tzv. hřebečského jazykového ostrova. Od roku 1850 samostatnou obcí, pod níž spadala také osada Moravská Dlouhá. Až do konce druhé světové války zde žilo většinou německé obyvatelstvo. V roce 1930 se zde nacházelo 36 domů, ve kterých žilo 208 obyvatel. V roce 1950 byl Muzlov sloučen s nedalekou obcí Českou Dlouhou pod novým názvem Dlouhá. Pod obcí se nachází významné prameniště vody, které bylo využito k zásobování pitnou vodou pro město Brno. Z těchto důvodů bylo v okolí Muzlova zřízeno ochranné pásmo vodního zdroje, v místě byly provedeny hlubinné vrty a vybudovány přivaděče vody. K prosazení tohoto plánu přispělo také vysídlení původního německého obyvatelstva po roce 1945. Vylidněná obec byla asanována postupným bouráním zdejší zástavby, které probíhalo až do konce 70. let 20. století.

Současný stav

V Muzlově se dochovala kaple svatého Františka Xaverského. V roce 2018 byla po letech chátrání zrekonstruována, stejně jako vedle stojící železný kříž, a byla obnovena každoroční pouť k těmto místům. Jako kulturní památka je uváděn také zdejší První březovský vodovod, který však nepatří k původní zástavbě.

Vývoj krajiny a zachované reliktů původního osídlení

Obec zanikala ve dvou etapách a tomu odpovídaly i postupné změny krajinné struktury. Nejprve zanikala výše položená část obce s velkými statky, na které navazovaly úzké tratě orné půdy orientované kolmo na vrstevnice do táhlého kopce. V současném terénu, který byl po druhé světové válce zalesněn, najdeme částečně dochované úvozové cesty, které umožňovaly obhospodařování polí i ve vyšších polohách. Na druhé části obce je vyhlášeno nepřístupné ochranné pásmo, které je tvořeno kombinací travních a lesních porostů. Na lokalitě najdeme kromě reliéfových stop (cesty, půdorys budov) také velké množství původních dřevin (jehličnaté, listnaté, ovocné včetně keřů) a pozůstatky předmětů denní potřeby.

Prameny a literatura

- *Lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 118.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 257.
- BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Sv. 5*. Ostrava 1976, s. 312–313.
- NEKUDA, V. (ed.): *Moravskotřebovsko, Svitausko (Vlastivěda moravská)*. Brno 2002, s. 792–796.
- MuBlau. *Geschichte der Stadt Zwittau und ihrer Umgebung* (online), dostupné z <http://www.zwittau.de/orte/muslau/muslau.htm>.
- LATISLAV, R.: Žiznivé Brno odsoudilo vesnici k zániku. Namále mělo i blízké městečko. *idnes.cz*, 2017 (online), dostupné z https://www.idnes.cz/pardubice/zpravy/obec-muzlov-serial-zanikla-mista-voda-pro-brno-brezovsky-privadec.A170811_164903_pardubice-zpravy_msv.
- BALCAROVÁ, V.: Muzlov zmizel z mapy. Obec na Svitavsku musela v minulém století ustoupit vodovodu. *Český rozhlas*, 2017 (online), dostupné z <https://regiony.rozhlas.cz/muzlov-zmizel-z-mapy-obec-na-svitavsku-musela-v-minulem-stoleti-ustoupit-7413412>.

Skryje

současná obec: Dukovany (okres Třebíč)

375 m n. m. | orientační souřadnice: 49.0935894N, 16.1435561E

Současná podoba sídla

Původní kaplička

Celkový pohled do krajiny

Stručná charakteristika obce/osady

Menší zemědělská vesnice je poprvé připomínána v roce 1506. Název Skryje měl souviset s hustou výsadbou ovocných stromů, jejichž větve skrývaly většinu zdejších domů. Do roku 1876 byly Skryje součástí obce Slavětice, poté byly samostatnou obcí, jejíž součástí byla také osada Lipňany. V roce 1930 se zde nacházelo 65 domů, ve kterých žilo 281 obyvatel. V roce 1970, při posledním sčítání lidu před zánikem, zde žilo 286 obyvatel. Obec zanikla v souvislosti s výstavbou Jaderné elektrárny Dukovany. O zřízení elektrárny v tomto místě bylo rozhodnuto v roce 1970, se stavbou se pak začalo v roce 1978. V mezidobí bylo také rozhodnuto o vystěhování všech místních obyvatel. Ti odešli většinou do okolních obcí. V současné době je katastrální území Skryjí součástí obce Dukovany.

Současný stav

Obec je zcela zničena, veškeré obytné a hospodářské stavby byly srovnány se zemí a nejsou viditelné žádné známky jejich dřívější existence. V místě zůstala jen původní kaplička, u které se nachází informační tabule. Prochází tudy turistická stezka.

Vývoj krajiny a zachované relikty původního osídlení

Před rokem 1945 obklopovaly obec zemědělské plochy. Na severu od obce začínaly lesy, které se dodnes nacházejí ve svažujícím se terénu podél údolí řeky Jihlavy. Ostrá hranice lesů a zemědělských ploch zůstala skoro nezměněná. Zahrady domů byly z velké části osázeny ovocnými stromy. V krajině bylo poměrně velké množství rozptýlené zeleně, především liniové doprovázející cestní síť. Zeleň byla výrazně zastoupena i ve veřejném prostoru v intravilánu. Dnes jsou dominantou krajiny chladicí věže elektrárny. Na území zaniklé obce se nachází čistírna odpadních vod, parkoviště, autobusové nádraží, vodní plocha a další doprovodné stavby. Současný krajinný ráz je silně ovlivněn velkým množstvím elektrického vedení, pod nímž je převážně orná půda a v několika málo místech rozptýlená zeleň. Severně od zaniklé obce se nacházejí dvě nepůvodní budovy výrobního charakteru.

Prameny a literatura

- DVORSKÝ, F. I.: *Vlastivěda moravská. Místopis Moravy VI., Znojemský kraj, Hrotovský okres*. Brno 1916, s. 108–110.
- *Lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 64.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1967, s. 155.
- BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1948–1960. Sv. 9*. Ostrava 1984, s. 196.
- CICVÁREK, J.: Záchranný výzkum tradičního stavitelství na Moravskokrumlovsku. *Národopisné aktuality*, 1977, č. 2, s. 266–269.
- ŠAROUNOVÁ, I.: Po třech vesnicích u dukovanské elektrárny zbyly jen kapličky. Dodnes jsou udržované. *Český rozhlas*, 2020 (online), dostupné z <https://vysockina.rozhlas.cz/po-trech-vesnicich-u-dukovanske-elektarny-zbyly-jen-kaplicky-dodnes-jsou-8246583>.
- JAKUBCOVÁ, H.: Tady bude elektrárna, oznámili v sokolovně. Pro tři vesnice to byl šok. *idnes.cz*, 2017 (online), dostupné z https://www.idnes.cz/jihlava/zpravy/skryje-lipnany-hermanice-byvale-vesnice-zbourane-elektarna-dukovany-serial-zanikla-mista.A170629_2335917_jihlava-zpravy_mv.

současná obec: Karviná-Dolý (okres Karviná)

240 m n. m. | orientační souřadnice: 49.8294444N, 18.5086111E

Původní podoba sídla

Krajina v Solce rok 1947
zdroj: ags.cuzk.cz/archiv

Současná krajina s odkalištěm Pílnok

Stručná charakteristika obce/osady

Nejstarší zmínka o historii osady pochází z roku 1461, v historických pramenech se někdy uvádí pod názvy Solce nebo Solcza. V 15. století se měla dělit na Horní a Dolní Solcu. Ves byla v majetku slezské větve rodu Larischů-Mönnichů. Po zániku vrchnostenské správy v roce 1849 se stala osadou obce Karviná, s níž měla již od roku 1702 společný matriční úřad. K rozvoji osady došlo v druhé polovině 19. století v souvislosti s rozvojem těžby uhlí. V roce 1873 vystavěl hrabě Jindřich Larisch-Mönnich na návrší nad osadou zámek v novorenesančním slohu, který se stal dominantou oblasti. Obklopoval ho park s rodovou hrobkou ve formě antického chrámku. Zámek Solca zůstal původním majitelům i po roce 1918. Za druhé světové války byl zabrán německou armádou, po roce 1945 byl konfiskován čs. státem. Při opravách v letech 1947–1950 byla východní část zbourána, zbytek stavby byl upraven jako jednopatrová budova s podkrovím a naposledy před vyklizením a úplným zbouráním sloužil jako zubařská ordinace. V roce 1930 bylo v osadě 159 domů a žilo v nich 1054 obyvatel české, německé i polské národnosti. V 50. a 60. letech 20. století se osada Solca postupně vylidnila kvůli nebezpečí zřícení domů v důsledku poddolová-

ní. V dalších letech byla většina zástavby zbourána a území zaplaveno. V roce 1953 byl zbořen také zámek, později následoval i kostel sv. Jindřicha a rodinná hrobka ve zdevastovaném zámeckém parku.

Současný stav

V místě se nachází vodní plocha odkaliště Pilňok, jež zaplavuje většinu území bývalé osady. Žije zde 35 druhů vážek, včetně některých vzácných a ohrožených druhů. Z původní zástavby jsou viditelné zbytky zámku a obnovena byla (ovšem ve značně odlišné podobě) pohřební kaple s rodinnou hrobkou Larisch-Mönnich, která je umístěna v parku Boženy Němcové v Karviné, a kašna přenesená do nového karvinského zámku.

Vývoj krajiny a zachované relikty původního osídlení

Krajina zaniklé osady je zcela přetvořena a původní agrární struktury zanikly spolu se změnou využití území. Původní krajinná struktura byla tvořena mozaikou drobných políček orné půdy s minimálním zastoupením rozptýlené zeleně v okolí domů.

Prameny a literatura

- *Lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Praha 1935, s. 30.
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004, s. 578.
- Solca. *Hrady.cz* (online), dostupné z <https://www.hrady.cz/zamek-solca-doly>.
- DUDÁK, V.: Dnešní Karviná aneb místo Solcy Pilňok. *Týden.cz*, 2009 (online), dostupné z https://www.tyden.cz/rubriky/relax/cestovani/dnesni-karvina-aneb-misto-solcy-pilnok_144672.html.

Závěr

V této knize jsme se vydali po stopách bývalých moravských a slezských sídel, která z různých důvodů a pohnutek zanikla v průběhu druhé poloviny dvacátého století. Zajímala nás nejen historie a důvody zániku těchto míst, ale zaměřili jsme se i na vývoj zaniklých sídel poté, co odtud odešli poslední obyvatelé a postižené obce a osady přestaly úředně existovat. V neposlední řadě jsme zkoumali také současnou podobu zaniklých sídel, včetně popisu společenské a krajinářské funkce míst a jejich proměn až do současnosti. Během výzkumu jsme si ověřili, že každé zaniklé sídlo vypráví svůj vlastní příběh, naplněný všedními i výjimečnými událostmi, a je nerozlučně spjato s dramatickými a někdy i tragickými osudy zdejších obyvatel, kteří tady ztratili svůj domov nebo se stali přímými svědky zániku těchto míst.

Velmi pestrá a rozmanitá je také krajina zaniklých sídel, která nabízí mnoho různých pohledů od romantické „divočiny“ až po nevlídnou kulisu v okolí velkých technických staveb. Některá sídla zmizela ze zemského povrchu zcela a po jejich zástavbě nezůstala žádná viditelná stopa, na mnoha místech přetrvávají hmotné pozůstatky ve formě relikvií budov a dodnes čitelných znaků v charakteru okolní krajiny, jinde zůstalo z bývalých obcí a osad zachováno alespoň několik domů proměněných v odlehle samoty. Ne všechna zaniklá sídla jsme mohli osobně navštívit a detailně prozkoumat. Některé zaniklé obce a osady zůstávají nepřístupné veřejnosti (i badatelům), protože se nacházejí ve vojenském prostoru nebo ochranných zónách, jiné zmizely pod hladinou velkých vodních nádrží. Větší část zaniklých sídel se ovšem nachází v otevřené a volně přístupné krajině, kde se stávají v posledních desítkách let vyhledávanou lokalitou stále většího počtu návštěvníků z řad odborné i laické veřejnosti.

Jak jsme se během cest po zaniklých sídlech mnohokrát přesvědčili, na řadě dnes již neexistujících obcí a osad míst nikdy úplně nezmizel život a to bez ohledu na lokaci, dobu a příčinu zániku. Po desetiletích od odchodu posledních stálých obyvatel a zbourání většiny zástavby se tento prostor proměnil ve specifické prostředí a svou zvláštní atmosférou přitahuje stále větší skupiny lidí s různými představami, plány a úmysly. K nejčastějším projevům ožívování zaniklých sídel patří snahy o staveb-

ní rekonstrukci zdejších památek, zřízení komemoračních připomínek a obnovení komunitních setkávání, například pořádáním výročních poutí, setkávání bývalých obyvatel a jejich potomků a jiné společenské nebo kulturní události. Někde se dokonce objevují snahy vrátit do zaniklých sídel trvalou přítomnost obyvatel, využít tento prostor pro alternativní způsob života nebo je přeměnit v ekologické stanice propojující historické hledisko se současnými environmentálními výzvami. Svět zaniklých sídel tak není uzavřeným a zakonzervovaným prostorem bez dalšího vývoje, ale představuje jedinečný prostor, který se stále mění a přetváří. Příběh zaniklých sídel tak pokračuje...

Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny

Národní archiv, fond Ministerstvo vnitra – tajné.

Archiv bezpečnostních složek, fond Sekretariát ministra vnitra, 1. díl (A 2/1).

Archiv bezpečnostních složek, fond Sekretariát ministra vnitra, 2. díl (A 2/2).

Vojenský historický archiv, fond Ministerstvo národní obrany 1946.

Moravský zemský archiv v Brně, fond Krajský národní výbor Brno.

Moravský zemský archiv v Brně, fond Krajský národní výbor Jihlava.

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Zlín, fond Místní národní výbor Kašava a fond Archiv obce Kašava.

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Znojmo, fond Místní národní výbor Ječmeniště 1945–1951.

Literatura

- ANDĚL, J. – POŠTOLKA, V.: Zaniklá sídla, vývoj a specifika. In ANDĚL, J. – JEŘÁBEK, M. – ORŠULÁK, T. (eds.), *Vývoj sídlení struktury a obyvatelstva pohraničních okresů Ústeckého kraje*, Ústí nad Labem 2004 (Acta Universitatis Purkynianae 88, Studia Geografica IV), s. 85–108.
- ANTIKOMPLEX a kol.: *Zmizelé Sudety* (6. upravené vydání). Praha 2015.
- ARMSTRONG, J.: In the presence of the absence: meditations on the cultural significance of abandoned places. In ENDERSON, T. – KALANDIDES, A. – KOTHARI, U. (eds.), *The Routledge Handbook of Place*, London 2020, s. 518–527.
- BAŇSKI, J. – WESEŁOWSKA, M.: Disappearing Villages in Poland – Selected Socioeconomic Processes and Spatial Phenomena. *European Countryside* 12, 2020, č. 2, s. 221–241.
- BARTOŠ, J. (ed.): *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Sv. 3*. Ostrava 1972.
- BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Sv. 5*. Ostrava 1976.
- BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1948–1960. Sv. 9*. Ostrava 1984.
- BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Sv. 11*. Ostrava 1988.
- BARTOVSKÝ, V.: *Vlastivěda moravská, II. Místopis Moravy. Jičínský kraj. Hranický okres*. Brno 1909.
- BELCREDI, L.: *Bystřec. O založení, životě a zániku středověké vsi. Archeologický výzkum zaniklé středověké vsi na Drahanské vrchovině 1975–2005*. Brno 2006.
- BORGO, A. D. – GAMBAZZA, G.: From abandoned village to ecovillage: a sustainable tourism experience by the community of Torri Superiore. *Bulletin de la Société Géographique de Liège* 69, 2018, s. 63–79.
- BŘEZINA, J.: *Vlastivěda moravská II. Místopis. Šumperský okres, Staroměstský okres, Vížmborský okres*. Brno 1932.
- BUČEK, A. – LACINA, J.: *Studie vlivu energetické soustavy Dukovany – Dalešice na okolní prostředí, Třebíč* 1981.
- BUREŠ, M.: *Vesnice zaniklé po roce 1945 a kulturní krajina Novohradských hor*. Plzeň 2015.
- CAJTHAML, J.: *Rekonstrukce historické krajiny a zaniklých obcí*. Praha 2013 (= Habilitační přednášky 26, 2013).

- CAMERON, C. M. – TOMKA, S. A.: *The Abandonment of Settlements and Regions. Ethnoarchaeological and Archaeological Approaches*, Cambridge 1993.
- CARDACI, A. – VERSACI, A.: Adaptive reuse for social agriculture: a sustainable approach for the recovery of abandoned villages in Sicily. In AMOËDA, R. – LIRA, S. – PINHEIRO, C., (eds.), *REHAB 2017: Proceedings of the 3rd International Conference on Preservation, Maintenance and Rehabilitation of Historical Buildings and Structures 2017*, s. 169–179.
- CICVÁREK, J.: Záchraný výzkum tradičního stavitelství na Moravskokrumlovsku. *Národopisné aktuality* 14, 1977, č. 2, s. 159–162.
- COOK, D.: *Lake of coal: the disappearance of a mining township*. Nelson 2006.
- ČAPKA, F. – SLEZÁK, L. – VACULÍK, J.: *Nové osídlení českých zemí po druhé světové válce*. Brno 2005.
- ČEP, M.: *Javorná. Historie položaniklé osady u Ondřejovic na Zlatohorsku* (nepublikovaná studie), Zlaté Hory 2019.
- ČERNÝ, E.: *Výsledky výzkumů zaniklých středověkých osad a jejich plužin. Historicko-geografická studie v regionu Dražanská orchočina*. Brno 1992.
- DE SILVEY, C.: *Curated Decay: Heritage Beyond Saving*. Minnesota 2017.
- Di FIGLIA, L.: Turnaround: abandoned villages, from discarded elements of modern Italian society to positive resources. *International Planning Studies* 21, 2016, č. 3, s. 278–297.
- DOBROSCZYK, P.: *Dead City, The: Urban Ruins and the Spectacle of Decay*. London 2017.
- DOMINEC, P.: *Herčivald (okres Bruntál) – kapitoly z dějin zaniklé obce*. Slezská univerzita v Opavě. Filozoficko-přírodovědecká fakulta, diplomová práce, 2014.
- DVORSKÝ, F. I.: *Vlastivěda moravská II. Místopis Moravy, Znojemský kraj: Hrotovský okres*. Brno 1916.
- DVOŘÁK, T.: *Vnitřní odsun 1947–1953: závěrečná fáze očisty pohraničí v politických a společenských souvislostech poválečného Československa*. Brno 2013.
- DYER, Ch. – JONES, R.: *Deserted Villages Revisited (Explorations in Local and Regional History 3)*, Hertford 2010.
- FAJKUS, B.: Pelhřimovy. *Vlastivědné listy Slezska a severní Moravy* 2014, č. 1, s. 48.
- FASORA, L.: Brněnský vodovod z Březové a jeho význam pro modernizaci města (1880–1914). In *Město a voda: Praha, město u vody. Sborník příspěvků z 22. vědecké konference Archivu hlavního města Prahy, uspořádané ve spolupráci s Institutem mezinárodních studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy ve dnech 7. a 8. října 2003 v Clam-Gallasově paláci v Praze (Documenta Pragensia 24)*, Praha 2005 s. 405–414.

- FELIPE, M. – MASCARENHAS, J. M.: Abandoned villages and related geographic and landscape context: guidelines to natural and cultural heritage conservation and multifunctional valorisation. *European Countryside* 3, 2011, č. 1, s. 21–45.
- FILIP, Z. – SPURNÝ, F.: Počátky osídlování severní Moravy v roce 1945. *Severní Morava* 12, 1966, s. 21–32.
- FUNK, T.: Vesnice zaniklé po roce 1945. In VAŘEKA, P. (ed.), *Archeologie 19. a 20. století. Přístupy, metody, témata*, Plzeň 2013, s. 23–28.
- GARCÍA, A. I. – AYUGA, F.: Reuse of abandoned buildings and the rural landscape: the situation in Spain. *Transactions of the American Society of Agricultural and Biological Engineers* 50, 2007, č. 4, s. 1383–1394.
- GIRGEL, M.: *Zastavení u Dřevnice*. Zlín 2014.
- GLONEK, J.: *Zaniklé obce vojenského újezdu Libavá*, Ostrava 2007.
- GONZALES-TORRES, R.: Alternative outlines of immigration. A case of repopulation of existing abandoned Spanish towns. *Journal of Architecture and Urbanism* 40, 2016, č.1, s. 29–34.
- GÜLER, K. – KÂHYA, Y.: Developing an approach for conservation of abandoned rural settlements in Turkey. *A/Z ITU Journal of the Faculty of Architecture* 16, 2019, č.1, s. 97–115.
- HÁJEK, P.: *Jde pevně kupředu naše zem. Krajina českých zemí v době socialismu 1948–1989*. Praha 2008.
- HARTY 1780–1956. *Poodří – časopis obyvatel horní Odry* 11, 2008, č. 2, s. 28–70.
- HEFFNER, K. – LATOCHA, A.: Desolated Villages as Examples of Spatial, Economic and Social Marginalization in the Polish-Czech Borderland and Their Current Transformation. *Responses to Geographical Marginality and Marginalization. Perspectives on Geographical Marginality*, 2020, č. 5, s. 123–142.
- Heimatbuch Kreis Bärn. Geschichte des sudetendeutschen Landkreises Bärn in Nordmähren*. Gießen 1987, s. 106–108.
- Heimatkreis Rommerstadt/Altvater*. Giessen 1996.
- HEMING, L. – WALEY, P. – REES, P.: Reservoir resettlement in China: past experience and the Three Gorges Dam. *Geographical Journal* 167, 2001, s. 195–212.
- HOFINGER, V.: Grenze, Identität und Kulturlandschaft. Mährisch Pilgersdorf/Pelhřimov im Hotzenplotzer Ländchen/Osoblazsko. In HAAS, H. – HIEBL, E. (eds.), *Politik vor Ort. Singsgebung in ländlichen und kleinstädtischen Lebenswelten Jahrbuch für Geschichte des ländlichen Raums*, Band 4, 2007, s. 90–106.
- HORNIŠER, I.: Destrukční vývoj vesnických sídel na Bruntálsku po roce 1945. *Sborník bruntálského muzea* 8, 2005, s. 42–53.

- HOSÁK, L.: Zaniklé osady na Moravě. Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci 44, 1931, s. 33–55.
- HOSÁK, L.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek, Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848.* Ostrava 1967.
- HRABOVEC, E.: *Vertreibung und Abschub. Deutsche in Mähren 1945–1947.* Frankfurt am Main 1995.
- Hutov (Hutdörfel), osada Jiříkova.* Nepublikovaný tisk uložený v Městském muzeu v Rýmařově, bez data vydání.
- ILCSIKNÉ MAKRA, Z. – BAJMÓCY, P. – BALOGH, A.: Villages on the edge of extinction – the Hungarian situation. *Journal of Settlements and Spatial Planning* 9, 2018, č. 1, s. 35–45.
- JANÁK, D.: Vytýčení československo-polské hranice a řešení otázky hornoslezských uprchlíků v letech 1948–1960. Časopis Slezského zemského muzea, série B (vědy historické) 42, 1993, č. 3, s. 243–249.
- JASZCZAK, A. – KRISTIANOVA, K. – VAZMANIENĚ, G. – ŽUKOVSKIS, J.: Phenomenon of abandoned villages and its impact on transformation of rural landscapes. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development* 40, 2018, č. 4, s. 467–480.
- JAŠŠ, R.: Kaple sv. Jana Křtitele ve Svobodíně. *Severní Morava* 94, 2008, sv. 94, s. 46–48.
- KALUGINA, Z. – FEDEEVA, O.: „Hard luck story“ of abandoned villages (sociological study). *Journal Region: Economics and Sociology* 3, 2006, s. 79–96.
- KÁŇA, O.: *Historické proměny pohraničí: vývoj pohraničních okresů Jeseník, Rýmařov, Bruntál a Krnov po roce 1945.* Ostrava 1976.
- KAZATEL, V. – JELÍNKOVÁ, A. – MRÁČEK, J.: *Vojenské újezdy.* Praha 2020.
- Kol. autorů: Zaniklé a utopené obce Medlice a Kerhartice. *Mikroregionem Hvozdnice.* Hvozdnice 2013, s. 32–33.
- Kol. autorů: *Vojenský újezd Libavá.* Praha 2020.
- KONOPLĚV, A. – KATO, K. – KALMYKOV, S. N. (eds.): *Behaviour of Radionuclides in the Environment II. Chernobyl.* Singapore 2020.
- KOBER, E.: *Heimatbuch für die Kreis Jägerndorf, Ostsudetenland.* Grettstadt 1994.
- KORDIOVSKÝ, E.: *Mušov 1276–2000.* Znojmo 2000.
- KORDIOVSKÝ, E.: Zatopené vesnice Bítov, Kníničky a Mušov v důsledku budování vodních nádrží. In *Nucené migrace v českých zemích ve 20. století.* Praha 2018, s. 297–309.
- KÖRPER, R.: *Herzogwald in Wort und Bild.* Neuwied 1983.

- KOUŘIL, P.: Středověká kolonizace na severovýchodní Moravě a ve Slezsku a její odraz v archeologických pramenech. *Archeologia historica* 18, 1993, s. 141–150.
- KOVAŘÍK, D.: V zájmu ochrany hranic. Přesídlení obyvatel ze zakázaného a hraničního pásma (1951–1952). *Soudobé dějiny* 12, 2005, č. 3–4, s. 686–707.
- KOVAŘÍK, D.: *Demoliční akce v českém pohraničí v letech 1945–1960*. Disertační práce, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno 2009.
- KOVAŘÍK, D.: Zanikání sídel na Moravě po roce 1945: přehled stavu bádání, typologie a perspektivy výzkumu. *Časopis Matice moravské* 137, 2018, č. 2, s. 341–361.
- KOVAŘÍK, D.: Zaniklá sídla jako místo paměti českého pohraničí. *Kulturní studia* 7, 2019, č. 1, s. 43–65.
- KRAVČÍK, R. (ed.): *Karvinské hornické kolonie*. Karviná 2018;
- KREJČOVÁ, J.: Rudoltovice (Rudoltice, Rudelzau). Historie farního kostela sv. Mikuláše z Myry a drobných církevních památek. *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 17, 2003, č. 1, s. 23-42.
- KREJČOVÁ, J.: Ranošov (Říka, Nové Sady, Nové Prusinovice; Neuhäuser, Neu Prussinowitz, Ranossow, Prussinowitz). Sakrální památky. *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 16, 2003, č. 2, s. 28-33.
- KREJČOVÁ, J.: Nové Oldřůvky (Nový Oldřichov, Nová Ves, Neu-Ulrichsdorf, Neundorf, Neundorf). Historie filiálního kostela sv. Jana Křtitele. *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 15, 2004, č. 4, s. 4-8.
- KREJČOVÁ, J.: Smilov (Smilová, Schmeil) a samoty Magdalenský, Smilovský a Mikův mlýn (Mackelmühle, Schmeilermühle a Mückenmühle). *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 18, 2005, č. 1, s. 34-52.
- KREJČOVÁ, J.: Barnov (Bernhau, Olověná). Historie kostela a osud církevního majetku. *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 11, 2008, č. 1, s. 35-47.
- KREJČOVÁ, J.: Bělá (Hučovice, Seibersdorf). Historie kostela. *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 13, 2008, č. 3, s. 45-53.
- KREJČOVÁ, J.: Čermná (též Čermná na Moravě, Gross Dittersdorf). Historie farního kostela sv. Máří Magdalény a drobných církevních objektů. *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 12, 2009, č. 1, s. 35-42.
- KREJČOVÁ, J.: Heřmánky (Herrnsdorf, Hermsdorf) a Skelná huť (Glashütte): historie filiální kaple sv. Anny a osud církevního majetku. *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 12, 2009, č. 4, s. 11-14.
- KREJČOVÁ, J.: Jestřabí (Habicht). Historie farního kostela Nejsvětější Trojice a drobných církevních objektů. *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 13, 2010, č. 2, s. 47-61.

- KREJČOVÁ, J.: Keprtovice (Geperzau, Geppertsau, též Údolná). Historie kaple sv. Jiří a drobných církevních objektů. *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 13, 2010, č. 3, s. 39-44.
- KREJČOVÁ, J.: Milovany (Milbes). Historie farního kostela sv. Kateřiny Alexandrijské a drobných církevních objektů. *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 15, 2012, č. 1, s. 11-26.
- KREJČOVÁ, J.: Nepřivaz (Epperswagen), samota Uhustein (Výří kámen) a skupina tří domů na železniční zastávce Smilov. Historie kaple Nejsvětějšího Srdce Ježíšova (Božského Srdce Páně) a drobných církevních objektů. *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 15, 2012, č. 2, s. 4-12.
- KREJČOVÁ, J.: Nová Ves nad Odrou (Nová Ves, Oderberg, Neueigen), myslivna u Zeleného kříže (Beim grünen Kreuz), Smolno (Smolná, Smolnau). Filiální kostel sv. Antonína Padovského. *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 15, 2012, č. 3, s. 52-57.
- KREJČOVÁ, J.: Olejovice (Öhlstadt). Historie filiálního kostela sv. Jana Nepomuckého. *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 16, 2013, č. 1, s. 15-26.
- KREJČOVÁ, J.: Varhošť (Haslicht) a samoty Stampfgrund (Štomparňa) a Schwarzmühle (Schwarzův mlýn). *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 18, 2015, č. 2, s. 32-42.
- KREJČOVÁ, Jana: Velká Střelná (Gross Waltersdorf), kolonie Pivovarský kopec (Bräuerberg, též Bělidla), Hühnerberg a Břidlicové lomy (Schieferwerke), samoty Střelenský mlýn (Waltersdorfmühle), Grundmühle, Lesní zámek (Bores) a Růžová zahrada (Rosengarten). *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 19, 2016, č. 1, s. 30-53.
- KREJČOVÁ, J.: Vojnovice (Kriegsdorf). *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 19, 2016, č. 2, s. 31-44.
- KREJČOVÁ, J.: Zígartice (Zighartice, Mastník, Siegertsau). *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* 20, 2017, č. 1, s. 48-59.
- KREMPL, A. – JIRÁSEK, Z.: Osídlování okresu Krnov v letech 1945–1949. *Časopis Slezského zemského muzea, série B – vědy historické* 63, 2015, č. 3, s. 257–270.
- KREMPL, A. – JIRÁSEK, Z.: Průběh osídlování Bruntálska a Krnovska v letech 1948–1960. *Slezský sborník* 114, 2016, č. 2, s. 57–79.
- KUČERA, Z.: Zanikání sídel v pohraničí Čech po roce 1945. Základní analýza. *Historická geografie* 34, 2007, s. 317–334.
- KUČERA, Z. – KUČEROVÁ, S.: Historical Geography of Persistence, Destruction and Creation: The Case of Rural Landscape Transformations in Czechia's Resettled Borderland. *Historická geografie* 38, 2012, č. 1, s. 165–184.
- KUCHTOVÁ, R.: Dělnické kolonie v Ostravě. *Urbanismus a územní rozvoj* 14, 2011, č. 6, s. 11–15.
- KVASNIČKA, P.: *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Holešovský okres*. Brno 1929.

- LATOCHA, A. – RECZYŃSKA, K. – GRADOWSKI, T. – ŚWIERKOSZ, K.: Landscape memory in abandoned areas—physical and ecological perspectives (Central European mountains case study), *Landscape Research* 44, 2019, č. 5, s. 600–613.
- LOSERT, A.: *Aftwasser. Kronika obce Stará Voda*. Šternberk 2013.
- MACHALA, Jindřich: *Kronika Libavska*, Město Libavá 2018.
- MACHÁČEK, P.: *Zmizelé Jesenicko. 1. díl. Zcela zaniklé osady*, Jeseník 2019.
- MALÝ, J.: *Vlastivoěda moravská II. Místopis Moravy. Olomoucký kraj. Libavský okres*. Brno 1931.
- MARCOŇ, S.: Karel Bednařík, zakladatel a kapelník první kašavské dechovky. *Okénko do Kašavy*, roč. 1, č. 3 (říjen 2011), s. 11–12.
- MAREŠ, P. – RAŠÍN, R. – PIPAN, P.: Abandoned Landscapes of Former German Settlement in the Czech Republic and in Slovenia. In ROTHERHAM I.D. (ed.), *Cultural Severance and the Environment. Environmental History*, 2013, s. 289–309.
- MAREŠ, Pavel: *Josefová, zapomenutá perla sklářství v Jeseníkách*. Hanušovice 2016.
- MAY, D. E.: The Risk of Losing Deserted Medieval Rural Settlements: Opportunities for Agrotourism and Rural Development. *European Countryside*, 12(2020), s. 636–648.
- MAZÁČOVÁ, J. – DOLEŽALOVÁ, K. – TĚSNOHLÍDEK, J.: Zaniklé středověké vesnice na Moravě. Dějiny bádání a stav výzkumu. In NOCUŇ, P. – PRZYBYŁA-DUMIN, A. – FOKT, K. (eds.), *Wies zaginiona. Stan i perspektywy badań*, Chorzów 2016, s. 59–92.
- MĚCHÝŘOVÁ – Z., ŠMERDA, J.: *Konůvky. Zaniklá středověká ves ve Ždánickém lese. Srovnávací analýza nálezového fondu v zaniklé středověké vsi Konůvky, kat. Heršpice, okres Vyškov*. Brno 1997.
- MĚŘÍNSKÝ, Z.: Poznámky k možnostem rekonstrukce území zaniklých středověkých vesnic na jižní a jihovýchodní Moravě. *Historická geografie* 21, 1983, s. 177–204.
- MĚŘÍNSKÝ, Z.: První archeologické výzkumy zaniklých středověkých osad na Moravě. (Příspěvek k dějinám moravské archeologie). *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity* E 22–23, 1977–1978, s. 177–192.
- MILOŠEVIĆ, M. – MILIVOJENVIĆ, M. – ČALIĆ, J.: Spontaneously abandoned settlements in Serbia – Part I. *Journal of Geographical Institute of Jovan Cvijić SASA* 60, 2010, č. 2, s. 39–57.
- MINAŘÍK, P.: Vznik a rozšiřování vojenských výcvikových prostorů na území Československa a s tím spojené vlivy na migrační procesy. In BEDNAŘÍK, P. – NOSKOVÁ, H. – MARŠÁLEK, Z. (eds.), *Nucené migrace v českých zemích ve 20. století*. Praha 2018, s. 135–149.
- NEKUDA, R.: *Mstěnice. Zaniklá středověká ves u Hrotovic II. Dům a dvůr ve středověké vesnici*. Brno 1997.

- NEKUDA, V.: *Zaniklé vsi na Moravě v období feudalismu*. Brno 1961.
- NEKUDA, V.: *Pffafenschlag. Zaniklá středověká ves u Slavonic. Příspěvek k dějinám středověké vesnice*. Brno 1975.
- NEKUDA, V.: Středověké vesnice na Moravě ve světle archeologického výzkumu zaniklých osad. *Archaeologia historica* 7, 1982, s. 33–66.
- NEKUDA, V. (ed.): *Morauskotřebovsko, Soitausko (Vlastivěda moravská)*. Brno 2002.
- NEVŘÍVOVÁ, L.: Lupek z lokality Březinka, tradiční surovina pro výrobu žáruvzdorných materiálů. In *Maltoviny. X. odborná konference o vědě, výzkumu a aplikacích v oboru maltovin* (sborník), Brno 2011, s. 57–62.
- PATERA, A. – NACHÁZEL, K. – VOŠUMPAUR, P.: *Nádrže a vodohospodářské soustavy 10*. Praha 2002.
- PEŇÁZ, M. – BARTOŇ, J.: *Chudobín. Historie zaniklé obce*. Vír 2006.
- PEŘINKA, F. V.: *Vlastivěda moravská II. Místopis Moravy, VI. Znojemský kraj, Znojemský okres*. Brno 1904.
- PEŘINKA, V.: *Vlastivěda moravská, II. Místopis. Vizovický okres*. Brno 1907.
- PÉTURSDÓTTIR, Þ., OLSEN, B.: *Ruin memories. Materialities, Aesthetics and the Archaeology of the Recent Past*. London 2014.
- PINKAVA, V.: *Vlastivěda moravská. Místopis. Unčovský a rýmařovský okres*. Brno 1922 (reprint 2011).
- POKORNÁ, J. – MACHÁČKOVÁ, M.: *Vítajte na Kašavě. Říčky* 2017.
- POŘÍZKOVÁ, H.: *Poválečná obnova obcí Drahanska (vyklizených za druhé světové války)*. Diplomová práce, Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Brno 2008.
- POŠTOLKA, V.: *Disappeared and disappearing settlements: environmental and historical links, consequences and impacts in the Chomutov region of the North-West Bohemia*. Chemnitz 2004.
- PUŽELIS, A. – KŪLE, L.: Shrinking of rural territories in Latvia. *European Integration Studies* 10, 2016, č. 1, s. 90–105.
- REICHERT-SCHICK, A.: The village as a hotel. Tourism-oriented revitalization of rural settlement: a good practice concept for European peripheries? In GRABSKI-KIERON, U. – MOSE, I. – REICHERT-SCHICK, A. – STEINFÜHRER, A. (eds.), *European Rural Peripheries revalued: Governance, Actors, Impacts*, Münster 2016, s. 198–228.
- RUMYANTSEV, I. N. – SMIRNOVA, A. A. – TKACHENKO, A. A.: Rural settlements „without population“ as a geographical and statistical phenomenon. *Вестник Московского Университета. Серия 5. География*, 1, 2019, s. 29–37.

- RŮŽKOVÁ, J. – ŠKRABAL, J., *Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005. I. díl. Počet obyvatel a domů podle obcí a části obcí v letech 1869–2001 podle správního rozdělení České republiky k 1. 1. 2005*. Praha 2006.
- ŘÍKOVSKÝ, F.: *Vlastivěda moravská II. Místopis Moravy. Olomoucký kraj. Okres Olomoucký*. Brno 1935.
- SHAI, A.: The Fate of Abandoned Arab Villages in Israel, 1965–1969. *History and Memory* 18, 2006, č. 2, s. 86–106.
- SCHWOY, F. J.: *Topographische Schilderung des Markgraftum Mähren*. Prag – Leipzig 1786.
- Seznam obcí v republice Československé, díl II. Seznam obcí v zemi Moravskoslezské podle stavu z konce roku 1946*. Praha 1947.
- Seznam obcí v republice Československé, díl II. Seznam obcí v zemi Moravskoslezské podle stavu z počátku roku 1948*. Praha 1948.
- SILVA DOS SANTOS, P. C. S. – LUCAS, S. M. M. F. A.: Sustainable rehabilitation of abandoned villages through tourism. Proposal for the village of Colmeal. *Tourism and Hospitality International Journal* 9, 2018, č. 1, s. 88–106.
- SLAVÍK, F. A.: Zaniklé osady na panství Brtnickém. *Časopis Matice moravské* 17, 1893, s. 24–32.
- SLEZÁK, L.: *Zemědělské osidlování pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno 1978, s. 184.
- SORGE, A. – PADWE, J.: The abandoned village? Introduction to the special issue. *Critique of Anthropology* 35, 2015, č. 3, 235–247 aj.
- STANĚK, T.: *Odsun Němců z Československa 1945–1947*, Ostrava 1991.
- Statistický lexikon obcí v republice Československé I. Země Česká*. Vydán ministerstvem vnitra a Státním úřadem statistickým na základě výsledků sčítání lidu z 1. prosince 1930. Praha, Orbis 1934.
- Statistický lexikon obcí v republice Československé II. Země Moravskoslezská*. Vydán ministerstvem vnitra a Státním úřadem statistickým na základě výsledků sčítání lidu z 1. prosince 1930. Praha, Orbis 1935.
- Steingrund – ein totes Dorf. *Altoater-Kalender*. 3, 1956, s. 74-75.
- ŠTĚPÁN, V.: Dějiny obce Pelhřimovy u Osoblahy. *Časopis Slezského zemského muzea*, 1994, č. 1, s. 6-22 a č. 2, s. 155-162.
- ŠTYCH, P. – JELÉNEK, J.: Počítačová rekonstrukce krajiny – objevujeme historii zaniklých sídel pomocí moderních geoinformačních technologií. *Geografické rozhledy* 20, 2010/2011, č. 4, s. 10–11.

- TENORA, J.: Zaniklé osady v okrese Kunštátském a Bystřickém nad Pernštejnem. Časopis Matice moravské 19, 1895, s. 328–334.
- THEIMER, J.: *Heimatbuch für den Bezirk Bärn. Einschlieslich der Nachbargemeinden des Bezirkes*. Bärn 1930.
- TIRAY, J.: *Vlastivoěda moravská II. Jihlavský kraj, Slavonický okres*. Brno 2008 (reedice).
- TUREK, A. a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004.
- VAISHAR, A. – VAVROUCHOVÁ, H. – LEŠKOVÁ, A. – PEŘINKOVÁ, V.: Depopulation and Extinction of Villages in Moravia and the Czech Part of Silesia since World War II. *Land MDPI* 10(4), 2021, s. 1–18.
- VAISHAR, A. – DVOŘÁK, P. – ZAPLETALOVÁ, J.: Zapomenuté sčítání lidu 1939 v českém pohraničí. *Informace České geografické společnosti* 38. 2019, č. 2, s. 1–9.
- VAŘEKA, P. – BALÝ, R. – FUNK, L. – GALUSOVÁ, L.: Archeologický výzkum vesnic středověkého původu na Tachovsku zaniklých po roce 1945. In MĚŘÍNSKÝ Z. – KOUŘIL, P. (eds.), *Sborník příspěvků přednesených na 39. konferenci archeologie stredoveku s hlavním zameraním Sídliská v stredovekom rurálnom prostredí. Teplý Vrch, okres Rimauská Sobota, 24.–27. septembra 2007*, Brno 2008 (*Archeologia historica* 33, 2008), s. 101–118.
- WIEDEMANN, A.: *Pojď s námi budovat pohraničí! Osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945–1952*. Praha 2016.
- WOLSKI, J.: The landscape of abandoned villages in the Western Bieszczady: the problem of definition and classification. *Geographia Polonica* 89, 2016, č. 3, s. 371–387.
- WOLNY, G.: *Die Markgraffschaft Mähren, topographisch, statistisch und historisch geschildert* II/1–2. *Brünner Kreis*. Brünn 1836–1837; HOSÁK, L.: *Historický místopis země Moravskoslezské*. Praha 2004 (reprint).
- Zaniklé osady Jesenicka. Jedlovec (U Šišky) Tannzapfen. *Měsíční zpravodaj Jeseník, město a lázně*, 2013, č. 2, s. 26–27.
- ZAPLETALOVÁ, J. – STEFANOVA, D. – VAISHAR, A. – STEFANOV, P. – DVOŘÁK, P. – TCHERKEZOVA, E.: Social development of ecologically sensitive rural areas: case studies of the Moravian karts (Czech Republic) and the Devetashko plato (Bulgaria). *Проблеми на Географията* 2016, č. 3–4, s. 68–56.

Internetové zdroje

- BALCAROVÁ, V.: Muzlov zmizel z mapy. Obec na Svitavsku musela v minulém století ustoupit vodovodu. Český rozhlas, 2017 (online), dostupné z <https://regiony.rozhlas.cz/muzlov-z-mizel-z-mapy-obec-na-svitavsku-musela-v-minulem-stoleti-ustoupit-7413412>.
- ČERNÝ, Jaroslav: Historie přehrady, Chudobín. *Vírská přehrada* (online), dostupné z <http://www.prehradavir.cz/historie-chudobin/>.
- Český úřad zeměměřický a katastrální, *geoprohlížeč/archivo* (online), dostupné z <https://ags.cuzk.cz/archiv>.
- Databáze zaniklých sídel Moravy a Slezska* (online), dostupné z <https://zanikla-sidla.cz/>.
- DUDÁK, V.: Dnešní Karviná aneb místo Solcy Pilňok. *Týden.cz*, 2009 (online), dostupné z https://www.tyden.cz/rubriky/relax/cestovani/dnesni-karvina-aneb-misto-solcy-pilnok_144672.html.
- DUŠKOVÁ, M.: Vesnice zmizela v zjetí ostnatých drátů, byla kolébkou nejlepších vín. *idnes.cz*, 2017 (online), dostupné z https://www.idnes.cz/brno/zpravy/serial-zanikla-mista-jecmeniste.A170808_343911_brno-zpravy_vh.
- HÁNYŠ, R.: Obyvatele jesenické vsi po válce odsunuli, připomíná ji hobití domek. *iDnes.cz*, 2017 (online), dostupné z https://www.idnes.cz/olomouc/zpravy/serial-zanikla-mista-jesenicko-osada-zastavka-odsun-hobiti-domek-brontosauri.A170707_153334_olomouc-zpravy_stk.
- Historie Suché ve Slezsku. *Havířovský zpravodaj o historii města*, 2013, č. 7 (online), dostupné z <http://havirov-historie.cz/upload/zpravodaj/2013/HAVIROVSKY-ZPRAVODAJ7.pdf>.
- Identifikace a trvalá dokumentace kulturní, krajinné a sídlení paměti obce – na příkladu zaniklých sídel Moravy a Slezska* (online), dostupné z <https://zanikla-sidla.cz/projekt/>.
- JAKUBCOVÁ, H.: Tady bude elektrárna, oznámili v sokolovně. Pro tři vesnice to byl šok. *iDnes/kraj Jihlava*, 2017 (online), dostupné z https://www.idnes.cz/jihlava/zpravy/skryje-lipnany-hermanice-byvale-vesnice-zbourane-elektrarna-dukovany-serial-zanikla-mista.A170629_2335917_jihlava-zpravy_mv.
- Javorná. Historie obcí Zlatohorského regionu. *Městské informační centrum Zlaté Hory* (online), dostupné z <https://zlatehory.cz/toulky-javornou/d-306551>.
- JIRÁSEK, J. – SIVEK, M. – LÁZNIČKA, P.: *Ložiska nerostů*, 2017 (online), dostupné z <http://geologie.vsb.cz/loziska/loziska/index.html>.
- KOBZA, M.: Štolnava či Prameny – překrásné místo, které vzal čas. Český rozhlas Olomouc, 2015 (online), dostupné z <https://olomouc.rozhlas.cz/stolnava-ci-prameny-prekrasne-misto-ktere-vzal-cas-6386742>.

- KOBZA, M.: Zaniklá horská ves hraničky je údajně nejkrásnějším místem Rychlebských hor. Český rozhlas, 2015 (online), dostupné z <https://regiony.rozhlas.cz/zanikla-horska-ves-hranicky-je-udajne-nejkrasnejsim-mistem-rychlebskych-hor-7437644>.
- KOBZA, M.: Annín zmizel z Jesenicka. Zbyly jen základy domů a torzo kaple. Český rozhlas, 2015 (online), dostupné z <https://regiony.rozhlas.cz/annin-zmizel-z-jesenicka-zbyly-jen-zaklady-domu-a-torzo-kaple-7435253>.
- KOBZA, M.: V Hutově dnes najdeme jen torzo kaple a staré lomy. Český rozhlas Olomouc, 2016 (online), dostupné z <https://olomouc.rozhlas.cz/v-hutove-dnes-najdeme-jen-torzo-kaple-a-stare-lomy-6381159>.
- KOBZA, M.: Osada Johanka u Vidnavy zanikla díky napjatým česko-polským vztahům. Český rozhlas, 2016 (online), dostupné z <https://regiony.rozhlas.cz/osada-johanka-u-vidnavy-zanikla-diky-napjatym-povalecnym-cesko-polskym-vztahum-7432262>.
- KOBZA, M.: Místo narození: Růženec. Osada, která přestala existovat před sedmdesáti lety. Český rozhlas Olomouc, 2016 (online), dostupné z <https://olomouc.rozhlas.cz/misto-narozeni-ruzenec-osada-ktera-prestala-existovat-pred-sedmdesati-lety-6382589>.
- KOBZA, M.: Bývalou osadu Josefová v Jeseníkách založili skláři. Dnes tam stojí jediný dům. Český rozhlas Olomouc, 2018 (online), dostupné z <https://olomouc.rozhlas.cz/byvalou-osadu-josefova-v-jesenikach-zalozili-sklari-dnes-tam-stoji-jediny-dum-6372771>.
- KOBZA, M.: Někdejší obec Valberice pod Kralickým Sněžníkem připomínají už jen zplanělé květy. Český rozhlas, 2018 (online), dostupné z <https://regiony.rozhlas.cz/nekdejsi-obec-valberice-pod-kralicky-m-sneznikem-pripominaji-uz-jen-zplanele-7408888>.
- KOBZA, M.: Osada Kyjanice zanikla krátce po válce už podruhé. Český rozhlas Olomouc, 2018 (online), dostupné z <https://olomouc.rozhlas.cz/kyjanice-jsou-osadou-ktera-zanikla-uz-podruhe-6384600>.
- KOBZA, M.: Osada Hranická v Rychlebských horách několikrát změnila svůj charakter a nakonec zanikla. Český rozhlas Olomouc, 2019, dostupné z <https://olomouc.rozhlas.cz/osada-hranicka-v-rychlebskych-horach-nekolikrat-zmenila-svuj-charakter-a-nakonec-7904457>.
- KOBZA, M.: Ferdinandov vznikl pro textiláky pozvané Harrachem na janovické panství. Český rozhlas Olomouc, 2020 (online), dostupné z <https://olomouc.rozhlas.cz/ferdinandov-vznikl-pro-textilaky-pozvane-hrabetem-harrachem-na-janovicke-panstvi-8143702>.
- Kostel sv. Linhartu v Mušově* (online), dostupné z <http://kostelmusov.cz/>.
- KRŇÁVEK, P.: Opravili pramen, postavili útulnu. Školáci ožívují zaniklou osadu. Šumperský a Jesenický deník.cz, 2022 (online), dostupné z https://sumpersky.denik.cz/zpravy_region/foto-opravili-pramen-postavili-utulnu-skolaci-ozivuji-zaniklou-osadu-20220613.html.

- KUBA, F.: Vráti opravená kaple život do zaniklé Studnice. *Bruntálský a krnovský deník.cz*, 2016 (online), dostupné z https://bruntalsky.denik.cz/zpravy_region/vrati-opravena-kaple-zivot-do-zanikle-studnice-20161201.html.
- KUBA, F.: Festival Pelhřimovy je zvláštní: odehrává se mezi hroby. *Deník.cz*, 2016 (online), dostupné z <https://www.denik.cz/hudba/festival-pelhrimovy-je-zvlastni-odehrava-se-v-opustenem-kostele-a-mezi-hroby-20160528.html>.
- KUBA, F.: Vysvěcení kaple byla pro Malý Valštejn velká událost. *Moravskoslezský deník.cz*, 2018 (online), dostupné z https://bruntalsky.denik.cz/zpravy_region/vysveceni-kaple-by-la-pro-maly-valstejn-velka-udalost-20180628.html.
- LATISLAV, R.: Žízlivé Brno odsoudilo vesnici k zániku. Namále mělo i blízké městečko. *iDnes.cz/kraj Pardubice*, 2017, dostupné z https://www.idnes.cz/pardubice/zpravy/obec-muzlov-serial-zanikla-mista-voda-pro-brno-brezovsky-privadec.A170811_164903_pardubice-zpravy_msv.
- Libavsko, jeho okolí a VVP Libava* (online), dostupné z <http://www.libavsko.wimps.cz>.
- LUCUK, V.: Po zaniklých osadách u Kralického Sněžníku – romantických míst tajuplné historie. *Paměť národa*, 2020 (online), dostupné z <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/mista/po-zaniklych-osadach-u-kralickeho-snezniku-romanticky-mistech-tajuplne-historie>.
- Místa paměti národa* (online), dostupné z <https://www.mistapametinaroda.cz>.
- MuBlau. *Geschichte der Stadt Zwittau und ihrer Umgebung* (online), dostupné z <http://www.zwittau.de/orte/muslau/muslau.htm>.
- Okrašlovací spolek Lubavia* (online), dostupné z <https://www.lubavia.cz>.
- Paměť národa: Paměť zaniklých sídel* (online), dostupné z <https://www.pametnaroda.cz/cs/pamet-zaniklych-sidel>.
- PAVELEK, I.: Letištní plocha dnes stojí na Hartech. *Novojičínský deník.cz*, 2009 (online), dostupné z https://novojicinsky.denik.cz/zpravy_region/letistni-plocha-dnes-stoji-na-hartech20091113.html.
- Poškozené a zničené kostely, kaple a synagogy v České republice*. (online), dostupné z <http://www.znicenekostely.cz>.
- Projekt záchrany kostela sv. Jiří v Pelhřimovech. *Jeseníky – nikoliv na jedno použití. Oficiální stránky Hnutí DUHA Jeseníky* (online), dostupné z https://jeseniky.ecn.cz/pelhrimovy/projekt_pelhrimovy.htm.
- SLAVOTÍNEK, J. – KORŮNEK, R.: Vlastimil Beran, ztracenovodský poustevník. *Spolek Valštejn – Der Wallsteinverein*, 2018 (online), dostupné z <https://www.valstejn.cz/2018/04/02/vlastimil-beran-ztracenovodsky-poustevnik/>.

SOLAŘÍKOVÁ, I.: Malebný Mušov pohřbila voda. Hloupost století, má jasno pamětník. *idnes.cz*, 2017 (online), dostupné z https://www.idnes.cz/brno/zpravy/zanikla-mista-musov-pohrbila-voda.A170717_2339166_brno-zpravy_krut.

Solca. *Hrady.cz* (online), dostupné z <https://www.hrady.cz/zamek-solca-doly>.

Soupis veškerých památek v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, dostupné z <http://www.souispamatek.com>.

Spolek Valštejn-Der Wallsteinverein (online), dostupné z <http://www.valstejn.cz>.

ŠAROUNOVÁ, I.: Po třech vesnicích u dukovanské elektrárny zbyly jen kapličky. Dodnes jsou udržované. *Český rozhlas*, 2020 (online), dostupné z <https://vysocina.rozhlas.cz/po-trech-vesnicich-u-dukovanske-elektrarny-zbyly-jen-kaplicky-dodnes-jsou-8246583>.

Zaniklá osada Hamberk. *Město Javorník. Perla Rychlebských hor* (online), dostupné z <https://www.mestojavornik.cz/turistika/turisticke-cile-1/kaple-na-hamberku/>.

Zaniklá osada Pavlínka. *Město Javorník. Perla rychlebských hor* (online), dostupné z <https://www.mestojavornik.cz/turistika/turisticke-cile-1/zanikla-osada-pavlinka/>.

Zaniklé vesnice – Léštnice. *Slavonice Zlabings. Web nedávné historie jednoho neušedního místa* (online), dostupné z <http://www.slavonice-zlabings.eu/pages/zanikle-vesnice-75.html>.

Zaniklé obce a objekty/Verschundene Orte und Objekts (online), dostupné z www.zanikleobce.cz.

Summary

This book deals with the issue of extinct settlements in the territory of Moravia and Silesia which occurred after 1945. The fate of these “modern” extinct settlements became the main subject of research of the interdisciplinary project Identification and Permanent Documentation of the Cultural, Landscape and Settlement Memory of Municipalities - using the example of settlements in Moravia and Silesia that vanished, which was implemented between 2018 and 2022. This project brought together research teams of landscape ecologists from the Institute of Applied and Landscape Ecology of the Mendel University Faculty of Agriculture in Brno, historians from the Institute for Contemporary History of the Academy of Sciences of the Czech Republic and computer scientists from the Department of Visual Informatics of Masaryk University. The mission of this interdisciplinary project was to map, document and approximate the development of the landscape of settlements that have disappeared from maps and the landscape.

In the first part, this book introduces the reader to the source base, the selection of affected locations and the chosen methodology of their research. The main part of the book (chapter 4) presents a list of 67 municipalities and settlements that have disappeared, which is further divided into four reasons for the disappearance of settlements in the monitored Moravian and Silesian territory. The largest part of the defunct settlements consisted of villages and settlements that remained abandoned after 1945 after the displacement of the German population. Another group is represented by the municipalities that became part of the Libavá military training ground. The third group of settlements is represented by places in the prohibited border zone. The fourth group consists of settlements that disappeared mainly for economic reasons, due to the extraction of raw materials or the construction of development projects such as the construction of dams, power plants, airports or water supply protection zones.

The aim of the book is to describe the environment of abandoned settlements in Moravia and Silesia and to acquaint the reader with the individual locations of former settlements in this territory, based on an interdisciplinary approach linking

historical and landscape research and combining various methodological procedures and sources. At the same time, the text does not only turn to the past and is not limited to traveling through the “lost world” of towns and villages that no longer exist, as is usual with most publications with a similar theme, but also recalls events and documents the activities that took place in this environment they took place, even after the last residents had left and the local buildings were demolished, as well as dealing with the issue of the current use of the landscape of abandoned settlements.

Krajinou zmizelých sídel

Obce a osady zaniklé na území Moravy a Slezska po roce 1945

David Kovařík, Hana Vavrouchová, Veronika Peřínková, Antonín Vaishar

Recenzoval: Tomáš Dvořák

Jazyková redakce: Barbora Čermáková, Jiří Dvořák

Sazba: Lukáš Pevný

Vydal: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i., Vlašská 355/9, 118 00 Praha
a Mendelova univerzita v Brně, Zemědělská 1, 613 00 Brno.

Vydání: první, 2022

ISBN 978-80-7285-275-8 (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i.; online; pdf)

ISBN 978-80-7509-895-5 (Mendelova univerzita v Brně; online; pdf)

Zaniklá sídla
Moravy a Slezska

zanikla-sidla.cz

Výstava je výsledkem projektu „Identifikace a trvalá dokumentace kulturní, krajinné a sídelní paměti obce – na příkladu zaniklých sídel Moravy a Slezska“ (DG18P020VV070) podpořeného Ministerstvem kultury ČR v rámci programu NAKI II.

MINISTERSTVO
KULTURY

- Mendelova
- univerzita
- v Brně
-

MUNI